

Милана Живанович

**Бережно храня следы:
русские эмигранты в Великой Кикинде
и монахини монастыря Хопово**

Авторизованный перевод О. Н. Решетниковой

Милана Живановић

**Брижљиво чувајући трагове:
руски емигранти у Великој Кикинди
и монахиње манастира Хопово**

УДК 94(497.1)
ББК 63.3(362)
Ж 66

Ж 66 **Живанович М.** Бережно храня следы: русские эмигранты в Великой Кикинде и монахини монастыря Хопово / Милана Живанович; М.: ВСФ-Урал, 2016. 226 с.: ил.

ISBN 978-5-9908456-0-2

В книге исследуется тема русской эмиграции в Великой Кикинде в период с 1920 по 1952 гг., т. е. до прекращения существования Приюта Российского общества Красного Креста в Кикинде. Особое внимание уделяется знаменитым русским беженцам, которые жили и скончались в Кикинде. Также в монографии подробно освещается жизнь русских монахинь в монастыре Хопово с момента их прибытия в этот фрушкогорский монастырь до их переезда во Францию. В монографии использованы материалы и документы Исторического Архива Кикинды, Архива Югославии в Белграде и прессы в межвоенный период о русской эмиграции в Югославии.

Книга посвящена сохранению памяти о русских беженцах, которые нашли приют в Великой Кикинде, и предназначена исследователям истории русской эмиграции после гражданской войны 1918–1921 гг. и всем интересующимся этой трагической страницей российской истории.

Апстракт

Књига се бави руском емиграцијом у Великој Кикинди у периоду од 1920. г. до 1952. године, односно до укидања Склоништа Друштва Руског Црвеног Крста у Кикинди. Посебна пажња посвећена је знаменитим руским емигрантима који су боравили и преминули у овом граду. У монографији је представљен и живот руских монахиња у манастиру Хопово од њиховог доласка у овај фрушкогорски манастир до пресељења у Француску. Коришћена је грађа Историјског Архива Кикинда и Архива Југославије у Београду, штампа из међуратног периода и литература о руској емиграцији у Југославији.

Књига је посвећена очувању успомена на руске емигранте, који су пронашли уточиште у Великој Кикинди, и намењена истраживачима историје руске емиграције после грађанског рата у Русији, као и свима које занима ова трагична страница руске историје.

УДК 94(497.1)
ББК 63.3(362)

При оформлении книги были использованы иллюстративные материалы из сербских архивов и копии почтовых открыток первой трети XX в.

ISBN 978-5-9908456-0-2

© Военно-спортивный фонд — Урал, 2016

Содержание / Садржај

Предисловие / Предговор.....	4
Приезд русских эмигрантов в Королевство Сербов, Хорватов и Словенцев / Долазак руских емиграната у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца	10
Прибытие русских эмигрантов в Великую Кикинду / Долазак руских емиграната у Велику Кикинду	22
Русская колония в Великой Кикинде / Руска колонија у Великој Кикинди.....	28
Русская Православная Зарубежная Церковь в Великой Кикинде / Руска Православна Загранична Црква у Великој Кикинди	48
Первая русско-сербская женская гимназия в Великой Кикинде / Прва Руско-Српска Девојачка Гимназија у Великој Кикинди	54
Учителя и персонал Первой русско-сербской женской гимназии / Наставници и особље у Првој Руско-Српској Девојачкој Гимназији	62
Ученицы Первой русско-сербской гимназии / Ученице Прве руско-српске девојачке гимназије	80
Русский приют Красного Креста в Великой Кикинде / Склониште Друштва Руског Црвеног Крста за предстаре и неспособне за рад у Великој Кикинди	110
Русский приют во время и после Второй мировой войны / Склониште Друштва Руског Црвеног Крста током и након Другог светског рата.....	130
Знаменитые русские эмигранты в Великой Кикинде / Знаменити руски емигранти у Великој Кикинди.....	150
Монахини монастыря Хопово / Монахиње манастира Хопово	170
Заключение / Закључак	184
Список источников и литературы Списак извора и литературе.....	186
Русским людям, нашедшим последний приют на сербской земле Воеводины / Рускому народу, који је своје последње уточиште пронашао на српској земљи у Војводини	190

Предисловие

Память обманчива и иллюзорна. Воспоминания со временем бледнеют, и сохраняются лишь некоторые картины или ощущения, связанные с отдельными событиями, личностями. Начав изучать русскую эмиграцию в Кикинде, я столкнулась с огромным количеством свидетельств их жизни и деятельности в этом городе. Воспоминания местных жителей о русской эмиграции еще не стерлись, но они разрознены и обрывочны.

Эта книга — попытка собрать и сохранить именно эти малочисленные отрывочные сведения о русских эмигрантах, которые остались в памяти и представлениях жителей Кикинды. Это и попытка реконструкции жизни русской эмиграции в Кикинде на основе архивных материалов, печати и устных воспоминаний. Это мой вклад в проект "Русская Воеводина", который совместно осуществляют Российский институт стратегических исследований и объединение "Сербский код", проект, предусматривающий установку памятника русским эмигрантам на Железнодорожном кладбище, памятной таблички на здании гимназии "Душан Васильев", т. е. Государственной гимназии в межвоенный период, где преподавал Святой Иоанн Шанхайский, а также памятного знака, посвященного игуменье Екатерине в монастыре Хопово.

Изучением русской эмиграции на территории Сербии занимались многие известные специалисты. Один из самых выдающихся, безусловно, Алексей Борисович Арсеньев, чьи труды являются огромным вкладом в исследование жизни русской эмиграции в Воеводине и других частях Королевства СХС. Отмечу также труды моего профессора, покойного Мирослава Йовановича, моего преподавателя, доцента А. Тимофеева, российского историка В. И. Косика, затем О. Джурича, профессоров филологического факультета, иподьякона А. Тарасьева и Б. Джурича.

Выражаю благодарность всем, кто оказал мне помощь в работе над книгой: А. Б. Арсеньеву, А. Тарасьеву, заместнику епископа отцу Вуядину, честным отцам церкви св. Николая Банатской епархии, администрации города Кикинды, коллективу Исторического

Предговор

Сећање је варљива и нестална категорија. Сећамо се мало чега, а памтимо још мање. Трагови временом бледе и задржавају се само извесне слике или осећања везана за поједини догађај, особу. Кад сам почела да истражујем руску емиграцију у Кикинди, наилазила сам на велики број различитих доказа њиховог боравка и живота у овом граду. Сећања становника још увек нису у потпуности избледела на сам помен речи "руска емиграција". Али она су била исцепкана и расута...

Ова књига представља покушај одржања и очувања управо тих малобројних и појединачних трагова о руским емигрантима који су остали у сећањима и менталним представама становника Кикинде. И покушај реконструкције живота руске емиграције у Кикинди, ослањајући се на архивску грађу, штампу и поједина усмена сведочења, односно прављења мозаика од ситних детаља који су остали сачувани или забележени. Књига такође прати и процес "упросторавања" сећања који реализује Руски Институт за стратешка истраживања у оквиру пројекта "Руска Војводина" у сарадњи са удружењем "Српски код" - подизања и постављања споменика преминулим руским емигрантима на Железничком гробљу у Кикинди, плоче на зграду гимназије "Душан Васильев", односно Државне гимназије у међуратном периоду, у којој је предавао свети Јован Шангајски, као и спомен обележја посвећеног игуманији Катарини у манастиру Хопово.

Руској емиграцији на територији Србији су се бавили многи истакнути стручњаци. Један од најзначајнијих је свакако Алексеј Борисович Арсењев, чија дела представљају велики допринос приказивању живота руске емиграције најпре у Војводини, а затим у осталим деловима некадашње Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Мој покојни професор Мирослав Јовановић који је пружио свеобухватни преглед историје руске емиграције у међуратном периоду на Балкану, мој ментор доцент др Алексеј Тимофејев, руски историчари В. И. Косик и В. Д. Козлитин, затим Остоја Ђурић, професори Филолошког факултета, ипођакон Андреј Тарасјев и Бобан Ђурић.

архива города — М. Срдичу, Т. Ручич, В. Дудичу, С. Сивчеву. Благодарю также Д. Белош, Д. Деянца, Ю. Арбатскую, К. Вихляева, Д. Бадрлицу, А. Живич и В. Йовановича. Моя искренняя признательность Российскому институту стратегических исследований и "Сербскому коду", которые оценили важность "бережного сохранения следов" русской эмиграции в Великой Кикинде и монастыре Хопово.

Ова књига представља не само резултат мог истраживања у архивима, већ и велике помоћи на коју сам наишла у самом процесу прикупљања података. Изузетну помоћ у мом раду и истраживању пружио ми је господин Алексеј Борисович Арсењев, којем се захваљујем на инспиративним разговорима и консултацијама. Затим, дивном професору Андреју Тарасјеву, епископском намеснику оцу Вујадину, часним оцима из Цркве светог Николе банатске епархије, који су ми омогућили приступ црквеном архиву и матрикулама умрлих, као и општини града Кикинде која ми је дозволила да прегледам њихову грађу и књиге умрлих. Драгоцену је била и помоћ колектива Историјског Архива Кикинда, директора ове институције Милана Срдича, драге Тијане Рупчић, Владимира Дудића и, поготово, Срђана Сивчева, без којег би ова књига остала лишена многих важних сегмената.

Желела бих и да се захвалим дивној Даници Белош, с којом су разговори о светом Јовану Шангајском створили слику о његовом светитељском животу и раду. Затим, господину Душану Дејанцу, стручњаку за историју града Кикинде, који ми је пружио усрдну помоћ током истраживања, као и Јути Арбатској и Константину Вихљајеву који су ми великодушно дозволили да објавим породичне фотографије, као и професору Драгољубу Бадрлици, Ани Живић и Владимиру Јоановићу.

И коначно, велику захвалност дугујем и Руском институту за стратешка истраживања и "Српском коду", који су препознали важност овог "брижљивог чувања трагова".

Приезд русских эмигрантов в Королевство Сербов, Хорватов и Словенцев

Помощь, которую царская Россия и лично российский император Николай II оказали Сербии во время Первой мировой войны, стала основой для возникновения в Королевстве СХС идеи о "возвращении долга России". Эта идея была самым важным фактором, которым руководствовались власти Королевства и его народ, принимая русских беженцев. Существенную роль сыграл тот факт, что регент, а затем король Александр Карагеоргиевич находился в родственных связях с династией Романовых, к тому же он закончил русский пажецкий корпус в Петрограде.

Революционные перевороты в России в феврале и октябре 1917 г. привели к формированию большевистской власти и полному разрыву с существовавшими самодержавными и православными традициями. Началась Гражданская война "белых" и "красных", около двух миллионов человек эмигрировало, причём многие оказались в Королевстве СХС¹.

Первая волна беженцев, известная как "французская экспедиция", прибыла из Одессы в Королевство в мае 1919 г. До ноября 1919 г. в страну приехали 1600 человек, не имевших средств к существованию. Уже в мае был создан Русско-югославский комитет с целью оказания помощи беженцам, местом сбора которых государственные власти сделали Белград. Здесь было организовано их размещение и обеспечение питанием. Сначала их расселяли по частным домам, для чего комитет выдавал ежедневно по 10 динаров на человека. В июле 1919 г. в Белграде был открыт Русский дом, что позволило уменьшить расходы до 2 динаров на человека. Беженцы оставались в Русском доме 1–2 недели, сколько им было необходимо для адаптации, а затем их направляли в определённое место или город, где им было обеспечено жильё. Распределением занимался Русско-югославский комитет².

¹ М. Јовановић. Доселаване руских избеглица у Краљевину СХС, 1919–1924. Београд, 1996.

² Там же. С. 98–101.

Долазак руских емиграната у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца

Помоћ коју је царска Русија пружила Краљевини Србији током Првог светског рата, поготово руског императора Николаја II који је тражио од сила Антанте у зиму 1915/1916. године да упути бродове на јадранску обалу и превезе српску војску и становништво након повлачења преко Албаније, представљала је основу за настанак идеје о "враћању дуга Русији". Ова идеја је била најважнији чинилац којим се руководила тек створена Краљевина СХС, њене институције и народ приликом прихвата руских избеглица из царске Русије. Други значајан чинилац, представљао је најпре регент, затим краљ Александар Карађорђевић, који је завршио руски пажевски корпус у Петрограду и био у родбинским везама са династијом Романов.

Революционарни преврати у Русији из фебруара и октобра 1917. године, довели су до формирања большевичке власти и потпуног прекида са дотадашњим царским и православним традицијама. Присталице монархистичког режима ("бели"), генерали руске царске војске су се у пролеће 1918. године супротивили новој власти и започели борбу, која ће прерасти у вишегодишњи грађански рат "белих" и "красних". Око два милиона је емигрирало, настајујући се притом у великом броју у Краљевини СХС¹.

¹ О руској емиграцији: М. Јовановић. Доселаване руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924. Београд 1996; М. Јовановић. Руска емиграција на Балкану 1920–1940. Београд, 2006; В.И. Косик. Русская Церковь в Югославии (20–40-е годы XX века). М., 2000; В.И. Косик, В.А. Тесемников. Русский Белград, М., 2008; Руска емиграција у српској култури XX века. Зборник радова. Том I–II / приредили М. Сибиновић, М. Межински, А. Арсењев. Београд, 1994; Руска дијаспора и српско-руске културне везе. Зборник реферата. Београд, 2007; А. Арсењев. Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини. Нови Сад, 2001; А. Арсењев. Руси у Банату, Банат кроз векове. Слојеви култура Баната: Зборник радова. Београд, 2010; А. Арсењев. У излучини Дунаја: Очерки жизни и деятельности русских в Новом Саду. М., 1995; А. Тимофејев. Руси и Други светски рат у Југославији. Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945. Београд, 2011;

Вторая волна беженцев составила 8 тыс. человек. Они прибыли в январе–марте 1920 г. из Одессы и Новороссийска по железной дороге из Салоник и Софии. Поскольку правительство приняло решение принять "как можно больше" беженцев, был создан Государственный комитет по размещению русских беженцев, который должен был позаботиться обо всех приехавших. В числе прибывших были представители Русской Православной Церкви, кадетских корпусов и интеллигенции¹.

Третьей волной с конца октября до середины ноября прибыли беженцы, отправленные Англией с острова Лемнос, — 2053 человека².

Новой волне предшествовало решение государства принять 10 тыс. беженцев из Крыма, однако затем было решено принять вдвое больше, что вызвало озабоченность местных властей. Однако, несмотря на отдельные недоразумения, размещение беженцев проводилось в соответствии с директивами центральной власти. С конца ноября до конца декабря 1920 г. в ходе четвёртой волны в Королевство прибыли 21 343 человека через Константинополь до Котора³. С пятой волной, с июня по ноябрь 1921 г., а затем в феврале 1922 и в мае 1923 г. прибыли 11 750 беженцев, главным образом из армии П. Н. Врангеля⁴.

Необходимо отметить, что 75 % из общего числа прибывших беженцев имели высшее и среднее образование, необразованные и неграмотные составляли от 2.6 до 5.3 % (включая тех, о которых нет точных данных). Если сопоставить эти цифры с теми, что получены в результате переписи населения Королевства СХС 1921 г. — 50 % неграмотных⁵, то очевиден вывод, что русские эмигранты представляли собой тот слой интеллигенции, который был очень нужен для Королевства, тяжело пострадавшего в войне. Поэтому именно эмигранты возродили и построили новое государство. Так они отплатили за гостеприимство и дружественный приём, который встретили в Королевстве. Об этом свидетельствуют слова

¹ М. *Гованович*. Доселаване руских избеглица у Краљевину СХС, 1919–1924. Београд, 1996. С. 108–114.

² Там же. С. 116–120.

³ Там же. С. 124–142.

⁴ Там же. С. 153–156.

⁵ Там же. С. 283.

Први већи број избеглица је пристигао из Одесе у монархију у пролеће 1919. године, тачније у мају. То је био први талас, познатији као "француска евакуација". Трајао је до новембра 1919. године. У оквиру њега у Краљевину је дошло око 1.600 лица. С обзиром да је њихов долазак било дезорганизовано бекство људи који нису имали довољно средстава да се сами издржавају, истог месеца када су стигли, формиран је Руско-југословенски од-

В.И. Косик. Что мне до вас, мостовые Белграда? Очерки о русской эмиграции в Белграде, 1920–1950-е годы. М., 2007; *А. Арсениев*. Крај других обала и степа — руска парцела Успенског гробља у Новом Саду. Нови Сад, 2009; *А. Арсениев*. Руска емиграција у Сремским Карловцима. Сремски Карловци, 2002; Белоэмиграција Југославији 1918–1941. Том I / прир. М. Павловић, Т. Миленковић. Београд, 2006; Руси без Русије. Српски Руси, ур. З. Бранковић. Београд, 1994; Русские в Сербии: Взаимоотношения России и Сербии с конца XII до начала XX века; Русская эмиграция в Сербии; Россияне в Сербии — последние 60 лет и сегодня. Координационный совет российских соотечественников в Сербии: Сборник / А.Ю. Тимофеев, А.Б. Арсениев. Белград, 2009; *А.Б. Арсениев*. Русские педагоги в Воеводине (1920–1950-е гг.); Руска дијаспора и српско-руске културне везе. Зборник реферата. Београд, 2007; *Ј. Качаки*. Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији-библиографија радова 1920–1944. Покушај реконструкције. Београд, 2003; *В.Д. Козлитин*. Русская и украинская эмиграция в Югославии 1919–1945. Харьков, 1996; *О. Бурић*. Руска литерарна Србија 1920–1941; Писци, кружоци и издања. Горњи Милановац – Београд, 1990; *Б. Ђурић*. Из живота руског Београда. Београд, 2011; *Љ. Димић*. Културна политика у Краљевини Југославији 1918–1941. Том III. Београд, 1996; *С. Литвињенко*. Руски лекари у Србији и Црној Гори. Београд, 2007; *Т. Миленковић*. Руски инжењери у Југославији 1919–1941, Београд, 1997; *Т. Миленковић*. Школовање деце емиграната из Русије у Југославији 1919–1941. Београд, 2004; *Б. Павлов*. Русская колония в Великом Бечкереке (Петровграде–Зренянине). Зренянин, 1994; *В.Д. Козлитин*. Российская эмиграция в Королевстве Сербов, Хорватов и Словенцев (1919–1923) / Славяноведение 4 (1992), 7–19; *В.И. Косик*. Из истории начала российской эмиграции / Славяноведение 4 (1992), 3–6; *В.И. Косик*. Русская Югославия: фрагменты истории 1919–1944 / Славяноведение 4 (1992), 20–32; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том I. А-В / сост. В.Н. Чуваков. М., 1999; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том II. Г-З / сост. В.Н. Чуваков. М., 1999; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том III. И-К / сост. В.Н. Чуваков. М., 2001; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том IV. Л-М / сост. В.Н. Чуваков. М., 2004; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том V. Н-П / сост. В.Н. Чуваков. М., 2004; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том VI. Книга I. Пос-Скр / сост. В.Н. Чуваков. М., 2005; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том VI. Книга II. Скр-Ф / сост. В.Н. Чуваков. М., 2006; Незабытые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том VI. Книга III. Х-Я / сост. В.Н. Чуваков. М., 2007.

Русский храм архангела Михаила в Зренянине (Петровград), где была многочисленная русская диаспора. Храм построен русскими из выкупленного помещения тюрьмы, передан сербам в 1970-х гг. Справа — дом Русской культуры в стиле конструктивизма, где сейчас размещается библиотека.

бор с циљем збрињавања и пружања помоћи избеглицама. Државне власти су том приликом, а и услед великог временског распона у оквиру којег су пристизале, донеле одлуку да сабирно место за оне који долазе у групама или појединачно буде Београд. У престоници им је обезбеђен бесплатан смештај и храна. Најпре је био организован смештај по приватним кућама, за који је Одбор издвајао по 10 динара дневно по једном лицу, а затим је јула 1919. године у Београду отворен Руски дом, чиме су смањећи трошкови издржавања избеглица, имајући у виду да су дневни издаци Одбора били 2 динара дневно за 1 особу. У Руском дому је избеглицама пружан смештај и храна, а оне су у овој установи остајале око једне-две недеље, колико им је било потребно за адаптацију, након чега су биле упућиване у одређено место или град у Краљевини, у којем им је обезбеђен смештај. Само распоређивање је било у складу са планом Руско-југословенског Одбора¹.

Други талас избеглица је чинило око 8.000 лица. Они су између јануара и марта 1920. године дошли из Одесе и Новоросијска железницом из Солуна или Софије. С обзиром да је влада донела одлуку да прихвати "колико се год више може", односно око 8.000, створен је Државни одбор за смештај руских избеглица, који је требало да брине о свим пристиглим. У оквиру овог таласа у Краљевину су дошли представници Руске православне цркве, кадетских корпуса и интелигенције².

У трећем таласу су од краја октобра до средине новембра стигле избеглице које је Енглеска упутила са острва Лемнос, након што је потписала протокол са владом Краљевине. Тада је пристигло 2.053 лица³.

За нови талас, држава је најпре донела одлуку да прихвати 10.000 избеглица са Крима, али је затим удвостручила првобитан број, што је изазвало забринутост државних и локалних власти, с обзиром да је број од 20.000 људи одговарао укупном броју становника Панчева. Међутим, упркос томе и појединачним неразумеванима, досељавање се спроводило у складу са одлукама власти. У овом четвртном таласу (од краја новембра до краја

¹ М. Јовановић. Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, 98–101.

² Исто, 108–114.

³ Исто, 116–120.

руководителей Первой русско-сербской женской гимназии в связи с известием о её закрытии: "Когда нам была нужна поддержка, мы всегда её находили. Жители Великой Кикинды никогда не оправдывались, что и сами живут тяжело, когда вставал вопрос о нас".

децембра 1920. г.), у Краљевину је дошло укупно 21.343 лица преко Цариграда до Котора¹, док је у петом таласу који је трајао од јуна до новембра 1921, затим у фебруару 1922. и мају 1923. г., пристигло 11.750 избеглица, углавном јединица из војске руског генерала Петра Николајевича Врангела².

Потребно је напоменути да су од укупног броја пристиглих руских емиграната у Краљевину СХС, њих око 75 % имали високо и средње образовање, док је необразованих односно неписмених било између 2.6 и 5.3 % (уколико се прикључи и број оних лица чије је образовање било непознато). Ако упоредимо наведене податке са подацима пописа становништва у монархији из 1921. године у којој је било 50 % неписмених³, очигледан је закључак да су руски емигранти представљали онај слој интелигенције који је Краљевини био потребан након што је тешко пострадала у рату. Стога су емигранти били обновитељи и креатори нове државе. Управо на тај начин су се они одужили на гостољубивости и пријатељском пријему и смештају који су осетили у Краљевини. О томе сведоче и речи Управе Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије на вест о њеном укидању: "Где смо тражили потпоре, наилазили смо је. Народ града Велике Кикинде није показивао да и сам тегобно живи када смо били ми у питању".

¹ Исто, 124–142.

² Исто, 153–156.

³ Исто, 283.

✝
 ВЪ ПАМЯТЬ
 КСРБИЈА ТУЧЕНИКА
 АЛЕКСАНДРА

Прибытие русских эмигрантов в Великую Кикинду

Великая Кикинда (источник: Исторический Архив Кикинды)

Первая волна русских беженцев прибыла в Великую Кикинду в 1920 г. В предписании надлежащих властей представителям местной администрации Баната подчёркивалось, что местное население должно принять беженцев, как "своих братьев", и относиться

Долазак руских емиграната у Велику Кикинду

Први талас избеглица је пристигао у Велику Кикинду 1920. године. Одлуком Министарског савета Краљевине СХС са почетка године, прихваћен је смештај још десет хиљада руских избеглица, које су у том таласу долазиле из Цариграда, преко Котора. Државна комисија за руске избеглице, која је основана с циљем помоћи мигрантима, разрадила је план прихвата избеглица тако да се равномерно распореде по целој територији земље. У допису надлежних власти за територију Баната, истакнуто је да би требало пронаћи одговарајући начин да тамошње становништво прихвати избеглице као "своју браћу" и да се понаша према њима као према "својима". Посебно је наглашено да ће све трошкове у вези са избеглицама сносити држава, а не становништво, као и да је потребно да се обрати пажња да власници станова и гостионичари не уцењују избеглице ценама изнајмљивања соба, које не би требало да пређу 50 у селу односно 80 динара у градовима за један месец. Према наређењу Министарства унутрашњих дела, Велика Кикинда је требало да прими 75 особа¹. Током фебруара 1920., Руско-југословенски одбор је упутио 11 лица у Кикинду². Током маја су пристигли белогардејци, кадети Одеског кадетског корпуса, који су се настанили у овом граду. То су били пуковник Николај Васиљевич са женом Олгом Васиљевном, пуковник Виктор Григорјев са супругом Зинаидом Григорјевном и сином Всеволодом, капетан Андреј Кајевич, потпоручник Иља Русев³.

Избеглице су, следећи токове опште ситуације која је постојала у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, стизале у неколико таласа у Велику Кикинду након што им је обе-

¹ Поджупан Торонталско-тамишке жупаније, 10. 12. 1920, свим среским и градским начелницима, Историјски Архив Кикинда (ИАК), ф. 60, Општина града Велика Кикинда-Велика Кикинда, к. 148.

² Руско-Југословенски одбор, 18. 02. 1920, градском начелнику, ИАК, ф. 60, к. 150; Војин М. Живановић, председник Руско-Југословенског одбора, 21. 02. 1920, градском начелнику, ИАК, ф. 60, к. 150.

³ Список чинов Одеског военог училища прибввших на жительство в г. Вел. Кикинде, 03. 05. 1920, ИАК, ф. 60, к. 147.

к ним, как "к своим". Особо отмечалось, что все расходы, связанные с беженцами, государство берёт на себя, собственникам квартир и гостиниц предписывалось не поднимать цену за жильё выше 50 динаров в месяц на селе и 80 в городе.

По распоряжению Министерства внутренних дел Великая Кикинда должна была принять 75 человек¹. В течение февраля 1920 г. Русско-югославский комитет направил в Кикинду 11 человек². В мае прибыли белогвардейцы, кадеты Одесского кадетского корпуса³. В начале 1922 г. число русских беженцев составляло 148 человек, в Русско-сербской гимназии было 70 учеников, 6 преподавателей и 8 человек обслуживающего персонала. Дефицит жилья и безработица среди беженцев (трудоустроены были лишь 29 человек) вынудили администрацию Великой Кикинды обратиться в вышестоящие инстанции с заявлением о невозможности дальнейшего приёма беженцев⁴.

Однако, несмотря на это, всё новые партии беженцев продолжали прибывать в город. Согласно статистическим данным 1925 г., число жителей Великой Кикинды составляло 26171, из них русских было 346 человек⁵. На государственной службе состояли 15 человек, отдельных предпринимателей — 14, на частных предприятиях — 39, в гимназии — 44, безработных, включая жён и детей — 53⁶. Спустя восемь лет, в 1934 г. население города составляло 28 417 человек, русских эмигрантов было 419⁷, т. е. они составляли 1.3–1.4 % городского населения. К сожалению, данные за более поздний период не сохранились, за исключением 1945 г., тогда русских эмигрантов было 46 человек⁸.

¹ Историјски Архив Кикинда (ИАК), ф.60, к. 148.

² ИАК, ф. 60, к. 150.

³ ИАК, ф.60, к. 147.

⁴ ИАК, ф. 60, к. 150.

⁵ ИАК, ф. 60, к. 179.

⁶ Там же.

⁷ ИАК, ф. 60, к. 167, п. 2469.

⁸ ИАК, ф. 101, к. 162.

збеђен привремени или стални смештај. О њиховом доласку и постепеном повећању њиховог броја имамо извесне податке. Почетком 1922. г. у овом граду је боравило 148 руских избеглица, уз 70 ученика Руско-српске гимназије са 6 професора и 8 помоћног особља. Укупно 162 је живело у изнајмљеним становима у оквиру приватних кућа, док су ученице биле смештене у Женску грађанску школу. У том периоду, због великог броја руских избеглица, долази до оскудице у становима, што су искористили власници тражећи за изнајмљивање једне собе са намештајем 150–200 динара. Од њих 162 само 29 је било запослено по државним, општинским и приватним надлештвима, док су остали били без посла. Управо због наведеног, општина Велике Кикинде је истицала да није у могућности да прими још избеглица, наглашавајући притом и да сваки дан, у пратњи родитеља, долазе нове ученице у гимназију¹.

Међутим, упркос томе, све већи број се настањује у овом граду било у новим таласима или пресељењем из других делова Краљевине. Према статистичким подацима града Велике Кикинде 1925. г. је било 346 Руса од укупно 26.171 становника², док извештај државних органа са краја наредне године наводи да у Кикинди живи укупно 363 емигранта, од којих је 198 ученика у Првој руско-српској девојачкој гимназији. У том периоду је у државним установама било запослено 15 лица, код самоуправних 14, приватним предузећима 39, у гимназији 44, док је беспослених, супруга и деце било 53³. Осам година касније, 1934. године, у Кикинди, у којој је тада живело 28. 417 становника, број руских емиграната је био 419⁴. Односно, чинили су између 1.3 и 1.4 % становништва града. Нажалост, подаци за каснији период нису сачувани, осим из 1945. године. Тада је руских емиграната било 46⁵.

¹ Извештај од 02. 02. 1922 поджупану Великог Бечкерека, ИАК, ф. 60, к. 150.

² Списак статистичких података за град Велику Кикинду, ИАК, ф. 60, к. 179.

³ Телеграм градског начелника Велике Кикинде, 29. 12. 1926, великом жупану у Београду, ИАК, ф. 60, к. 179.

⁴ Немаца је било 5790, а Мађара 5269. Извештај, ИАК, ф. 60, к. 167, п. 2469.

⁵ Председништво Градског Народног Одбора, 22. 10. 1945, Председништву Народне Скупштине Аутономне Покрајине Војводине, статистичком одсеку, ИАК, ф. 101, Скупштина општине Кикинде-Кикинда, к. 162.

Великая Кикинда (источник: Исторический Архив Кикинды)

Политическая ситуация 1931 г.

— Дунайская бановина (административно-территориальная единица Югославии в 1929–1941 г. соответствовала русской губернии, существовала в этих границах с 1931 до 1939 г., часть Королевства СХС).

Русская колония в Великой Кикинде

Жизнь русской эмиграции в Великой Кикинде была такой же, как и в других частях Королевства. Люди жили в исключительно тяжёлых физических и материальных условиях, на съёмных квартирах, скромно. Государственные власти знали о трудностях эмигрантов, предоставляли им некоторые льготы. Так, Министерство транспорта в 1920 г. обеспечило эмигрантам возможность бесплатного проезда по железной дороге при въезде и выезде из страны, а также при следовании из Белграда к определённому Русско-сербским комитетом месту жительства¹.

Известную материальную помощь спорадически оказывали беженцам представители королевской семьи. Например, князь Павел, у которого мать королева Мария была русская (Аврора Демидова), оказывал финансовую поддержку Первой русско-сербской женской гимназии², княгиня Елена Карагеоргиевич, вдова Ивана Константиновича Романова, помогала деньгами Антонине Остапович³.

Сами эмигранты пытались облегчить свою жизнь самоорганизацией и взаимовыручкой. Во главе русской колонии были представители высоких воинских чинов — А. А. Швецов, Е. Б. Плотников и Г. А. Бензема⁴. Сам процесс объединения эмигрантов и формирования их организаций происходил постепенно. "Русский дом" открылся вскоре после приезда беженцев в 1921 г. Он обеспечивал эмигрантам завтрак и ужин по низкой цене (4 динара). В доме организовывались встречи, читали лекции, был читальный зал, в зимнее время нуждающимся предоставлялся ночлег⁵. На первых порах не обошлось без трудностей. Так, в начале 1922 г. Министерство социальной политики попыталось реквизировать

¹ ИАК, ф. 60, к. 150.

² Архив Југославије (АЈ), Двор КЈ 74(276/180).

³ Там же, 74(276/131).

⁴ А. Арсенев. Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини. Нови Сад. 2001.

⁵ ИАК, ф. 60, к. 150.

Руска колонија у Великој Кикинди

Доласком у Велику Кикинду, живот руске емиграције се није разликовао од оног у осталим деловима Краљевине СХС. Живели су у изузетно тешким физичким и материјалним условима (с обзиром да су напуштали или бежали из своје отаџбине поневши са собом оно најосновније), у изнајмљеним становима, скромно, често их пак мењајући, не могавши да исплате све веће ренте. Државне власти, које су биле свесне тешкоће живота емиграције, пружале су руским избеглицама поједине олакшице. Тако је Министарство саобраћаја 1920. г. емигрантима омогућило бесплатно коришћење железница Краљевине, приликом уласка у државу и путовања по њој или када се из Београда упућују у одређено место или одлазе из земље (на основу акта Руско-југословенског одбора упућеног београдској станици). Полицијске власти су, пак, руководећи се штедњом, издавале исправе за бесплатно путовање само оним лицима који напуштају државу у случају тешке болести, из породичних разлога или пресељења¹⁶.

Извесну материјалну помоћ пружали су им и представници Краљевске породице, одазивајући се на њихове молбе. Било да су оне биле институционалне попут краљице Марије која је финансијски помогла Првој Руско-Српској Девојачкој Гимназији-интернат¹ и кнеза Павла, који је и сам био син Русиње Ауроре Демидов, или оне појединачне као кнегиња Јелена Карађорђевић, удовица руског кнеза Ивана Константиновича Романова, која је дала невелику своту новца Антонини Остапович².

И сами емигранти су покушавали да олакшају отежане животне прилике одржавајући међусобно блиске везе и организујући се у колонију. На њеном челу су се налазили представници високих војних рангова — Андреј Александрович Швецов, Јевгениј Борисович

¹ Управа Двора Његовог Величанства Краља бр. 3141, 23. 06. 1927, Јелисавети Абацијев, Архив Југославије (АЈ), Двор Краљевине Југославије 74 (276/180).

² Извештај благајне Њеног Височанства Кнегиње Јелене Петровне, АЈ, Двор КЈ 74 (276/131).

здание "Русского дома" и организовать там "Сиротский дом". Однако Русско-Сербский комитет счёл это противозаконным¹.

Наряду с "Русским домом" возникали и другие эмигрантские учреждения. Генерал Иванов руководил организацией общественного питания², в январе 1921 г. Н. В. Бобуров обратился к руководству города за разрешением открыть русский комиссионный магазин, в котором бы продавались "товары повседневного спроса". Он отметил, что подобные магазины существуют "во всех городах", где размещены русские беженцы³. Такое разрешение было получено⁴.

В 1932 г. был основан и Русский клуб на улице Джуре Якшича, его председателем стал В. Шестериков, преподаватель Государственной гимназии⁵. Целью этой организации провозглашалась деятельность по "объединению русских" в городе и окрестностях и "более тесному сближению русских и югославов". Предусматривалось, что клуб будет следить за "всеми важными культурно-просветительскими" событиями русских и других славянских народов, а также помогать бедным и престарелым эмигрантам⁶. Вскоре после основания клуба возникла инициатива открыть "народную столовую", где могли бы питаться члены клуба по самым низким ценам⁷. Соответствующее разрешение властей было получено в июне 1933 г.⁸ Столовая для бедных, безработных и престарелых просуществовала до декабря 1937 г.⁹

Эмигранты в Кикинде имели русский магазин, который находился на площади Короля Петра, а также Русскую биржу труда, помогавшую в трудоустройстве эмигрантов, в ос-

¹ ИАК, ф. 60, к. 150.

² АЈ, 66(1112/1250).

³ ИАК, неразобранные материалы.

⁴ Там же.

⁵ Там же.

⁶ Там же.

⁷ Там же.

⁸ Там же.

⁹ Там же.

Плотников и Георгиј Андрејевич Бензедман¹. Сам процес формирања заједнице и стварања сопствених установа текао је постепено. "Руски дом" је отворен убрзо након доласка избеглица, током 1921. године. Он је обезбеђивао доручак и вечеру емигрантима по ниској цени (4 динара). У дому су држана предавања, постојао је и конвент и читаоница, док је током зимским месеци пружао топло преноћиште Русима². Ипак, на почетку свог рада наишао је на потешкоће. Наиме, почетком 1922. године, Министарство за социјалну политику је покушало да реквизира зграду "Руског дома" и претвори је у "Сиротињски дом". Међутим, ову намеру је Одбор за станове сматрао противзаконитом³.

Поред Руског дома, емиграција је отварала и друге установе. Генерал Иванов је руководио руском трпезом⁴, а јануара 1921. године Николај Васиљевич Бобуров (који је живео у улици Светозара Милетића) упутио је молбу Градском већу у Великој Кикинди, тражећи дозволу да отвори руски комисиони магацин, у којем би се продавале "свакодневне ствари". Навео је притом да продавнице за руске избеглице већ постоје у "свим варошима" у којима су смештени емигранти⁵. Од надлежних власти Бобуров је добио обртну дозволу⁶, иако је генерал мајор Чившов, представник руских емиграната био противан отварању магацина⁷.

Године 1932. је основан и Руски клуб у улици Ђуре Јакшића, а његов председник је био Владимир Шестериков, професор Државне гимназије⁸. Циљ ове установе је представљао рад на "уједињењу Руса" у граду и околини, као и на "тешњем зближењу Руса и Југосло-

¹ А. Арсењев. Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини, Нови Сад, 2001.

² М.М. Иванов. Представник Државне комисије за руске избеглице, 19. 11. 1922, поджупану Великог Бечке-река, ИАК, ф. 60, к. 150.

³ Станарински одбор града Велике Кикинде, 10. 01. 1922, градском начелнику Велике Кикинде, ИАК, ф. 60. К. 150.

⁴ Наталија Ердели. 27. 03. 1923, Министарству просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете Краљевине Југославије 66 (1112/1250).

⁵ Николај Бобуров. 18. 01. 1921, Градском већу у Великој Кикинди, ИАК, несређена грађа.

⁶ Званична признаница благајница вароши Велике Кикинде, 25. 01. 1921, ИАК, несређена грађа.

⁷ Генерал мајор Чившов, 17. 01. 1921, ИАК, несређена грађа.

⁸ Записник вођен у градоначелничком звању града Велике Кикинде дне 14. јула 1933, ИАК, несређена грађа.

новном образованных людей, которым особенно тяжело было получить работу в новой среде. Канцелярии биржи размещались в отеле "Варош", а сама биржа в г. Великий Бечкерек. Биржа предлагала услуги рабочих, бухгалтеров, монтажников, фотографов, кинематографистов, каменщиков, поваров, кучеров, маляров, столяров, закройщиков, слесарей, мясников, пчеловодов, сапожников, водителей и т. п.¹ В рекламе биржи особо отмечалась сапожная мастерская на улице Шиллера 10, канцелярские услуги², исключительно для эмигрантов предлагалась аренда электропилы для распилки дров³.

Русские женщины создавали собственные организации. Они открыли свой центр, где был женский салон на улице Милетича, в рекламе его рекомендовали "всем дамам", желающим иметь образцовую одежду. Также существовало Русское женское общество⁴, а в 1925 году было основано и "Русско-сербское общество взаимной помощи"⁵.

Русские эмигранты участвовали в работе и других обществ. В 1933 году в Великой Кикинде были основаны филателистический и нумизматический клубы, в создании которых деятельное участие принял филателист, инженер Михаил Литвинов⁶.

Поскольку в Великую Кикинду приехало большое число бывших царских офицеров и солдат, в городе было учреждено отделение Союза русских военных инвалидов, которое находилось на улице Гайдука Велько, № 17. Его председателем стал Борис Демьянович, который был и членом руководства Русского клуба, а секретарём являлся полковник Дамбер⁷. В связи с указанием британского правительства не оказывать государственную помощь трудоспособным эмигрантам, с октября по ноябрь 1921 года по решению Государственной комиссии по русским беженцам в городе Великий Бечкерек была учреждена

¹ Банатски Гласник, № 124, 12.06.1921.

² Кикиндска Недеља, № 6, 23.10.1932.

³ Банатски Гласник, № 147, 14.07.1921.

⁴ Кикиндска Недеља, № 6, 23.10.1932.

⁵ ИАК, ф. 60, к. 156.

⁶ Југословен, № 457, 23.10.1938.

⁷ ИАК, необработани материјали.

вена". Правила клуба су предвиђала и да ће пратити "сва важније културно-просветне покрете" Руса и осталих Словена и помагати сиромашне и престареле Русе¹. Убрзо након оснивања, Клуб је желео да отвори и угоститељску радњу, стога је и упутио молбу Градском начелству, тражећи дозволу да њу води пословођа клуба, Борис А. Невски, као и да он има право да води народну кухињу у просторијама клуба². Клуб је планирао да прехранује у овој кухињи само своје чланове, а за примљену храну би плаћали онолико колико буду износили трошкови за тај месец у вези са набавком и припремањем хране и издржавањем куvara. Шестериков молио и да се рад народне кухиње ослободи плаћања пореза и добијања дозволе³ с обзиром да би била непрофитна. Трговинско-индустријска комора у Великом Бечкереку је издала дозволу да клуб може да "обавља угоститељске радње с правом вођења народне кухиње"⁴. Тако да је у јуну 1933. г. у складу са чл. 2 својих Правила отворена домаћа кухиња (менажа) за сиромашне, незапослене и остареле Русе. Кухиња се налазила у просторијама клуба у улици Буре Јакшића бр. 53⁵. Међутим, неколико година касније, децембра 1937. године, Руски клуб је из непознатих разлога отказао дозволу⁶.

Емигранти су у Кикинди имали и руски дућан, који се налазио на Тргу краља Петра код основне школе, као и Државно обласно звање рада за руске избеглице, односно Руски биро рада. Ова установа је пружала изванредан посао емигрантима, углавном образованим лицима, која су се веома тешко запошљавала у новој средини. Канцеларије бироа су

¹ Одобрење Краљевске управе Дунавске бановине, II број: 17224, Драган Д. Тодоровић, помоћник бана Дунавске бановине, 02. 03. 1932, ИАК, несређена грађа.

² Молба руског клуба из Велике Кикинде ради издавања дозволе за обављање народне кујне, Михаил Литвинов, 16. 12. 1933, Градском начелству у Великој Кикинди, ИАК, несређена грађа.

³ Записник вођен у градоначелничком звању града Велике Кикинде дне 14. Јула 1933, ИАК, несређена грађа.

⁴ Уверење Трговинско-индустријске коморе у Великом Бечкереку, Станојловић, главни секретар, 10. 11. 1933, ИАК, несређена грађа.

⁵ Владимир Шестериков, 29. 05. 1933, Градском начелству у Великој Кикинди, ИАК, несређена грађа.

⁶ Борис Демјановић, члан управног одбора Руског клуба, 30. 12. 1937, Градском Поглаварству Велике Кикинде, ИАК, несређена грађа.

русская медицинская комиссия для определения трудоспособности. Признанных трудоспособными лишали государственной помощи. Комиссию в этом городе проходили и эмигранты, проживавшие в Кикинде, которым был обеспечен туда бесплатный проезд. Решением министра народного здравоохранения врачи государственных клиник должны были принимать русских беженцев и инвалидов за плату в 10 динаров¹. Медицинские заключения о состоянии здоровья выдавали и врачи городской больницы Кикинды.

Наряду с белогвардейцами в Кикинду прибыли и представители интеллигенции: врачи — К. Кутепова, А. Краснов; юристы — А. Коробов, Л. Алексеев, В. Руднев.

Среди русских эмигрантов было большое число преподавателей. Большинство преподавали в Первой русско-сербской женской гимназии, другие в Государственной гимназии — А. Шпаковский, Н. Афанасьев, В. Гонель, Л. Половцева, С. Феодоровский, А. Шостаков, К. Терзиев, А. Макаренко, В. Шестериков, М. Булгаков, П. Чистосердов, Т. Котек.

Русским эмигрантам было исключительно тяжело трудоустроиться, поэтому они брались за любую работу. Так, полковник Фортунатов контролировал работу кухни в Первой русско-сербской женской гимназии², генерал-майор Непенин был завхозом в этой же гимназии³, а гвардии полковник Бенземан преподавал географию⁴. Поручик Н. Ордовский-Танаевский носил воду⁵, образованные женщины давали уроки иностранных языков или работали нянями.

Несмотря на все трудности, жизнь русских беженцев шла своим чередом. Они ходили на церковные службы, дарили друг другу на Рождество и Пасху скромные подарки, праздновали именины, заключали браки, о которых, правда, сохранилось очень мало сведений. Были и смешанные браки русских с сербами.

¹ ИАК, ф. 60, к. 151, п. 310.

² АЈ, 66 (1112/1450).

³ Там же. С. 6–7.

⁴ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

⁵ ИАК, ф. 60, к. 175, п. 339.

се налазиле у "Хотелу Варош", а агенција рада у Великом Бечкереку. Биро је поседовао стручњаке за цементни рад, кинематографа, књиговођу, монтере, фотографисте, камеларе, куvara, кочијаша, молера, столара, кројача, кројачицу, бравара, месара, пчелара, чизмара, шофера, ткаца за штоф, техничара, виноградара, цртача, преписивача за stroj, пијанисту, стручњака за уметни посао у гипсу за зграде, конзервара и раднике, учитеље који су давали приватне часове француског и енглеског језика, као и за свирање на гласовиру и певање¹. У реклами за ову установу је нарочито истицана чизмарска радионица која се налазила у Шилеровој улици бр. 10, "снаге за канцеларијске и друге послове"², као и да је Биро поседовао моторну тестеру за стругање и сечење дрва, коју могу искључиво избеглице да користе³.

И емигранткиње су стварале сопствена удружења. Оне су отвориле руску женску заједницу, која је имала женски салон, који се налазио у Милетићевој улици (Темишварској) бр. 19, који се у реклами за новине препоручује "свим дамама за солидну израду женског одела". Такође, постојало је и Руско женско друштво⁴, а 1925. г. је основано и "Руско-српско друштво за узајамну помоћ"⁵.

Руски емигранти су, пак, били укључени и у рад других друштава. Великокикински филателистички и нумизматички клуб, основан је 1933. године уз помоћ између осталих и инжењера Михаила Литвинова, који је и сам био филателиста. Циљ друштва је био да удружи сакупљаче поштанских марака и новца с циљем редовног састајања, разговора и размене⁶.

С обзиром да је у Велику Кикинду дошао знатан број бивших царских официра и војника, основан је и Одсек Савеза руских ратних инвалида, који се налазио у Хајдук Вељковој

¹ Банатски Гласник, бр. 124, 12. 06. 1921.

² Кикинска Недеља, бр. 6, 23. 10. 1932.

³ Банатски Гласник, бр. 147, 14. 07. 1921.

⁴ Кикинска Недеља, бр. 6, 23. 10. 1932.

⁵ Милош Будишин, друштвени председник Руско-српског друштва за узајамну помоћ, 07. 07. 1925, градском начелству Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 156.

⁶ Југословен, бр. 457, 23. 10. 1938.

Vel. Kinkinda. Kralj. Aleksandra ul.

улицы бр. 17. Његов председник је био Борис Демјанович, који је био и члан управног одбора Руског клуба, а секретар пуковник Дамберг¹. Имајући у виду наведено, а у складу са одлуком британске владе да не пружа државну помоћ руским избеглицама које су радно способне, од октобра до новембра 1921. године је, према решењу Државне комисије за руске избеглице, у Великом Бечкерек установањена руска лекарска комисија са задатком да прегледа и одређује да ли су руске избеглице радно способне. Уколико се утврди да јесу, предвиђено је да се прекине са давањем државне помоћи. Комисија у овом граду је прегледала између осталих и емигранте настањене у Кикинди. У вези са тим је и Државна комисија упутила молбу Министарству унутрашњих дела да омогући слободно путовање избеглица до места у којима су лекарске комисије, као и да се избеглицама не чине сметње и да потчињени полицијски органи буду од помоћи комисијама у случају потребе². Поред наведеног, одлуком министра народног здравља сви државни лекари су били дужни да прегледају руске избеглице и инвалиде, уз услов да им се за преглед једног лица плати 10 динара³. Сходно томе, лекарска уверења давали су и лекари у болници у Кикинди. Тако је Савет града Велике Кикинде издао уверење да је Борис Невски инвалид стар 35 година и да слободно располаже својом имовином⁴. Ксенија Кутепова, која је била секретар Бановинске болнице, потврдила је у лекарском уверењу да је Невски "телесно и духовно здрав и за службу способан"⁵. Рођен је био 1898. г. у Одењу, а у Кикинди је живео од 1930. По занимању је био домаћин⁶.

Поред белогардејаца, у Кикинду су стигли и представници интелигенције. Осим Ксеније Кутепове, у жупанијској болници је радио др Александар Л. Краснов. Он је био

¹ Уверење Одсека руских ратних инвалида у Великој Кикинди, 21. 10. 1933, ИАК, несређена грађа.

² Алексијевић, Инспектор Министарства унутрашњих дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 01. 10. 1921, великим жупанима и градским начелницима са жупанским провинцијама, ИАК, ф. 60, к. 151, п. 447.

³ Шеф здравственог одсека за Банат, Бачку и Барању Министарства Народног Здравља Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 23. 02. 1921, Градском физичку, ИАК, ф. 60, к. 151, п. 310.

⁴ Уверење Савета града Велике Кикинде бр. 17636/1933, 17. 10. 1933, градски саветник, ИАК, несређена грађа.

⁵ Лекарско уверење Ксеније Кутепове, сек. Бановинске болнице, ИАК, несређена грађа.

⁶ Уверење Претстојништва Градске полиције Велике Кикинде, 13. 10. 1933, ИАК, несређена грађа.

секундарни лекар. Рођен је 1891. године у Голодајевка-Мартиновој области у Русији. Завршио је медицинске науке на Универзитету у Москви. У Кикинду је дошао 1920. године и до 1922. године је радио у болници¹.

У овом граду су живела и двојица адвоката. Александар Коробов, који је био председник Одбора за станове², предавао је у Трговачкој школи Великокикинске трговачке омладине 1938–1939. године трговачко, менично, стечајно и грађанско право³, као и Леонид Алексејев.

Поред својих предавања у Трговачкој школи, Леонид Алексејев је био активан као адвокат. Био је правозаступник Александру Исмаиловичу Адамовичу, бившем руском поручнику Коњичко-кримског пука имена царице Александре Фјодоровне. С обзиром на тешко материјално стање, он је опуномоћио Алексејева да прода документе о Кавкаској побуни 1861. године који су се налазили у његовој породици више од 90 година. Документи су били на арапском језику и то молитве и позивнице имама Шамиља, вође брдских племена, кавкаским побуњеницима на борбу против Русије. Алексејев се обратио Историјском музеју у Москви тражећи 1000 америчких долара за њихову куповину⁴. Међутим, одговор није добио. Стога се Адамович обратио кнезу Павлу Карађорђевићу, наводећи своје изузетно тешко материјално стање и болест, пославши притом један документ. Ипак, његова молба није била услишена. Канцеларија Краља је навела да збирка "нема интерес за двор" и вратила документ⁵. Иначе, као јавни тужилац у суду у Кикинди радио је Владимир Михајлович Руднев⁶.

¹ Александар А. Краснов, секундарни лекар жупанијске болнице, 13. 02. 1922, градском начелнику, ИАК, ф. 60, к. 150.

² Предмети Позива бр. 11175 1924 у редовну скупштинску седницу градског представништва, која ће се одржати у градској скупштинској дворани дана 31-ог октобра 1924. године, ИАК, ф. 60, к. 155, п. 1658.

³ Трговачка школа Великокикинске омладине 1938-1939, ИАК, ф. 60, к. 173, п. 1046.

⁴ Време, 19. 01. 1935, 2.

⁵ Александар Исмаилович Адамович, фебруар 1935, Његовом Височанству Кнезу Павлу, АЈ, Двор КЈ 74 (21/281).

⁶ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской. Ялта, 2015 (в електронном варианте).

У Кикинди је од 1920. године живео и инжењер Михаило Литвинов. Он је најпре био запослен као контрактурални цртач¹, затим као грађевинар (инжењерски стручњак) у Горњобанатској-потиској водној задрузи.

У овом граду је боравио и велики број професора. Углавном су предавали у Првој Руско-Српској Девојачкој Гимназији, док су поједини у Државној гимназији. Анатолиј Игнатјевич Шпаковски је, након завршетка студија филозофије 1925. године, био запослен у Државној гимназији као контрактурални суплент². Предавао је француски и немачки језик и филозофију³. У истоветном звању је 1925. године у гимназији радио и Николај Н. Афанасијев, који је постављен убрзо после дипломирања на Теолошком факултету⁴. Такође, у истој установи је био запослен и Вјечеслав Гоњељ као привремени учитељ вештина. Његов предмет је била гимнастика⁵, а предавао је ученицима од првог до осмог разреда 1924. године⁶. Он је завршио Војну Академију у Казану, официрску школу у Петрограду и гимнастички курс у Русији. Положио је испит зрелости у Тифлису⁷. Иначе, страни држављани који су били запослени у гимназији је требало да полагају испит спремности из националне групе предмета, како би показали знање из географије, историје, књижевности Краљевине СХС итд. Он је положио тај испит 1923. године у Великом Бечкереку⁸.

¹ Молба Михаила Литвинова, ИАК, ф. 60, к. 25 Записници 1926.

² Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, одељење за средњу наставу, 31. 10. 1925, директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, Гимназија-Кикинда, к. 316.

³ Нацрт поделе предмета на наставнике за 1928/1929. годину у Државној гимназији у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁴ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, одељење за средњу наставу, 05. 11. 1925, директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁵ Списак наставничког особља састављен према распису Министарства просвете СН Бр. 4837/25, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁶ Подела предмета на наставнике, 12. 05. 1924, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁷ Подаци о свим контрактуралним наставницима, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁸ Списак наставника ове гимназије који су требали да положе испит спремности из националне групе предмета, 11. 10. 1923, ИАК, ф. 36, к. 316.

У Државној гимназији је предавала као стални хонорарни наставник и Људмила Половцова, рођена 1897. године у Харкову. Завршила је виши педагошки течај за стране језике у Русији¹. У гимназији су као контрактуални супленти радили и Сергеј Фјодоровски² и Алексеј Шостаков³. Такође, као хонорарни наставник, Константин Терзијев је предавао француски (хонорар за један час је био 14 динара)⁴ и латински језик⁵. Апсолвент је био 1927. године на Правном факултету у Београду⁶, док је Александар Макаренков, дипломирани студент Богословског факултета био запослен као предавач веронауке 1927. године за 20 динара по часу⁷. Владимир Антонијевич Шестериков је као контрактуални суплент предавао математику и физику 1926. године⁸. Завршио је физичко-математички факултет у Новоросијску, одсек математичких наука у Одеси и положио је Виши течајни испит у Николајеву у Русији.⁹ Михаил Булгаков је 1928. године био наставник веронауке¹⁰, положивши претходно испит

¹ Списак наставника ове гимназије који су требали да положе испит спремности из националне групе предмета, 11. 10. 1923, ИАК, ф. 36, к. 316.

² Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 30. 07. 1926, Директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

³ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 25. 10. 1926, Директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁴ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 15. 04. 1927, Директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁵ Нацрт поделе предмета на наставнике за 1928/1929. годину у Државној гимназији у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁶ Подаци о свим контрактуалним наставницима, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁷ Уверење Министарства просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, одељење за средњу наставу, 04. 11. 1927, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁸ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 15. 10. 1926, Директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁹ Подаци о свим контрактуалним наставницима, ИАК, ф. 36, к. 316.

¹⁰ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 18. 09. 1928, Директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

Nagykikinda. Gőzmalom.

зрелости на Теолошком факултету у Београду¹. Петар Јаковљевић Чистосердов је 1928. г. као привремени предметни учитељ предавао математику и физику². Завршио је Универзитет у Петрограду, положио је испит зрелости, а било му је и признато 8 семестара на факултету у Београду³. Татјана Котек је 1929. године постављена за контрактуалног суплента и предавала је француски језик⁴. Завршила је филозофију на факултету у Београду⁵.

Ипак, упркос наведеном, руски емигранти су углавном изузетно тешко проналазили за-послење. Стога су прихватили разне послове. Тако је пуковник Фортунатов радио у Првој Руско-Српској Девојачкој Гимназији као надзорник кухињског особља⁶, генерал-мајор Непенин као управитељ домаћинства ове установе⁷, а гардијски пуковник Бенземан је једно време предавао географију⁸. Поручник Николај Ордовски-Танајевски је носио воду једној Рускињи⁹, док су образовне жене давале часове страних језика или биле дадиље локалном становништву.

¹ Подаци о свим контрактуалним наставницима, ИАК, ф. 36, к. 316.

² Нацрт поделе предмета на наставнике за 1928/1929. годину у Државној гимназији у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

³ Подаци о свим контрактуалним наставницима, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁴ Објава Министарства просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 10. 04. 1929, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁵ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 13. 04. 1929, Директору гимназије у Великој Кикинди, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁶ Софија Ајваљ, 05. 03. 1923, Министарству просвете Краљевине СХС, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁷ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 6–7.

⁸ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

⁹ Николај Никонов Ордовски-Танајевски, 14. 02. 1940, Градском Поглаварству Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 175, п. 339.

Фрушка гора

Упркос тешкоћама које су искусили руски емигранти у отаџбини, на путовању ка Краљевини СХС и у самој Кикинди, њихов живот се нормално одвијао у овом граду. Одлазили су на службу у цркву, размењивали су на Божић и Ускрс скромне поклоне, славили су имендане¹. О склапању брака између самих руских емиграната постоје малобројни подаци, и то из неколико сачуваних извода књиге венчаних Руске православне цркве при Склоништу престарелих Руског Црвеног Крста. Потпуковник коњичке артиљерије Владимир Григорјевич Латоровски, рођен 1893. године у Каменју (Подолска губернија), који је живео у Винковцима, оженио се 1932. године двадесетдогодишњом ћерком доктора медицине Галином Евгенијевном Јаблонском, рођеном у Севастопољу. Живела је у Доситејевој улици бр. 126 у Кикинди. Обред је обавио протојереј Василије Шустин.

Он је венчао и удовца Григорија Павловича Теодорова, који је живео у Кикинди, 1933. године Људмилом Владимировном Масловској, рођеном у Петрограду. Александар Александрович Белавин, студент Техничког факултета у Београду, који је живео у Београду, оженио се 1936. г. Јеленом Владимировном Рудњевом, студенткињом Филолошког факултета у Београду, ћерком Владимира Михаиловича Рудњева, која је живела у Кикинди, Доситејевој улици бр. 28.

Протојереј Лав Шепељ је 1942. године венчао становника Кикинде, Бориса Петровића Арсењева Тамаром Александровић Борисевич, која је такође живела у овом граду. Он је 1943. године венчао и удовца Николаја Александровића Остаповића, каплара Руског заштитног корпуса, који је становао у Кикинди, Лидијом Викторовном Поповом. Као и годину касније, удовца гардијског пуковника Георгија Павловича Рикова (1882. г.) Вандом Николајевном Нижишком, рођеном 1895. године (обоје су живели у Кикинди)². Важно је напоменути и да су се руски емигранти женили и венчавали и Српкињама и Србима, што је допринело њиховој асимилацији.

¹ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

² Обыскная книга, выданная Епископским Советом при Управляющем Русскими Православными Общинами в Югославии Русской Православной церкви приюта престарелых Русского Общества Красного Креста для записывания брачных обысков. ИАК, ф. 74.

Русская Православная Зарубежная Церковь в Великой Кикинде

Среди тех, кто покинул свое Отечество после октябрьской революции и начала Гражданской войны, были и церковные иерархи. В Королевстве СХС в 1921 году они создали Русскую Православную Зарубежную Церковь. Её центр находился в Сремских Карловцах, а возглавлял её митрополит Киевский и Галицийский Антоний Храповицкий. После его смерти в 1936 году первоиерархом Зарубежной Церкви стал митрополит Кишинёвский Анастасий (Грибановский). На территории всего Королевства Зарубежная Церковь открывала свои приходы, один из которых находился в Великой Кикинде¹. Он был открыт только в 1929 году, однако русские эмигранты, почитавшие традиционные православные ценности царской России, по приезду в Кикинду сразу открыли для богослужений русский храм Святых Первоучителей Словенских Кирилла и Мефодия при Первой русско-сербской гимназии. Они все вместе праздновали Рождество и Пасху и были очень набожны².

Священники, которые служили в храме при гимназии, одновременно преподавали там Закон Божий. Это были протоиереи Владимир Востоков и Вениамин Коробов, архиепископ Гаврило Чепур, отец Иоанн Княжев. После основания прихода Русский приют окормлял Василий Шустин, а настоятелем храма был архимандрит Никон. Приход несколько раз менял своё место, в последний раз в октябре 1939 г.³ Набожность русских священников оказывала влияние и на местное население. Иеромонах Иоанн Максимович как преподаватель государственной гимназии призывал своих учеников присутствовать на церковных службах и ввёл обязательное посещение церкви.

¹ В.И. Косик. Русская Церковь в Югославии (20–40-е годы XX века). М., 2000.

² Време, 30.03.1937, 8.

³ А. Арсеньев. Указ. соч. С. 39.

Руска Православна Загранична Црква у Великој Кикинди

Међу онима који су напустили своју отаџбину након Октобарске револуције и почетком грађанског рата, били су и црквени великодостојници. Доласком у Краљевину СХС, створили су Руску Православну Заграничну Цркву 1921. године. Њено средиште је било у Сремским Карловцима, а на челу се налазио митрополит кијевски и галицијски Антоније Храповицки. Након његове смрти 1936. године, првојерарх Заграничне Цркве је био митрополит кишињевски Анастасије Грибановски. Загранична Црква је на територији целе Краљевине оснивала цркве и отварао своје парохије. Једна од њих се налазила и у Великој Кикинди¹.

Иако је парохија основана тек 1929. године, руски емигранти су, задржавши и преневши традиционалне православне вредности царске Русије, по доласку у Кикинду отворили руски храм Светих првоучитеља словенских Кирила и Методија при Првој руско-српској гимназији желећи да поседују место на којем ће се вршити богослужбене литургије, посебно за највеће хришћанске празнике. Заједнички су прослављали Божић и Ускрс² и били су изузетно побожни.

Свештеници који су служили у храму при гимназији били су истовремено и професори веронауке у њој. То су били протојереји Владимир Востоков и Венијамин Коробов, архиепископ Гаврило Чепур, отац Јован Књажев и јеромонах Јован Максимович, који је

¹ О Руској Православној Заграничној цркви: М. Јовановић. "Sveštenik i društvo-eto parole": Ruska pravoslavna zagranična crkva na Balkanu 1920–1940, Tokovi istorije 3–4/2005, 67–100; М. Јовановић. Руска емиграција на Балкану 1920–1940; В.И. Косик. Русская Церковь в Югославии (20–40-е годы XX века), М., 2000; В.И. Косик. Русская Церковь в Югославии 1921–1939 годы / Славяноведение 6 (1996); В.А. Маевский. Русские в Югославии 1920–1945. Нью-Йорк, 1966; А. Арсеньев. Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини. Нови Сад, 2001; А. Тимофејев, нав. дело.

² Време, 30. 03. 1937, 8.

Фреска с изображением
Его Императорского Величества
страстотерца Николая II в монастыре Жича

предавао у Државној гимназији. Након оснивања парохије у оквиру просторија Руског склоништа, свештеник је био Василије Шустин, а старшина храма архимандрит Никон. Сама парохија је неколико пута мењала места, последњи пут октобра 1939. године¹. Иначе, побожност руских свештеника је утицала и на локално становништво. Јеромонах Јован Максимович је као наставник у Државној гимназији подстицао своје ученике да присуствују службама и увео је као обавезан одлазак у цркву.

¹ А. Арсењев. Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини. Нови Сад, 2001.

Иконы-картины русских художников из храма в Зренягине

Первая русско-сербская женская гимназия в Великой Кикинде

Первая русско-сербская женская гимназия (источник: Исторический Архив Кикинда)

Интернат для девочек, где дочери русских беженцев могли получить широкое образование, был основан в Кикинде по инициативе Наталии Корнелиевны Эрдели. Она окончила

Прва Руско-Српска Девојачка Гимназија у Великој Кикинди

Иницијатор оснивања девојачког интерната у Кикинди, у којем би ћерке руских избеглица могле да стекну шире образовање, била је Наталија Корнелијева Ердељи. Она је завршила Смољни Институт, специјални педагошки курс са најбољом оценом, као и историјско-литерарни курс у Санкт-Петербургу и курс за милосрдне сестре у истом граду. Била је глумица Александринског театра, а за време рата је била на бојишту и добила је медаљу Светог Ђорђа. Била је и професор руског језика и историје у Харковском институту¹. Према речима секретара Ариадне Свечникове, Ердељи је "нашавши се у емиграцији, као већина Руса, у Југославији, од првих дана схватала неопходност очувања руског духа међу руском децом"². С тим циљем је гимназија установљена по узору на Смољни институт, сваке године су матуранткиње добијале дипломе, а њено отварање је остварено уз сарадњу Државне комисије за руске избеглице, Министарства просвете, Министарства социјалне политике, као и помоћи државних и приватних установа и лица³. Свечникова се сећала да је "срећна и испуњена великим надама Наталија Корнелијева на железничком станици прихватила крхку ћерку руског официра за припремни разред и са маленом Жењичком Воронец отишла у град Велику Кикинду, у Банат"⁴.

На основу одлуке Министарства просвете, државна зграда Женске грађанске школе

¹ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 6.

² А. Свечникова. "Наш институт", Кадетскаја перекличка. Њу-Йорк, 1974. № 8, 56.

³ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/541).

⁴ А. Свечникова. "Наш институт", Кадетскаја перекличка. Њу-Йорк, 1974. № 8, 56.

Смольный институт, специальный педагогический курс, а также историко-литературный курс в Санкт-Петербурге, курсы сестёр милосердия. Была актрисой Александринского театра, на фронте Первой мировой войны получила медаль Святого Георгия. Преподавала русский язык и историю в Харьковском институте¹. По словам секретаря Ариадны Свечниковой, Эрдели, "оказавшись, как большинство русских в эмиграции в Югославии, с первых дней поняла необходимость сохранения у русских детей русского духа"². С этой целью гимназия была создана по образцу Смольного института, её открытие осуществилось при содействии Государственной комиссии по русским беженцам, Министерства просвещения, Министерства социальной политики, а также при поддержке государственных и частных учреждений и благотворителей³. Свечникова вспоминала, как "счастливая и исполненная большими надеждами" Наталия Корнелиевна с маленькой Женечкой Воронец, дочкой офицера, отправилась в Великую Кикинду⁴.

На основании решения Министерства просвещения, государственное здание Женской гражданской школы в Великой Кикинде в октябре 1921 г. было передано Эрдели, которая была утверждена учредителем интерната⁵. В следующем месяце была открыта Первая русско-сербская женская гимназия с интернатом, который мог принять 180 учениц. Государственная комиссия по русским беженцам из своих средств содержала гимназию, а надзор и попечительство были возложены на Высший школьный совет этой комиссии⁶.

Первые дни, как сообщает Свечникова, были особенно трудными. На первых порах спали на полу на матрасах, "бельё и униформа были из очень грубого материала, сапоги мужского фасона: по бокам резинки, а спереди и сзади ремешки, которые часто смешно торчали". Ученицам давали "простую, но здоровую пищу", у них была "алюминиевая

¹ АЖ, 66(1112/1450). С. 6.

² А. Свечникова. Наш институт. Кадетская переключка. Нью-Йорк, 1974. № 8. С. 56.

³ АЖ, 74(19/541).

⁴ А. Свечникова. Указ. соч.

⁵ ИАК, ф. 60, к. 150.

⁶ Там же.

у Великој Кикинди је октобра 1921. г. уступљена Ерделијевој, која је била опуномоћена организаторка интерната¹. Наредног месеца је и отворена установа која ће добити име Прва Руско-српска девојачка гимназија са интернатом (који је могао да прими 180 ученица), иако се у њој школовао мали број Српкиња. Државна комисија за руске избеглице је из својих средстава издржавала ову установу, док је надзор и брига над њом поверена Вишем Школском савету ове комисије².

Први дани су, како наводи Свечникова, били нарочито тешки. Упркос чињеници да су управница и ученице "кормиле кукуруз сељацима и као награду добивши класуре, пуниле су њима душеке на којима су у почетку спавале на поду". Није им сметало ни што су "веш и униформа били од веома грубог материјала, ни чизме мушког кроја: на боковима ластиш, напред и позади каишеви, који су често смешно штрчали, ни једноставна, али здрава храна, ни лимена трпезна посуда, ни кашичице од чистог гвожђа" на којима се појављивала рђа "после првог гутљаја супе, ни лавори уместо туша"³. У гимназији, коју су ученице звале "Институт", била су уведена строга правила и "драконска дисциплина", како наводи Свечникова, "којој су се све потчињавале и за коју смо ми захвалне"⁴. У учионицама је било обавезно седење право, а разговор је био забрањен. Одлазак у варош је био дозвољен једино у пратњи класних дама⁵.

У почетку је гимназија користила поједине просторије у згради некадашње Женске грађанске школе, али је неколико месеци касније, почетком 1923. г. након што се некадашња управница ове школе Јелка Лујановић, иселила из управитељског стана у згради,

¹ Начелник одељења за основу наставу Министарства просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 18. 10. 1921, градском начелнику Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 150.

² Јовановић, председник Државне комисије за руске избеглице, 26. 11. 1921, градоначелнику града Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 150.

³ А. Свечникова. "Наш институт", Кадетская переключка. Нью-Йорк, 1974. № 8, 56–57.

⁴ Исто, 57.

⁵ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

посуда, ложки из чистого железа, на которых ржавчина появлялась после первого глотка супа, вместо душа — тазики...".¹ В гимназии, которую ученицы называли "институт", были установлены строгие правила и "драконовская дисциплина", которым, как сообщает Свечникова, "все подчинялись", и за которые "все были благодарны".² Ученицы должны были сидеть прямо, разговаривать было запрещено. В город можно было выходить только в сопровождении классных дам.³

Сначала гимназия пользовалась лишь частью площади бывшей Женской гражданской школы, но в начале 1923 г. здание было полностью предоставлено в её распоряжение.⁴ Здесь находился интернат и классные комнаты, для мастерской по пошиву детской одежды снимали отдельное помещение.⁵

Само здание, по словам Эрдели, было неудобным и недостаточно просторным для размещения девочек. Это был, как она говорила, "сиротский беженский интернат", вот почему семейные эмигранты не хотели отдавать туда своих дочерей.⁶ Кроме того, серьёзной проблемой было государственное финансирование гимназии, которое не покрывало расходов на поддержание здания и зарплату обслуживающего персонала и классных дам. Помощь гимназии оказывала сербская королевская семья. Королева Мария в 1923 г. стала покровительницей гимназии.⁷ Как вспоминает Свечникова, каждый год она присылала коробки с шоколадом. "Шоколад делили на всех, а коробки разыгрывались".⁸ С годами всё больше сербских девочек записывались в гимназию. Директриса стремилась увели-

¹ А. Свечникова. Указ. соч.

² Там же.

³ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Указ. соч.

⁴ ИАК, ф. 60, к. 150.

⁵ АЈ, 66(1112/1450).

⁶ АЈ, 74(19/546).

⁷ АЈ, 74(203/315)

⁸ А. Свечникова. Указ. соч.

цео објекат уступљен руској гимназији¹. У самој згради се налазио интернат и просторије гимназије осим радионице за израду дечјег одела, која је била у изнајмљеној соби².

Сама зграда је, према речима Ердели, била неподесна, мала и недовољна за смештај девојчица. То је био, како је она навела, "сироти избеглички интернат" због чега су домаће породице одустајале од жеље да се у њему школују њихове ћерке³. Такође, проблем су представљала и финансијска средства која је држава издвајала за гимназију, а која су била незнатна у поређењу са значајним материјалним издацима за зграду, која је требало да прими између 350 и 500 девојака, и за плату кадра и класних дама⁴.

С годинама се све већи број Српкиња уписивао у гимназију, стога је било потребно и више кревета. Циљ управитељице је био да буде укупно 500 девојака у гимназији и интернату⁵. Као и да девојке, свршене матуранткиње буду спремне да преузму улогу мајке и чувара породичних вредности, чиме ће се створити и предуслови за стварање савршене породице и јачање друштвене заједнице⁶. Неопходно је, пак, напоменути да је сама Ердели била противник еманципације, сматрајући да она води странпутици. Интернат је пружао бесплатно школовање ученицама, а девојке су најпре биле одабирани из оних по-

¹ Марковић, вршилац дужности управитеља Женске Грађанске школе, 09. 02. 1923, градском начелнику Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 150.

² Јелисавета Абацијева, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом која стоји под високом заштитом Њеног Величанства Краљице Марије у Великој Кикинди, 23. 06. 1926, изасланику министарства просвете, Милану Башићу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/546).

⁴ Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/543).

⁵ Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/544).

⁶ Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/540).

чить число учениц гимназии и интерната до 500, что позволило бы покрыть необходимые материальные затраты¹.

Сама Эрдели была противницей эмансипации, полагая, что такого рода идеи уводят на неверный путь. Свою задачу директриса видела в подготовке выпускниц гимназии к роли матери, хранительницы семейных ценностей, что позволило бы им создать крепкие семьи и тем самым укрепить единство общества². Сам интернат предоставлял бесплатное обучение, а девочек выбирали, прежде всего, из семей, имевших заслуги перед Отечеством³. До обеда шли занятия русских девочек, после обеда — сербских.

*Б. Эрдели с воспитанницами. 1925 г.
(источник: коллекция Ю. Арбатской, К. Вихляева)*

¹ АЈ, 74(19/543).

² АЈ, 74(19/540).

³ АЈ, 74(19/541).

родица нарочито заслуженых за отаџбину¹. С обзиром да је сама зграда била недовољна за све већи број ученица, Ердели је тражила од Краљевског Двора да јој се додели зграда у Марибору. Ово здање је у Аустро-Угарској била кадетска школарт².

Ипак, упркос томе, помоћ гимназији је упућивала Краљевска породица. Краљица Марија је 1923. године постала заштитница и покровитељ ове установе.³ Сваке године је, како се сећа Свечникова, слала дрвене кутије са чоколадом. "Чоколада је била дељена свима, а кутије су добијале оне срећне"⁴.

Иначе, настава се одржавала у послеподневним часовима у учионицама српске гимназије с обзиром да су у њој пре подне одржавани часови за ученике те гимназије⁵.

¹ Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/541).

² Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/545).

³ Александар Белић, председник Државне комисије за руске избеглице, 04. 12. 1929, Маршалу двора, АЈ, Двор КЈ 74 (203/315).

⁴ А. Свечникова. "Наш институт", Кадетская переключка. Нью-Йорк, 1974. № 8, 58.

⁵ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

Учителя и персонал Первой русско-сербской женской гимназии

Преподаватели и классные дамы гимназии имели высшее образование. Завучем был Б. Н. Эрдели, супруг Наталии Корнелиевны. Он родился в 1876 г. Закончил физико-математический факультет (отделение естественных наук) Императорского Санкт-Петербургского университета с дипломом первой степени (докторат). Его сын от первого брака был в русском корпусе в Сараево. В России он также был преподавателем, ассистентом Высшего сельскохозяйственного института в Одессе, а с 1920 г. инспектором Харьковского женского института. В Королевстве работал ассистентом Высшей агрономической школы и управляющим школьного образования. В гимназии он преподавал физику в 4–8 классах и астрономию в 7 классах¹.

К. К. Домнич, преподаватель истории, родился в 1881 г. Окончил университет и педагогические курсы в России.

Н. А. Измайлов был преподавателем естественных наук. Родился в 1886 г. Закончил физико-математический факультет университета в Харькове (отделение естественных наук). В Королевстве находился с 1921 г., преподавал природоведение, химию, геологию в 1–6 классах, географию во 2–5 классах².

Преподавательницей латинского языка была А. В. Войцеховская-Орлова, 1893 года рождения. Она окончила университет в Тифлисе (славяно-русское отделение). С 1921 г. преподавала в русских школах.

Профессором русского языка и философии был В. В. Топор-Рабчинский, 1877 г. рождения. Он закончил юридический факультет университета в Варшаве. В России преподавал в университете, а в Королевстве с 1920 г. был школьным учителем. В гимназии преподавал

¹ АЖ, 66(1112/1450).

² Там же.

Наставници и особље у Првој Руско-Српској Девојачкој Гимназији

Професори и класне даме у овој установи су били факултетски образовани. Инспектор наставе Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије је био Борис Николајевич Ердели, супруг Наталије Корнелијевне. Рођен је 1876. г. Завршио је физичко-математички факултет (одељење природних наука) на Императорском Санкт-Петербуршком Универзитету са дипломом првог степена (докторат). Био је удовац, а његов син који је рођен око 1914. године, био је у руском корпусу у Сарајеву. У Русији је такође био професор. Био је асистент Вишег пољопривредног института у Одеси, а од 1920. године је био инспектор Харковског женског института¹. У Краљевини је био и асистент Више агрономске школе и управитељ школског дела. У гимназији је предавао физику IV- VIII разреда, а космографију VII разреда².

Константин К. Домнич, који је био стални хонорарни наставник из историје, рођен је 1881. г. Завршио је универзитет и педагошки курс у Русији. Николај Александрович Измајлов је био стални хонорарни наставник природних наука. Рођен је 1886. г. Завршио је физичко-математички факултет у Харкову (одељење природних наука). У Краљевини је био професор од 1921. У гимназији је предавао природоопис, хемију, геологију I–VI разреда, а географију II–V. Био је и секретар педагошке конференције³.

¹ Наталија Ердели, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 6.

² Преглед наставног особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ Преглед наставног особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

русский язык в 4-8 классах, историю в 3 и 6 классах, основы права в 7 и 8 классах. Был секретарем совета гимназии¹. Любил сочинять шуточные стихи, используя игру слов:

"Как приятно в вечер майский
В чай китайский ром ямайский подливать".

"Слуга наш Прокофий
Про копи, про кофе,
про опий ужасно любил говорить"².

А. А. Боголюбова преподавала русский язык и математику в 1-3 классах. Она закончила восемь классов Женской гимназии (бакалавриат)³.

Б. Велихов преподавал математику в 4-8 классах. Он окончил Высшую школу инженеров транспорта в Петрограде. С 1921 г. в Королевстве работал преподавателем в русских школах⁴. По словам кадета А. Боголюбова, у него была душа поэта, "он танцевал на балах в Институте, сочинял стихи и даже геометрические формулы излагал стихами".

"Пред вами конус модель —
Его поверхность пи-эр-эль!
Объём шаров твердит, кто туп,
Четыре трети пи-эр-куб"⁵.

А. К. Висковская преподавала французский язык во 2-8 классах, а оперная певица Н. Зволянская в подготовительном классе и в 1-2⁶. А. Висковская закончила семь классов

¹ АЈ, 66(1112/1450).

² А. Боголюбов. Из далекого кадетского прошлого. Кадетская переключка, Нью-Йорк. 2004. № 75. С. 179.

³ АЈ, 66 (1112/1450).

⁴ ИАК, ф. 60, к. 162.

⁵ А. Боголюбов. Указ. соч. С. 178.

⁶ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Указ. соч.

Стална хонорарна наставница из латинског језика је била Афанасија В. Војцеховска-Орлова, рођена 1893. г. Завршила је универзитет у Тифлису (словенско-руско одељење). Била је удата. Од 1921. г. у Краљевини је предавала по руским школама.

Професор руског језика и филозофије је био Владимир Викентијевич Топор-Рабчински, рођен 1877. г. Завршио је правни факултет у Варшави. У Краљевини је био професор у руским школама од 1920. г., док је у Русији био на универзитету¹. Био је био екстра-ординарни професор Донског универзитета магистар (доктор). У гимназији је предавао руски језик IV-VIII разреда, историју III и VI, а основе права VII и VIII разреда. Био је и секретар савеза гимназије². Волео је стихове и користио је игре речи.

"Как приятно в вечер майский
В чай китайский ром ямайский подливать".

"Слуга наш Прокофий
Про копи, про кофе,
про опий ужасно любит говорить!"³

Александра Аркадјевна Богољубова је предавала руски језик и математику I-III разреда. Завршила је VIII разреда Женске гимназије (бакалауреат)⁴.

Борис Александрович Вељихов је предавао математику IV, V, VI, VII и VIII разреда. Завршио је Вишу инжењерску школу саобраћаја у Петрограду. Био је ожењен, али му је породица остала у Русији. Од 1921. године је радио у Краљевини као професор у руским гимназијама⁵. И њега се сећао Богољубов. Са душом песника, он је према речима нека-

¹ Списак лица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, који имају факултетску спрему, маја 1929, ИАК, ф. 60, к. 162.

² Преглед наставног особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ А. Боголюбов. "Из далекого кадетского прошлого", Кадетская переключка. Нью-Йорк, 2004. № 75, 179.

⁴ Преглед наставног особља Прве руско-српске девојачке гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁵ Списак лица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, који имају факултет-

Женской гимназии, высшие педагогические курсы по специальности французский язык в Варшаве и курс в Сорбонне.

Протоиерей Владимир Востоков был воспитанником Духовной семинарии, которую окончил с дипломом первой степени. В гимназии преподавал Закон Божий в 1–7 классах. В 1923–1924 гг. Закон Божий преподавал епископ Гавриил, затем М. А. Шарафский, а в 1930–1931 гг. — священник Вениамин Коробов¹.

Д. Н. Сергеевский окончил Императорский Санкт-Петербургский университет. В гимназии преподавал латинский язык в 5–8 классах, историю в 4–8 классах, философию в 7–8 классах и географию России в 8 классе.

Л. Половцева окончила Высшие педагогические курсы (бакалавриат). В гимназии преподавала французский язык в подготовительном и 1 классе.

Н. К. Скубачевская окончила восемь классов Женской гимназии и педагогические курсы при Харьковском университете. В гимназии преподавала немецкий язык во 2–8 классах.

Е. Маринова закончила восемь классов Женской гимназии и школу живописи и ваяния в Варшаве. Преподавала в гимназии рисование в 1–6 классах, гигиену в 1 и 2 классах².

Учителями пения были А. Кузьменко и Н. Зволянская. А. М. Дубицкая преподавала в подготовительном классе хоровое пение, естественные науки, арифметику и русский язык. Н. А. Ермолова преподавала рисование в подготовительном классе и русский язык в 1–8 классах.

Наряду с русскими эмигрантами в гимназии работал чех Франя Вах и сербские преподаватели. Мита Николитч был учителем гимнастики, Младен Джукич преподавал историю сербского народа и географию Королевства СХС, Йован Марчетич и Адам

¹ АЖ, 66(1112/1450).

² АЖ, 66(1112/1450).

дашњег кадета, "играо на баловима Института, писао стихове и геометријске формуле је излагао у стиховима":

"Пред вами конус модель—
Его поверхность пи-эр-эль!
Объем шаров твердит, кто туп,
Четыре трети пи-эр-куб"¹.

Ана Константиновна Висковскаја је предавала француски језик II–VIII разреда, док је оперска певачица Нина Звољанскаја предавала у припремном и I и II разреду². Ана Висковскаја је завршила VIII разреда Женске гимназије и Виши педагошки курс француског језика у Варшави и курс на Сорбони.

Протојереј Владимир Востоков је био питомац Духовне семинарије са дипломом првог степена. У гимназији је предавао веронауку I–VII разреда. У школској 1923/1924. години епископ Гаврил је предавао веронауку у припремном разреду и од првог до осмог разреда³, затим Мелетиј Аркадјевич Шарафски⁴, а 1930/1931. године свештеник Венијамин Коробов⁵.

Дмитриј Николајевич Сергејевски је завршио Императорски Санкт-Петербуршки Универзитет са државном дипломом. У Гимназији је предавао латински језик V–VIII разреда, ску спрему, маја 1929, ИАК, ф. 60, к. 162.

¹ А. Боголюбов. "Из далекого кадетского прошлого", Кадетская переключка. Нью-Йорк, 2004. № 75, 178.

² Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

³ Список наставничког особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС на крају 1923/1934. године, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁴ Ю. Арбатская, К. Вихляев. Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской (в электронном варианте).

⁵ Извештај банског просветног инспектора Станојевића за 1930/1931. годину — Наставнички лист, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

Павлович преподала сербский язык, Стака Милоевич — сербский язык и литературу в 1924–1925 гг.¹

Преподавателям очень мало платили — 17.5 динаров за урок. В неделю у них было 26–28 часов, таким образом, их гонорар был 1500–1700 динаров, что едва хватало на квартплату и пропитание. Их одежда была бедной. В 1925 г. преподаватели обратились с просьбой к представителю министра поднять зарплату до 20 динаров за час, однако неизвестно, была ли эта просьба удовлетворена.

Преподаватели относились к ученицам очень тактично и дружелюбно. Представитель министра, на которого был возложен надзор за гимназией, среди учителей особо выделял Рабинского и Эрдели, а о Наталии Корнелиевне отзывался как об образованной, амбициозной и энергичной женщине².

Интернат имел свою больницу, которая находилась в другом здании, с амбулаторным отделением и стационаром на 20 мест. Врачом был А. И. Стоянов, 1873 года рождения. Он закончил медицинский факультет Харьковского университета. В России был главным врачом городской больницы Мариуполя. В больнице работали сестры милосердия Ю. Шепель и Д. Мамонтова. В здании интерната был изолятор для девочек с лёгким недомоганием или переутомлением.

Воспитанницы вели закрытый образ жизни, протекавшей под постоянным надзором лично директрисы, которая проживала в здании гимназии. Общий контроль над интернатом осуществлял представитель министра просвещения, отвечавший за выпускные экзамены. Он писал ежегодные отчёты³.

Интернат имел педагогический совет и более узкий — гимназический, в котором было 7 членов. Четверо входили в него по официальной должности — Наталия Корнелиевна, Б. Эрдели, управляющий генерал-майор П. Непенин и А. П. Альховская, имевшая сорокадвухлетний опыт работы классной дамой. Три члена совета избирались.

¹ Там же.

² Там же.

³ АЖ, 66(1112/1450).

историју IV, V, VII и VIII, филозофију VII и VIII и географију Русије VIII разреду. Људмила Половцева је завршила Више педагошке курсеве (бакалауреат). У гимназији је предала француски језик у припремном и I разреду. Нина Константиновна Скубачевскаја је завршила VIII разред Женске гимназије и педагошки курс при Харковском Универзитету. У гимназији је предала немачки језик II–VIII разреда. Јелена Маринова је завршила VIII разреда Женске гимназије и школу сликарства и вајарства у Варшави. Предала је у гимназији цртање I–VI разреда, хигијену у I и II¹. Наставник певања је био Андрија Кузменко², као и Нина Звољанскаја, која је предала хонорарно овај предмет ученицама од првог до осмог разреда³.

Чех Фрања Вах је био хоровађа⁴, а Ана Михаиловна Дубицка је предала у припремном разреду хорско певање, природне науке и аритметику, а руски језик у припремном и првом разреду. Наталија Алексејевна Јермолова је била хонорарни наставник. Предала је цртање у припремном разреду, а руски језик од првог од седмог⁵. Поред руских емиграната, у гимназији су предали и Срби. Мита Николић, који је био учитељ у основној школи, предавао је гимнастику у свим разредима⁶, поред Младена Ђукића, професора Државне гимназије, који је предавао историју српског народа и географију Краљевине

¹ Преглед наставног особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

² Извештај банског просветног инспектора Станојевића за 1930/1931. годину / Наставнички лист, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ Списак наставничког особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије интерната у Краљевини СХС на крају 1923/1924. године, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁴ Народни гласник, 02. 06.1929.

⁵ Списак наставничког особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС на крају 1923/1934. године, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁶ Списак наставничког особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС на крају 1923/1934. године, АЖ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

В Педагогический совет, который возглавлял Б. Эрдели, входили все преподаватели и классные дамы, всего сорок человек¹.

После смерти Н. Эрдели директрисой стала Елизавета Абадиева. Порядки, установленные Н. Эрдели, сохранились, хотя требования к дисциплине несколько смягчились². В гимназии работали 14 классных дам — А. Альховская, Л. Перзеке, О. Пишель, В. Чапкина, З. Вершинина, Е. Волкова, Е. Краснянская, М. Кравцова, В. Орановская, Е. Петровская, А. Радионова, Р. Рыбинцева, М. Спиридонович и А. Гляс. Все они имели специальное образование, владели иностранными языками и разбирались в искусстве. С ними и воспитателями девочки проводили своё свободное время³.

А. Тимофеев был завхозом, Л. Островская — бухгалтером, К. Кузнецов — делопроизводителем, С. Шульц — его помощником, А. Карпов — смотрителем здания. Т. Перхе отвечала за гардероб, кастеляншей работала М. Кузнецова, а её помощницей — Л. Шульц. А. Павленко и А. Буковская были сёстрами милосердия. Завскладом служил П. Крюков, а К. Островский экономом. В штате обслуживающего персонала было ещё семь женщин и шесть мужчин. Мужчинам платили 300, а женщинам 250 динаров с питанием. Летом прибавку к зарплате обслуживающего персонала давало участие в сельскохозяйственных работах⁴.

В гимназии была и библиотека, в которой было много книг как для преподавателей, так и для учеников, а также учебники⁵. Обязанности библиотекаря исполняла Н. Зволянская.

¹ Там же.

² А. Свечникова. Указ. соч.

³ АЈ, 74(19/543).

⁴ АЈ, 66(1112/1450).

⁵ Там же.

СХС IV и V разреду¹ и Радета Радовића². Професори Државне гимназије, Јован Марчетић и Адам Павловић, предавали су српски језик. Први од II до VI разреда, а други VII и VIII разреду³. Стака Милојевић је предавала српски језик и књижевност школске 1924/1925⁴.

Зграда интерната гимназије је имала приземље, подрум и први спрат. У оквиру ње се налазила и гимнастичка сала⁵. Храна је била једноставна и довољна имајући у виду материјална средства (и сами наставници су јели у интернату)⁶. Професори су били веома слабо плаћени — 17.5 динара по часу. Имали су недељно 26-28 часова, тако да им је хонорар био између 1500 и 1700 динара, што је једва подмиривало издатке за стан и храну. Одећа су им била бедна. Стога су 1925. године изразили жељу преко изасланика министра да буду плаћани 20 динара до часу. Али није познато да ли им је министарство изашло у сусрет. Наставници су се опходили према ученицама са много такта и благо. Изасланик министра, који је вршио надзор на гимназијом, посебно је од наставника истицао Рабинског и Ердељија, док је о Наталији Корнелијевој говорио као о образовној, амбициозној и енергичној жени⁷.

Интернат је поседовао и болницу, која се налазила у згради одвојеној од Интерна-

¹ Преглед наставног особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

² Извештај банског просветног инспектора Станојевића за 1930/1931. годину- Особље Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ Преглед наставног особља Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернетом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁴ Министарски изасланик, Милан Вељковић, професор у пензији, 08. 07. 1925, Министру просвете, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁵ Ж. Ротаров, срески градски начелник, 06. 08. 1931, Феодору Никићу, помоћнику Министра просвете Краљевине Југославије, ИАК, ф. 60.

⁶ Наталија Ердељи, 12. 06. 1925, Министру просвете, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁷ Министарски изасланик, Милан Вељковић, професор у пензији, 08. 07. 1925, Министру просвете, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

Ученици и класне даме с Абаџијевим
(источник: Журнал "Кадетская переключка". № 8, 1974).

та¹ са 20 кревета и амбулантом². Лекар је био Андрија И. Стојанов. Рођен 1873. г, завршио је Харковски универзитет (медицинско одељење). Био је ожењен и имао је ћерку, рођену 1926. године. У Русији је био управник градске болнице у Маријупољу³. Поред лекара, у болници су радиле и милосрдне сестре — Јулија Шепељ и Дарија Мамонтов⁴. Такође, у оквиру интерната је постојала посебна просторија у којој су биле девојчице које су се издвајале од осталих због назеба или умора⁵.

Сам интернат је водио живот одвојен од масе и улице⁶. Био је под сталним и непосредним надзором управитељице, која је боравила у самој згради. Надзор над интернатом је вршио и изасланик министра просвете за матуру. Он је подносио годишњи извештај након прегледа саме установе⁷.

Интернат је имао ужи гимназијски и педагошки савет. Први је имао 7 чланова — 4 постављена по званичној дужности, а троје изабраних. Постављени су били Наталија Кор-

¹ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 2.

² Јелисавета Абаџијева, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом која стоји под високом заштитом Њеног Величанства Краљице Марије у Великој Кикинди, 28. 03. 1931, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ Списак лица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, који имају факултетску спрему, маја 1929, ИАК, ф. 60, к. 162.

⁴ Особље Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије Интерната у Великој Кикинди, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁵ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 2.

⁶ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 6–7

⁷ Јелисавета Абаџијева, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом која стоји под високом заштитом Њеног Величанства Краљице Марије у Великој Кикинди, 28. 03. 1931, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

*Святитель Иоанн Шанхайский
(источник: коллекция Даницы Белош).*

нелијевна, Борис Ердељи, који је водио бригу о целокупној настави, генерал-мајор Петар Непенин, који је био управник домаћинства, и Ана Петровна Аљховскаја, најстарија класна дама. Завршила је VIII разреда Женске гимназије и 42 године је била у женским институтима класна дама. Три изборна лица су чинила: једна класна дама изабрана од свих класних дама са завршеним вишим женским курсом у Москви, факултет физичко-математичког курса који је био еквивалентан универзитету; друга је била наставница изабрана од професорки у гимназији. Завршила је VIII разреда Женске гимназије са правом на обављање наставничког позива. Двадесет година је вршила педагошку службу. Била је наставница и класна дама у Смољном и у Харковском институту. Трећи је био професор Донског универзитета кога су изабрали професори.

Организатори школе су били Ердељи и њен супруг, који је и председник Педагошког савета. Њега су чинили сви професори и класне даме, укупно 40 лица¹.

Након смрти Наталије Ердељи 1925. године, управитељица је била Јелисавета Абацијева. Иако је уведен блажи облик дисциплине, све основе које је поставила Ердељи су остале исте². Било је 14 класних дама — Ана Аљховскаја, Људвига Перзеке, Олга Пишељ, Варвара Чапкина, Зинаида Вершинина, Јелисавета Волкова, Јевгенија Краснјанскаја, Марија Кравцова, Вера Орановскаја, Јелена Петровскаја, Ариадна Родионова, Раиса Рибинцева, Марија Спиридоновић и Антонина Гљас. Све класне даме су располагале нарочитим образовањем, владале страним језицима и искуством. Са њима као и са васпитачицама су девојчице проводиле слободно време³.

Анатолије Тимофејејев је био управитељ газдинског звања. Књиговођа је била Љубав Островскаја, деловођа Константин Кузњецов, пуномоћник деловође Сергеј Шулц, док је

¹ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, 27. 03. 1923, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450), стр. 6-7.

² А. Свечникова. "Наш институт". Кадетская перекличка. Њу-Йорк, 1974, № 8, 59.

³ Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије-Интерната у Великој Кикинди, 28. 10. 1923, Краљевском Двору, АЈ, Двор КЈ 74 (19/543).

Списак предавача гимназије у Новом Врбасу

Број	Име и презиме	Звање	Класа	Учешће	Учешће	Учешће
1.	Лука Бадит	директор	I	—	—	—
2.	Милош Мажор	професор	V	7.	10200	36000 2600
3.	Марија Катарић	—	V	7.	7800	12000 2700
4.	Јован Брзгез	—	V	8.	4560	4200 2100
5.	Раја Станов	асистент	V	1.	3600	1800
6.	Досија Стојанов	—	V	1.	3600	1800
7.	Михаило Михаиловић	—	V	1.	3600	1800 1350
8.	Олга Милошевић	—	V	1.	3600	1800 1350
9.	Марија Станов	—	V	1.	3600	1800
10.	Михаило Михаиловић	кавал.	—	—	—	—
11.	Михаило Михаиловић	—	—	—	—	—
12.	Леока Поповић	пред.	III	4.	5160	3600 1800
13.	Марија Брзгез	пред.	V	1.	3000	1152 1200
14.	Марија Становић	—	V	1.	3000	1152 1200
15.	Марија Становић	—	V	1.	3000	1152 1200
16.	Марија Становић	—	V	1.	3000	1152 1200
17.	Велимир Милошевић	—	V	1.	3000	1152 1200
18.	Тодоска Томовић	пред.	III	3.	4440	2640 1320
19.	Василка Попов	—	—	—	—	—
20.	Јосиф Вах	—	—	—	—	—
21.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
22.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
23.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
24.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
25.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
26.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
27.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
28.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
29.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
30.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
31.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
32.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
33.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
34.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
35.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
36.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
37.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
38.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
39.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
40.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
41.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
42.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
43.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
44.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
45.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
46.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
47.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
48.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
49.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
50.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
51.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
52.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
53.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
54.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
55.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
56.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
57.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
58.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
59.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
60.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
61.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
62.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
63.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
64.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
65.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
66.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
67.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
68.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
69.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
70.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
71.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
72.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
73.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
74.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
75.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
76.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
77.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
78.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
79.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
80.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
81.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
82.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
83.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
84.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
85.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
86.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
87.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
88.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
89.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
90.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
91.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
92.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
93.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
94.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
95.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
96.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
97.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
98.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
99.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—
100.	Марија Милошевић	—	—	—	—	—

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
 КРАЛЕВИНЕ
 Срба, Хрвата и Словенаца
 Одељење за Средњу Наставу
 СНБр. 28103

12. новембра 1925. године
 у Београду.

ДИРЕКТОРУ ГИМНАЗИЈЕ
 ВЕЛ.КИКИНДА

Пој СНБр.28103 од 6-XI-овете године, донета је одлука која гласи:

"На основу чл.71. Закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда одлучујем: да се Михаило В. Максимовић, контрактурни суплент гимназије у Новом Врбасу, са годишњом платом од 1800 динара премести за контрактурног суплента гимназије у Вел.Кикинди, са истом платом, по службеној потреби.

Издајак пада на терет карт.324. дучет. дванаестина за август-новембар 1925. године."

О овоме се извештаваће ради знања и даљег поступка. У прилогу ./. доставља се уверења ради предаје г. Максимовићу.

По наређењу
 Министарства Просвете за Средњу Наставу
 Директор
 Милош Милошевић

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
 КРАЛЕВИНЕ
 Срба, Хрвата и Словенаца
 Одељење за Средњу Наставу
 СНБр. 20654

4. јануара 1926. године

ДИРЕКТОРУ ГИМНАЗИЈЕ
 ВЕЛ.КИКИНДА

Извештавате се да је одлуком СНБр.20659 од 30-XII-1926. год. одлучено: да се одлука СНБр.17500 од 8. децембра ове године којом је престала служба г. Михајлу В. Максимовићу, стави ван снаге и да Михајло В. Максимовић, контракт. суплент гимназије у Велкој Кикинди, остане на дужности до 1. јула 1927. године.

По наређењу
 Министарства Просвете за Средњу Наставу
 Директор
 Г. Милошевић

Список преподавателей гимназии (слева). Послужной список одного из них, М. Максимовича, отражён в двух других документах, которые свидетельствуют, что в 1925 г. его перевели из гимназии Нови Врбас в гимназию г. Кикинды, где он оставался до июля 1927 г.

Преподаватели гимназии, 1925 г.
(источник: коллекция Ю. Арбатской, К. Вихляева).

надзорник зграде био Алексеј Карпов. Гардеробна дама је била Татјана Перхе, а управитељица рубљем Марија Кузљецова. Ана Павленко и Александра Буковскаја су биле милосрдне сестре. Пуномоћница управитељице рубља је била Лидија Шулц. Магационер је био Петар Крјуков, а економ Константин Островски. Постојало је још 7 женских и 6 мушких послужитеља. Мушком особљу је плата била 300, а женском 250 динара са храном, али њих нису могли да исплаћују током лета због радова које су обављали у пољу, чиме су остваривали још већу зараду¹.

Гимназија је поседовала и библиотеку. Нина Звољанскаја је била библиотекарка, односно руководилац наставничке и ђачке библиотеке и библиотеке уџбеника. Сама библиотека је поседовала велики број књига².

Књижара Михаила Арандаренка послератна фотографија (збирка М. Арандаренка)

¹ Јелисавета Абацијева, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом која стоји под високом заштитом Њеног Величанства Краљице Марије у Великој Кикинди, 23. 06. 1926, изасланику министарства просвете, Милану Башићу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

² Извештај банског просветног инспектора Станојевића за 1930/1931. годину — Особље Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

Ученицы Первой русско-сербской гимназии

В гимназии существовал подготовительный класс, куда принимали девочек от 8 до 11 лет, младший курс — с 1 по 4 классы и старший — с 5 по 8 классы. Ученицы изучали русский, сербский, немецкий, французский и латинский языки, математику, физику, историю, философию, основы права. Отдельно ставилась оценка за поведение. В повседневной жизни обязательным было использование французского и немецкого языков. Как отмечала Свечникова, многим, "кто оказался во время Второй мировой войны в Германии и Австрии, это очень пригодилось"¹. Девочек учили рисовать, большое внимание уделялось вокальной и инструментальной музыке. Б. Н. Эрдели, как отличный пианист, лично давал уроки особо одарённым ученицам, всех остальных обучали преподавательницы.

Учебный план и программа позволяли ученицам получить общее образование и прекрасную подготовку для поступления в вузы.

Ученицы имели свой журнал — "Чёрные пелеринки", который выходил с 1923 по 1925 гг.² Воспитанницы носили чёрные пелерины (с белым воротничком) — отсюда и название журна-

¹ А. Свечникова. Указ. соч. С. 57.

² А. Свечникова. Указ. соч. С. 59.

Ученице Прве руско-српске девојачке гимназије

У Гимназији је постојао припремни разред, у који су ишле девојчице од 8 до 11 година¹, као и нижи (од првог до четвртог) и виши курс (од петог до осмог разреда). Ученице су од предмета похађале руски, српски, немачки, француски и латински језик, математику, физику, историју, филозофију, основе права, а посебна оцена је давана за владање². Разговор на француском и немачком језику је био обавезан у свакодневном животу, а многима је које су се "нашле у Немачкој и Аустрији током Другог светског рата, био користан", како се сећа Свечникова³. Учене су и да сликају, а пажња је посвећивана и вокалној и инструменталној музици. Борис Николајевич је као одличан пијаниста свим посебно даровитим ученицама давао часове, док су осталим наставнице⁴.

Такође, ученице су имале и свој часопис "Црне пелерине", који је излазио од 1923. до 1925. године, односно до смрти Наталије Корнелијевне⁵. Његов назив потиче од пелерина црне боје (са белим оковратним) које су носиле васпитанице. У њему су објављивале своје радове, песме. Иначе, штампан је у Београду, у штампарији Суворина.

Око 90 % ученица у гимназији су биле Русиње. О томе сведочи и табела бр. 1 која приказује статистику броја ђака у 1922/1923. години⁶:

¹ Наталија Ердељи, управитељица, Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, 01. 10. 1924, Министарству просвете, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

² Ведомость баллам годовым экзаменационным и аттестационным воспитанниц VIII класса, 23. 06. 1923, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ А. Свечникова. "Наш институт", Кадетская переключка, Нью-Йорк. 1974, № 8, 57.

⁴ Исто, 57.

⁵ Исто, 59.

⁶ Статистика ђака бр. 3458, 17. 06. 1923, Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

ла. В нѣм ученицы помещали свои сочинения, стихи, а печатался журнал в Белграде, в типографии Суворина.

Около 90 % учениц гимназии были русские. Об этом свидетельствует таблица 1, которая показывает статистические данные о количестве учениц 1922–1923 учебного года¹.

Таблица 1

Статистика учеников в 1922–1923 гг.	Подготовительный класс	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс	5 класс	6 класс	7 класс	8 класс
Записано в начале года	29	27	18	20	28	20	15	9	8
В конце года	50	40	21	22	34	20	20	9	7
Ученицы из России	48	27	20	22	33	20	20	9	7
Ученицы из Королевства	2	3	1		1				
Русские родители вне Сербии	1				1				
Русские родители в Сербии	46	34	20	11	30	20	20	8	7
Ученицы без родителей	1	3		1	2			1	

¹ АЖ, 66(1112/1450).

Табела 1

Статистика ђака 1922/1923. Годину	Припремни разред	I разред	II разред	III разред	IV разред	V разред	VI разред	VII разред	VIII разред
Уписано на почетку године	29	27	18	20	28	20	15	9	8
На крају године	50	40	21	22	34	20	20	9	7
Ученице из Русије	48	27	20	22	33	20	20	9	7
Ученице из Краљевине	2	3	1	/	1	/	/	/	/
Родитељи Руси ван Србије	1	/	/	/	1	/	/	/	/
Родитељи Руси који живе у Србији	46	34	20	11	30	20	20	8	7
Ученице које нису имале родитеље	1	3	/	1	2	/	/	1	/
Ученице са једним родитељем	6	11	5	2	7	5	5	4	/
Ученице које су плаћале интернат	2	3	1	/	3	/	/	/	/

Таблица 1 (продолжение)

Ученицы с одним родителем	6	11	5	2	7	5	5	4	
Ученицы, платившие за интернат	2	3	1		3				

В гимназии обучались дети интеллигенции, что видно из таблицы 2, которая показывает профессии родителей учениц 1925/1926 гг.¹

Таблица 2

Занятия	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс	5 класс	6 класс	7 класс	8 класс
Священники					2	1		
Учителя	2	2		1	1		1	
Врачи		2			1			1
Адвокаты		2			1		2	
Торговцы			1		1			
Инженеры	1	1			1		3	1
Офицеры	13	17	23	14	10	15	14	8
Другие занятия	5	4	3	4	3	4	1	2

¹ АЈ, 66(1112/1450).

У Гимназији су школована деца интеллигенције, што се види из табеле бр. 2 која приказује занимања родитеља ученица 1925/1926. године¹:

Табела 2

Занимања	Први разред	Други разред	Трећи разред	Чеврти разред	Пети разред	Шести разред	Седми разред	Осми разред
Свештеници	/	/	/	/	2	1	/	/
Наставници	2	2	/	1	1	/	1	/
Лекари	/	2	/	/	1	/	/	1
Адвокати	/	2	/	/	1	/	2	/
Трговци	/	/	1	/	1	/	/	/
Инжењери	1	1	/	/	1	/	3	1
Офицери	13	17	23	14	10	15	14	8
Друга занимања	5	4	3	4	3	4	1	2
Други чиновници	3	2	3	7	2	/	3	2
Српкиње	/	2	1	1	1	1	/	/
Укупно	24	32	31	27	23	21	24	14
Немају родитеља	1	1	2	1	/	1	1	/
Имају једног родитеља	8	9	9	9	8	3	7	5

¹ Б. Н. Ердељи, изасланику министра просвете Миливоју М. Башићу, АЈ, Министарство просвете 66 (1112/1450).

Таблица 2 (продолжение)

Другие чиновники	3	2	3	7	2		3	2
Сербки		2	1	1	1	1		
Итого	24	32	31	27	23	21	24	14
Без родителей	1	1	2	1		1	1	
Имеют одного родителя	8	9	9	9	8	3	7	5

Изменение числа учениц в течение года (таблица № 3)¹.

Таблица 3

Учебный год	В начале года	В конце года
1926/1927	201	196
1927/1928	185	186
1928/1929	195	198
1929/1930	153	168
1930/1931	180	186

Наибольшее число учениц было из Белградской области, как показывает таблица 4 о месте жительства родителей девочек в 1927/1928 и 1928/1929 гг.²

¹ АЈ, 66(3251/2346).

² Там же.

Број ученица је варирао током година (табела бр. 3)¹:

Табела 3

Школска година	Број ученица уписаних на почетку године	Број ученица на крају године
1926/1927	201	196
1927/1928	185	186
1928/1929	195	198
1929/1930	153	168
1930/1931	180	186

Највећи број девојчица које су уписиване, живе су до почетка школе у београдској области, како показује табела бр. 4 места становања родитеља девојчица² током 1927/1928. и 1928/1929. године.

Табела 4

Област	Школска 1927/1928	Школска 1928/1929
Бачка	25	24
Београдска	53	68

¹ Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за 1926/1927, табела Б I; Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за 1927/1928, табела Б I; Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за школску годину 1928/1929, табела В I; Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за школску годину 1929/1930, табела В I; Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за школску годину 1931/1930, табела В I, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (3251/2346).

² Статистика Прве руско-српске девојачке гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за 1927/1928, табела Б XIII; Статистика Прве руско-српске девојачке гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за школску годину 1928/1929, табела В XIII, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (3251/2346).

Таблица 4

Область	1927/1928	1928/1929
Бачковская	25	24
Белградская	53	68
Битольская	1	
Бихачская	1	1
Брегалническая	2	3
Валевская	2	2
Враньская	2	2
Врбацкая	24	
Дубровачская	2	2
Загребская	8	8
Зетская	4	5
Косовская		1
Крушевская	1	
Люблянская	5	1
Мариборская	2	3
Моравская		
Мостарская	5	4
Нишская	5	4

Табела 4 (наставак)

Битољска	1	/
Бихаћка	1	1
Брегалничка	/	/
Ваљевска	2	2
Врањска	2	2
Врбаска	2	4
Дубровачка	2	2
Загребачка	8	8
Зетска	4	5
Косовска	/	1
Крушевачка	1	/
Љубљанска	5	1
Мариборска	2	3
Моравска	/	/
Мостарска	5	4
Нишка	6	7
Осечка	4	5
Подрињска	2	1

Первая русско-сербская женская гимназия
(источник: коллекция Драголюбa Бадрлицы).

Табела 4 (наставак)

Подунавска	9	14
Пожаревачка	1	1
Прим-крајинска	4	1
Рашка	2	6
Сарајевска	5	4
Скопска	2	3
Сплитска	/	/
Сремска	17	15
Тимочка	2	2
Травничка	/	/
Тузланска	1	1
Ужичка	4	3
Шумадијска	2	2
Укупно из Краљевине СХС	174	190
Из осталих словенских држава	4	2
Из осталих држава	8	6
Укупно	186	198

Королевство сербов, хорватов и словенцев (1922–1929 гг.)

Королевство Югославия (1929–1939 гг.)

Таблица 4 (продолжение)

Осиекская	4	5
Подрињская	2	1
Подунайская	9	14
Пожаревацкая	1	1
Примкраинская	4	1
Рашская	2	6
Сараевская	5	4
Скопиевская	2	3
Сплитская		
Сремская	17	15
Тимокская	2	2
Травникская		
Тузланская	1	1
Ужицкая	4	3
Шумадијская	2	2
Итого из Королевства СХС	174	190
Из остальных славянских государств	4	2

Табела 4 (наставак)

Из места из којег је и школа	6	5
Из среза из којег је школа	11	/

Међутим, за школске 1929/1930 и 1930/1931., преовладавају девојчице чији су родитељи становали у Дунавској бановини, па затим у Београду (табела бр. 5 места становања родитеља (према бановинама)¹:

Табела 5

Бановина	Школска 1929/1930	Школска 1930/1931
Београд	51	58
Дравска	3	4
Дринска	6	7
Дунавска	60	65
Моравска	12	13
Приморска	3	5
Савска	10	11
Вардарска	5	6

¹ Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за школску годину 1929/1930, табела В XIII; Статистика Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС за школску годину 1931/1930, табела В XIII, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (3251/2346).

Таблица 4 (продолжение)

Из остальных госу- дарств	8	6
Итого	186	198
Из Кикинды	6	5
Из окрестностей Кикин- ды	11	

В 1929–1931 гг. в гимназии преобладали ученицы, чьи родители жили в Дунайской бановине и в Белграде. Таблица № 5 показывает места проживания родителей¹.

Таблица 5.

Бановина	1929/1930	1930/1931
Белград	51	58
Дравская	3	4
Дринская	6	7
Дунайская	60	65
Моравская	12	13
Приморская	3	5
Савская	10	11
Вардарская	5	6

¹ АЈ, 66(3251/2346).

Табела 5 (наставак)

Врбаска	3	4
Зетска	7	8
Укупно	160	181
Из осталих словенских држава	4	1
Из осталих држава	4	4
Из места где је школа	20	4
Из среза одакле је школа	2	2

Цртање је било обавезно у првих шест разреда, док је овај предмет у седмом и осмом био обавезан само за оне девојчице које су показале дара. Након завршетка завршног испита, ученице су владале српским, руским, француским и немачким језиком. Познавале су главне литерарне представнике тих народа и садржину њихових најзначајнијих дела. Приказивале су солидно знање из опште историје и историје Краљевине као и географије. Успех из латинског језика је био исти као и у осталим гимназијама, док је из математике био слабији јер је у гимназији био мањи фонд часова.

У Гимназији је физичком васпитању посвећивана посебна пажња. Девојчице су радиле гимнастику и соколске вежбе. Њихову униформу је чинила бела капа, плава мајца и црвена сукња¹. Школске 1924/1925. године гимназија је одржала своје академије у Београду, Суботици и Новом Саду. Учествовала је на соколском слету у Великом Бечкереку, а имала је и три слета у Кикинди. Иначе, све ученице су биле чланице Банатске соколске жупе².

¹ А. Свечникова. "Наш институт", Кадетска перекличка. Њу-Йорк. 1974, № 8, 58.

² Министарски изасланик, Милан Вељковић, професор у пензији, 08. 07. 1925, Министру просвете, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

Таблица 5 (продолжение)

Врбацкая	3	4
Зетская	7	8
Итого	160	181
Из остальных славянских государств	4	1
Из остальных государств	4	4
Из Кикинды	20	4
Из окрестностей Кикинды	2	2

Рисование было обязательным предметом в 1–6 классах, с седьмого класса рисованием занимались только те, кто проявил талант. После выпускных экзаменов ученицы владели сербским, русским, французским и немецким языками, знали основные литературные произведения, написанные на этих языках. Выпускницы владели широкими познаниями по всеобщей истории, истории и географии Королевства Югославии. Оценки по латинскому языку были примерно такими же, что в других гимназиях, по математике результаты были слабее, т. к. на этот предмет отводилось меньше часов.

Особое внимание уделялось в гимназии физическому воспитанию. Девочки занимались физкультурой и сокольской гимнастикой. У них была форма: белая шапочка, голубая футболка и красная юбка¹. В 1924–1925 учебном году гимназия провела свои торжественные собрания в Белграде, Суботице и Новом Саде, приняла участие в слёте соколов в Великом Бечкереке, три слета провела в Кикинде. Все ученицы были членами Банатского союза соколов².

¹ А. Свечникова. Указ. соч. С. 58.

² АЈ, (1112/1450).

Због финансијских разлога, припремни разред је 1924. године укинут у свим руским девојачким школама у Краљевини, али се Руски Школски Савет сложио са управитељицама тих установа да га је потребно очувати. Стога се Државна комисија за руске избеглице обратила Министарству просвете са представком да се они не угасе. У случају да се ова молба не уважи, постојала је могућност да се уз одобрење Руског Савета отвори као посебна самостална установа која се неће налазити у згради интерната гимназије нити се издржавати из њеног буџета¹. У тренутку када је укинут припремни разред, у Гимназији је било 20 девојчица српског порекла и још је 20 родитеља истакло захтеве да се њихово дете прими у ову установу². Убрзо је министар просвете донео одлуку да се у гимназији отвори поново припремни разред уз услов да његово издржавање не иде на терет буџета гимназије. Наставни план и програм за тај разред је предвиђао 2 часа веронауке недељно, 6 часова руског језика, по 4 српског и аритметике, по 2 цртање, писање, певање и гимнастика³. Часови су се одржавали у згради интерната⁴.

Гимназија је била изузетно друштвено активна. Сваке године је приређивала концерт у корист сиромашних ученица. Године 1925. г. одржан је један уз учешће прима балерине Краљевског позоришта у Београду, Јелене Пољакове. Приход од карата је био намењен ученицама припремног разреда гимназије које су те године биле издржаване без помоћи Државне комисије⁵.

¹ Државна комисија Краљевине СХС за руске избеглице Руски Школски савет, 11. 11. 1924, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

² Наталија Ердељи, управитељица Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије са интернатом у Великој Кикинди у Краљевини СХС, 22. 10. 1924, Учебном Савету Државне Комисије Краљевине СХС за руске избеглице, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

³ Одлука Министра просвете Краљевине СХС С. Н. Бр. 27613 од 12. 11. 1924, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁴ Телеграм Министарства просвете Краљевине СХС, одељења за средњу наставу, 20. 12. 1924, директорки руске гимназије, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

⁵ Прве Руско-Српске Девојачке Гимназије Интернат Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 21. 04. 1925, градском начелнику Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 156.

*Слет соколов в Великом Бечкерекe, 1925 г.
(источник: коллекция Ю. Арбатской, К. Вихляева).*

У новинама је био посебно испраћен онај приређен из 1929. године. "Очекивања нас нису преварила. Улазећи у пространу салу "Национала" са нестрпљењем смо очекивали час почетка програма, у коме су нам ученице ове узорне гимназије имале показати свој ванредни успех на уметничком пољу. И наше су наде биле остварене у пуној мери. Слободно можемо рећи да су нам васпитачице Прве руско-српске Гимназије извеле програм који се у нашој средини ретко, врло ретко види. Како изгледа и наша је публика уочила тај моменат, тако да је овај концерт успео и у материјалном погледу, што нас врло весели, јер је чист приход истога намењен у једну хуману, племениту сврху." Публика је са "помном пажњом пратила сваки детаљ у програму, а судећи по оном топлом одушевљењу" и "разумела га." Ученице су извеле балет уз музику Чајковског, који је изазвао "буру од аплауза". "Један стари господин, Рус, који је некад доживео безбрижнијих дана у Русији, а који је несумњиво упућен у чари и лепоте балета, усхићено ми је након тачке говорио бујицом речи, без станка, без даха: Господине, ово је уметност, оригинална, права уметност, таленат, дар, који се рађа са човеком. За ово је потребно 10 година тешкоћа студирања и вежбе, а гледајте, са колико грације и вештине, са колико сигурности ова деца ово изводе". Дао сам му потпуно за право." Помоћ у извођењу балета ученицама су пружиле начелница Абацијева, Ердељи који је и сам учествовао у програму, госпођа Шишко Перлове, која је осмислила покрете и Фрања Вах, учитељ музике и хоровођа Ђачког Хора¹.

Новине су известиле и о концерту који је одржан две године касније, јуна 1931. године, у хали "Хотела Национал" у корист сиромашних ученица-матуранткиња. Наведено је "свеопште задовољство" приличног броја присутних гостију. Сам програм се састојао од свирања на гласовиру и игара. "Нарочито је својом игром одушевила публику госпођица Касинова ученица седмог разреда, која има талента и смисла за балет"².

Гимназија се посебно истицала по ручним радовима својих ученица. Уосталом добила је највишу награду од Одбора II изложбе радова Руса која је била одржана у Београду

¹ Народни гласник, 02. 06.1929.

² Југословен, бр. 12, 14. 06. 1931.

В 1924 г. из-за финансовых трудностей подготовительные классы были упразднены во всех русских женских гимназиях Королевства, однако Русский школьный совет согласился с мнением руководства гимназии о необходимости сохранить их. Государственная комиссия по беженцам обратилась к Министерству просвещения с просьбой не закрывать подготовительные классы. В случае отклонения этой просьбы предусматривалось с одобрения Русского совета открыть самостоятельную подготовительную школу, которая не находилась бы в здании интерната и не оплачивалась из его бюджета¹. Когда был закрыт подготовительный класс, там обучались 20 сербских девочек и ещё 20 собирались записаться². Министр просвещения немедленно принял решение восстановить подготовительный класс с условием, что его курс будет предусматривать два урока в неделю Закона Божия, шесть часов русского языка, по четыре сербского языка и арифметики, по два рисования, письма, пения и гимнастики. Уроки проводились в здании интерната³.

Гимназия жила исключительно активной общественной жизнью. Каждый год проводился концерт в пользу малообеспеченных учениц. В 1925 г. в концерте приняла участие прима-балерина Королевского театра в Белграде Е. Полякова. Средства от продажи билетов были переданы учащимся подготовительного класса, которые в тот год остались без финансовой поддержки Государственной комиссии⁴.

Особое внимание прессы привлек концерт в 1929 г. "Мы не обманулись в своих ожиданиях. Входя в просторный зал "Националя", мы с нетерпением ждали начала программы, в которой ученицы этой образцовой гимназии должны были показать свои выдающиеся успехи в искусстве. И наши надежды полностью оправдались. Мы откровенно можем признать, что воспитанницы Первой русско-сербской гимназии представили программу, которую в нашей среде редко, крайне редко можно увидеть. Как видно, и наша публика поняла это, в результате этот концерт позволил собрать приличные материальные сред-

¹ АЈ, (1112/1450).

² Там же.

³ Там же.

⁴ ИАК, ф. 60, к. 156.

августа 1924. године због уметничког успеха у изради ручних чипки, цртежа и гоблена¹. Такође, ова установа је приређивала и изложбе ручних радова васпитаница и забаве. Поводом завршног испита матуранткиња, јуна 1931. године, организована је и игранка, као и благодарење и соколска свечаност².

То је, пак, био последњи пут, јер је на предлог Државне комисије за руске избеглице³, у јулу 1931. г. решењем Министра просвете Божидара Марковића, укинута Прва Руско-Српска Девочка Гимназија. На захтев грађана Велике Кикинде, начелство града је упутило представку помоћнику министра у којем истичу разлоге због којег би ова установа требало да постоји, тражећи од министра да измени своју одлуку. Наведено је да је васпитање у заводу било "првокласно" и да је повољно утицало и на дисциплиновање и владање деце и ван њега. Управа гимназије је уживала знатно поштовање, углед и симпатије становништва због своје спреме и рада, док су према речима грађана Кикинде на јавним приредбама које су извођене једном до два пута годишње представљане "уметничке вредности".

Грађани су такође истакли још један значајан момент, а то је била чињеница да је Велика Кикинда у некадашњој аустро-угарској монархији била највеће српско место. Међутим, услед разграничења и промена прилика, град је изгубио знатан број српског становништва. Доласком руских емиграната смањена је превага несрпског живља, тако да би се, како се у представци наводи, "укидањем овог завода много изгубило у националном погледу". Наглашавали су и предности које је пружала сама зграда гимназије, која је располагала водоводом, амбулантом, болницом, пекаром, гимнастичком салом, учионицама и интернатом и на тај начин омоћавала надзор и контакт са ученицама. Поред најзначајније чињенице да су постизани успеси у њиховом васпитању. С обзиром да је гимназија

¹ Министарски изасланик, Милан Вељковић, професор у пензији, 08. 07. 1925, Министру просвете, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

² Југословен, бр. 14, 28. 06. 1931.

³ Одлука министра просвете Краљевине Југославије, Божидара Марковића, С. Н. Бр. 15971/31, 28. 07. 1931, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

ства, что нас очень радует, так как весь доход предназначен для гуманной, благородной цели". Публика с "огромным вниманием следила за каждой деталью программы, и, судя по воодушевлению зала, приняла её". Ученицы показали балет на музыку Чайковского, который вызвал "бурю аплодисментов". Один из журналистов написал: "Пожилый господин, русский, который когда-то счастливо жил в России и, несомненно, был знатоком балета, говорил мне после окончания спектакля с восхищением, волнением, сумбурно, без передышки: "Это настоящее искусство, оригинальное, талант, дар, который рождается с человеком. Для этого необходимо 10 лет тяжёлого труда и репетиций, а посмотрите, с какой грацией, искусством, уверенностью танцуют дети". Я с ним полностью согласился". Ученицам помогли поставить балет Абадиева, Эрдели, Ш. Перлова, Ф. Вах, преподаватель музыки и руководитель хора¹.

Газеты написали и о концерте, который состоялся в июне 1931 года в зале отеля "Националь" в пользу малоимущих выпускниц. Сообщалось о "всеобщем удовольствии" многочисленных гостей.

Гимназия особенно славилась рукоделием своих учениц. Они были отмечены высшей наградой на выставке работ русских учеников в Белграде в августе 1924 года за исключительные успехи в изготовлении кружев, gobеленов и рисунки². Выставки работ учениц и вечера отдыха регулярно проводились в гимназии. После завершения выпускных экзаменов в июне 1931 года был организован бал и торжественный вечер соколов³.

Всё это происходило в последний раз, так как по предложению Государственной комиссии по русским беженцам⁴ в июле 1931 года по решению министра просвещения Б. Марковича Первая русско-сербская женская гимназия была закрыта из-за мер экономии, которым власти вынуждены были следовать. По требованию граждан Великой Кикинды руководство города выступило с обращением к заместителю министра, в котором

¹ Народни гласник, 02.06.1929.

² АЈ, 66(1112/1450).

³ Југословен, № 12, 14.06.1929.

⁴ АЈ, 66 (1112/1450).

одлуком министра премештена у Нови Бечеј, у којем су се учионице налазиле у једној, ручаоница у другој, гимнастичка сала у трећој згради, ученице су биле приморане да станују по приватним становима, док за наставнике није било станова у довољном броју. Овакво стање, наводили су, отежавало је могућност за непрекидни надзор, као и рад наставница и ученица.

У представци се указује и да се укидањем завода чини штета и ратарима, занатлијама и трговцима, јер не циркулира свота од неколико милиона динара годишње која је циркулирала до тада с обзиром на потребе одржавања установе, опскрбе ученица и наставница са породицама и промета странаца. Граду попут Кикинде која је погранично место, у којем је промет сведен на најмању могућу меру, а трговина, занатство и индустрија су у опадању, потребан је овакав завод како би се одржавао привредни живот¹.

И кикиндске новине су реаговале на вест о укидању гимназије. У њима се наводи да је изгубљена једна културна установа, као и да њен губитак не представља искључиво руску ствар, јер је како се наводи "штетно делити појаве на руске и наше". Изгубљено је "неколико стотина хиљада динара" које су трошили Руси који су били у гимназији или радили. Нестанак ове устанак осетили су и радници који су укидањем гимназије изгубили свој посао. У новинама се истиче да су сви осетили и изгубили. Гимназија је приређивала забаве, које су биле "нарочито привлачне" и које су посећивали великодостојници. "Замашан ударац за понос града и његов социјални уређај још је већи" јер се затварала гимназија у једном среском и окружном месту. "Културна, социјална установа и корисна у привредном смислу за град је изгубљена у време кризе". У новинама се посредно за затварање гимназије криве и грађани и представници градске власти, јер нису предузели мере да се она заштити. За разлику од њих, како се наводи, општина Нови Бечеј се борила против затварања гимназије у свом граду упутивши министру делегата који је обећао материјалну и моралну подршку руској гимназији. Иначе, само укидање гимназије је било повезано са мерама штедне које је власт предузела.

¹ Ж. Ротаров, срески градски начелник, 06. 08. 1931, Феодору Никићу, помоћнику Министра просвете Краљевине Југославије, ИАК, ф. 60, к. 164, п. 1510.

доказывало необходимость сохранения гимназии и выдвигало требование отменить решение. В нём подчеркивалось, что в гимназии воспитание детей было "первоклассным". Руководство гимназии пользовалось большим уважением и симпатией местного населения, в том числе и из-за проведения регулярных концертов и художественных выставок.

Граждане также подчёркивали ещё одно существенное обстоятельство — Великая Кикинда в бывшей Австро-Венгерской монархии была самым крупным сербским городом, однако, в силу ряда причин, число сербского населения в городе значительно снизилось. С приездом русских эмигрантов перевес неславянского населения уменьшился, поэтому "закрытие гимназии наносило вред национальному вопросу". Подчёркивалось удобство самого здания гимназии в Великой Кикинде — там были водопровод, амбулатория, больница, пекарня, гимнастический зал, аудитории, интернат. В то время как в г. Нови Бечей, куда по решению министра перемещалась гимназия, аудитории находились в одном здании, столовая в другом, гимнастический зал в третьем, ученицы вынуждены были жить на частных квартирах, не хватало жилья для учителей. Такое положение, подчёркивалось в обращении, затрудняло работу учителей и учениц, а также постоянный надзор за детьми. Руководство города указывало, что сохранения гимназии требовало и поддержание нормальной экономической жизни города¹.

В газетах Кикинды бурно обсуждалась весть о закрытии гимназии. Писали о том, что город лишается объекта культуры, который имеет существенное значение как для русских, так и для сербов. Теряются несколько сотен тысяч динаров, которые платили семьи, чьи дети учились в гимназии. Лишались рабочих мест работники гимназии. Понесли убытки хозяева более сорока освободившихся квартир, сумма ущерба составляла около 700 тыс. динаров в месяц. За десять лет гимназия выпустила около 200 девушек, которые стали видными представительницами интеллигенции. Так, З. Хеленина на конкурсе в Загребе получила премию 15 тыс. динаров за проект современного здания. Гимназия подготовила сербских выпускниц из Южной Сербии, Черногории и Герцеговины. По результатам вы-

¹ ИАК, ф. 60, п. 1510.

Новине су хвалиле и наставни програм у гимназији, који је подразумевао више образовање за девојчице, а заступљени су били и уметнички предмети - сликарство, вокална и инструментална музика, као и страни језици. Као нуспојава укидања гимназије наведено је и да је око 40 станова остало празно и да материјална штета износи око 700 000 динара месечно. За десет година рада ове установе, матурирало је укупно око 200 девојака, које су постале истакнуте интелектуалне. Тако је Заја Хеленина, на конкурс у Загребу за пројект модерне зграде добила премију од 15.000 динара. У гимназији су матурирале и Српкиње из јужне Србије, Црне Горе и Херцеговине.

По успесима матураната гимназија је заузимала прво место међу свим руско-српским гимназијама и заводима у Југославији. "За ових 10 година опстанка у Великој Кикинди Руско-српска гимназија је пустила дубоке жиле у наше тло, створила се једна природна и чврста духовна веза између ових младих Русиња и нашег становништва и оне који су ступиле у први разред ове гимназије, а сада се налазе у 8 разреду, сматрају већ сад себе за праве кикиндске Југословенке. И нама је жао да ми, који седимо на ивици државне границе, са одласком Руске гимназије губимо национални елемент."

Одлука о затварању ове установе је донета иако је претходно приликом боравка представника министра просвете у Кикинди, обећавано не само да се ова установа неће укинути, већ и да ће се проширити. Председник Занатлијског збора града Кикинде је предложио да се формира делегација која ће предочити министру проблеме који су настали одлуком о укидању, што је и учињено. Ипак, решење није опозвано.

Министар просвете је одлучио да се гимназија у Кикинди споји са Харковским девојачким институтом у Новом Бечеју¹. Друге новине су поводом одлуке о затварању гимназије и премештању ученица и особља у Нови Бечей и Белу Цркву, објавиле да је ова вест примљена са жалошћу, јер је "целокупно становништво необично заволело симпатичне Русиње - ученице".

¹ Препис документа бр. 53292 Државне комисије Краљевине Југославије за руске избеглице, 16. 05. 1931, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу, АЈ, Министарство просвете КЈ 66 (1112/1450).

пускных экзаменов гимназия занимала первое место в Югославии. В прессе подчёркивалось, что все ощущали отрицательные последствия закрытия гимназии.

"За 10 лет существования в Великой Кикинде русско-сербская гимназия пустила глубокие корни в нашу землю. Возникла естественная и прочная духовная связь между русскими детьми и нашим населением, теми, кто поступил в 1 класс гимназии, а теперь уже в 8 классе и считают себя настоящими жителями Кикинды и Югославии. И нам очень жаль, что мы, живущие на сербской границе, с закрытием русской гимназии теряем национальный элемент".

Решение о закрытии гимназии всё-таки было принято, хотя ранее, во время пребывания представителя министра просвещения в Кикинде, было дано обещание не только сохранить гимназию, но и расширить её.

Министр просвещения решил объединить гимназию в Кикинде с Харьковским женским институтом в Новом Бечее¹. Это решение было воспринято с сожалением: в Кикинде, как писала одна газета, "всё население очень полюбило симпатичных русских учениц".

Руководство гимназии в свою очередь выступило в прессе с обращением к гражданам Кикинды в связи с закрытием учебного заведения. В нём говорилось, что ученицы и персонал гимназии "сроднились с ними", всегда получали необходимую помощь и поддержку, как властей города, так и его жителей. В обращении отмечалось: "Нам жаль, что приходится расставаться, но мы расстаемся с вами с любовью, осознавая, что значит искреннее и братское сердце. Мы обещаем, что всегда будем помнить вашу помощь, проявления любви к нам, искреннее вам спасибо за это".

Следует отметить, что многие ученицы после окончания гимназии получили высшее образование и стали балеринами, художницами, преподавателями, врачами и инженерами. После Второй мировой войны, как сообщает секретарь Свечникова, выпускницы гимназии, оказавшись в различных государствах, подтвердили свою специальность, сдав государственные экзамены, и продолжили свою профессиональную деятельность².

¹ АЈ, 66(1112/1450).

² А Свечникова. Указ. соч. С. 58.

И Управа Гимназије се огласила у новинама поводом укидања. Издала је саопштење грађанима Кикинде у којем се наводи да су се за десет година "сродили и саживели", да се свако трудио "да допринесе са своје стране да би нежне душе наших девојчица заборавиле да су далеко од домовине, коју уме да цени само онај, који је сазнао шта значи бити далеко од ње." "Где смо тражили потпоре, наилазили смо је", јер становништво града "није показивао да и само тегобно живи када смо били ми у питању", а власти су биле "предусретљиве". "Сада кад се растајемо од Вас све то нам пада на памет. Ми жалимо што нам се ваља растати, али се растајемо од Вас са пуно љубави, са сазнањем шта вреди искрено и братско срце. Ми Вам обећавамо да ћемо се свагда сећати Ваших услуга и љубави према нама указане и искрена Вам хвала за то".

Потребно је нагласити и да су многе ученице након завршетка гимназије уписивале Универзитете и постајале балерине, уметнице, наставнице у гимназијама, докторке, инжењерке. Након Другог светског рата су многе, како наводи секретар Свечникова, "које су се нашле у различитим државама, положивши државне испите из својих специјалности, продужавале своје дело"¹.

Слёт соколов в Великой Кикинде
(источник: журнал "Кадетская переключка".
№ 8, 1974).

¹ А. Свечникова. "Наш институт", Кадетская переключка. Нью-Йорк, 1974, № 8, 58.

Русский приют Красного Креста в Великой Кикинде

Русский Красный Крест начал свою деятельность в Королевстве в 1920 г., то есть с появлением первых русских беженцев, которым надлежало оказать необходимую медицинскую помощь. С этого времени начинают открываться его местные отделения и учреждения. Некоторые из них закрывались после выполнения своих функций, другие из-за тяжёлого материального положения. Русский Красный Крест основал в Панчево больницу на 110 коек, туберкулезный санаторий в Вурберге на 70 коек, детский дом на 40 мест, амбулаторию с детским отделением в Белграде, 7 амбулаторий по стране, 2 стоматологических кабинета. Кроме того, в Великой Кикинде был открыт приют на 90 мест. Значительную помощь Красный Крест получал от Государственной комиссии для помощи русским беженцам. Он за свой счёт оплачивал лечение определённого числа малоимущих эмигрантов — 90 в приюте Кикинды, 25 — в Вурберге, 35 — в Панчево, 15 — в детском доме в Белграде. Помощь комиссии касалась только оплаты расходов на больного, а не на закупку инвентаря. Поэтому Красный Крест организовывал благотворительные концерты, лотереи, собирал пожертвования в Королевстве и за рубежом, поскольку средства, привезённые из России, были быстро израсходованы¹.

Приют для престарелых, инвалидов и нетрудоспособных Русский Красный Крест открыл в 1920 г. с помощью Государственной комиссии по русским беженцам и пожертвованной в Игало (Далмация). Подопечные приюта жили там в трёх отдельных зданиях, имели столярную мастерскую, сад, огород, разводили птицу. Приют испытывал нехватку помещений и финансовых средств из-за дороговизны.

В 1931 г. было принято решение перевести приют в Кикинду в здание, которое выделило Министерство просвещения². Обитатели приюта встретили эту новость с радостью, так

¹ АЈ, 74 (202/439).

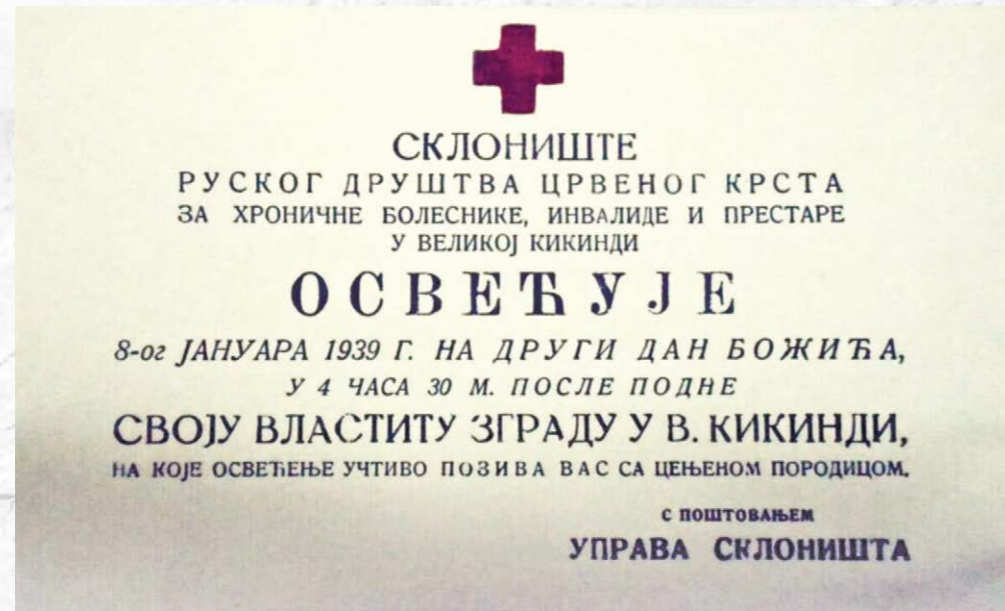
² ИАК, ф. 60, к. 171, п. 355.

Склониште Друштва Руског Црвеног Крста за престаре и неспособне за рад у Великој Кикинди

Руски Црвени Крст је започео свој рад у Краљевини 1920. године, односно по доласку првих руских избеглица како би им пружио потребну медицинску помоћ. Стога је отворио велики број подручних одељења и установа. Поједине су затворене након што су оствариле своју функцију, а поједине због тешког материјалног стања. Руски Црвени Крст је основао болницу у Панчеву са 110 кревета, санаторијум за туберкулозне болеснике у Вурбергу са 70, дечји дом са 40 кревета и амбуланту са одељењем за децу у Београду, 7 амбуланти у унутрашњости, 2 зубна комитета, 1 дом у Београду. Поред њих, отворио је и Склониште у Великој Кикинди. Оно је располагало са 90 кревета. Значајну помоћ је Црвени Крст добијао од Државне комисије за помоћ руским избеглицама. Он је за свој рачун поседовао и изванредан број кревета за лечење сиромашних емиграната — 90 у Склоништу у Кикинди, 25 у Вурбергу, 35 у Панчеву, 15 у дечјем дому у Београду. Та помоћ се односила на издржавање болесника, али не и обезбеђење трошкова око попуњавања и куповине инвентара. Стога се Крст издржавао приређивањем концерата и лутрија прикупљањем добротворних прилога, у земљи и иностранству, с обзиром да је новац који је донет из Русије убрзо потрошен¹.

Склониште за престаре, инвалиде и неспособне за рад је отворио Руски Црвени крст 1920. г. уз помоћ Државне комисије за руске избеглице и добровољних прилога у Игало (у Далмацији). Међутим, установа је била суочена са недовољним бројем потребних просторија и "скупоћом живота".

¹ Василије Штрандман, 30. 06. 1933, Његовој Екселекцији, Љубомиру Томашићу, министру пољопривреде, АЈ, Двор КЈ 74 (202/439).

Приглашение на освящение здания приюта Русского Красного Креста в Великой Кикинде (источник: Исторический Архив Кикинды, ф. 8, № 416).

как знали, что на новом месте "их примут люди с добрым и горячим сердцем, знающие об их положении и сочувствующие им". Из Игало в Кикинду приехали около ста инвалидов.

В Кикинде приют почти восемь лет находился в здании, которое занимала Гражданская школа (улица Якшича, № 2). Его пришлось перестроить с учётом нового предназначения, однако школа продолжала занимать часть помещений. Приют фактически представлял собой больницу со 110 нетрудоспособными и хроническими больными. Поскольку существовала угроза, что здание у приюта отнимут, был сформирован Комитет по сбору

Стога је донета одлука да се Склониште премести у Кикинду 1931. г. у зграду коју му је Министарство просвете доделило¹. Око стотину инвалида је те године дошло из Игала у којем су били смештени уз материјалну подршку Руског Црвеног крста. У градским новинама се наводило да су вест о пресељењу у Кикинду, инвалиди примили са радошћу, "јер знају да ће их овде примити људи широка и племенита срца, који знају и саосећају са њиховим положајем и носталгију за домовином."

По доласку у Кикинду, Руско Склониште се скоро осам година налазило у згради која је раније била Грађанска школа (улица Јакшићева бр. 2), а која је била преправљена за њихове потребе с обзиром да према наводима новина "није никако по свом уређају одговарала својој намени"². Склониште је у овом граду фактички било једна болница са око 110 опскрбљеника, који су већином тешки хронични болесници и радно неспособни.

С обзиром да је зграда коју је користило склониште била потребна за просветне циљеве (настава у школи се одвијала у једној просторији, што је отежавало њено извођење³), а да ова установа не би дошла у "безизлазно стање" у случају да се садашња зграда одузме, формиран је Одбор за прикупљање средстава. Почасно председништво у одбору је преузео епископ бачки и администратор епархије банатске, а почасни члан у Одбору је био Василиј Николајевич Штрандман, главни опуномоћеник Руског Црвеног крста у Југославији и делегат за заштиту интереса руске емиграције. Председник одбора је био Јован Татаровић, протојереј и архијерејски намесник, а секретар Михаило Голуб⁴. Уз дозволу Бана Дунавске бановине, Одбор је преко опскрбљеника и службеника Склоништа, с циљем по-

¹ Проглас под почасним покровитељство патријарха српског господина Варнаве, Одбор за прикупљање средстава за подизање дома за склониште Руског друштва Црвеног крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад у Великој Кикинди, 25. 03. 1936, ИАК, ф. 60, к. 171, п. 355.

² Народна реч, бр. 3, 15. 01. 1939.

³ Време, 11. 01. 1939, 10.

⁴ Проглас под почасним покровитељство патријарха српског господина Варнаве, Одбор за прикупљање средстава за подизање дома за склониште Руског друштва Црвеног крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад у Великој Кикинди, 25. 03. 1936, ИАК, ф. 60.

средств, почётными председателями которого стали епископ Бачковский и управляющий Банатской епархией. Почётным членом Комитета был В. Н. Штрандман, возглавлявший представительство Русского Красного Креста в Югославии и отвечавший за защиту интересов русской эмиграции. Председателем Комитета был протоиерей Йован Татарович, наместник архиерея, а секретарём М. Голуб¹. С разрешения руководства Дунайской бановины комитет собирал средства для нового здания приюта путём рассылки подписных листов, которые заверялись полицией². Организовывались благотворительные концерты и общественные мероприятия. Князь-наместник Павел, власти Белграда и Белградской бановины пожертвовали по 20 тыс. динаров³. Деятельность Комитета находилась под почётным покровительством патриарха Сербского Варнавы. Он и купил дом Мартина Ленхарта, куда переселился приют⁴.

Дом Русского Красного Креста был освящён 10 января 1939 г. Он находился на улице Светозара Милетића № 170, на месте старой мельницы. В приюте в то время было 95 человек. Возле здания был парк, который с удовольствием пользовались насельники приюта. В 1939 г. управляющим был М. Голуб.

На освящении здания приюта присутствовал и В. Н. Штрандман, который поблагодарил Югославию и её народ, а М. Голуб выразил особую признательность Стевану Будишину, благодаря которому удалось получить новое здание⁵. Сам Будишин подчеркнул, что "всех нас объединило желание позаботиться об этих старых пострадавших людях и таким образом вернуть долг России за всё, что она сделала для нас за годы войны"⁶.

В приюте жили люди пожилые, нетрудоспособные и больные, а также военные инвалиды. В большинстве своём они не имели никаких доходов, финансовых средств и иму-

¹ ИАК, ф. 60.

² ИАК, ф. 60, к. 171, п. 355.

³ Народна реч, № 3, 15.01.1939.

⁴ ИАК, ф. 60.

⁵ Време, 11.01.1939, 10.

⁶ Народна реч, № 3, 15.01.1939.

дизања нове зграде, на територији целе бановине прикупљао добровољне прилоге путем књига и листов, које су оверавале полицијске власти и Одбор¹. Сам одбор за прикупљање средстава за подизање дома за склониште Руског друштва Црвеног крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад у Великој Кикинди се налазио под почасним покровитељством патријарха српског Варнаве. Уосталом, он ће купити кућу Мартина Ленхарта, у коју ће бити пресељено Склониште².

У том периоду је Прашка банка продала своје зграде великог млина. Један део је откупио Антон Ленхарт, индустријалац, а други је купила Земљорадничка задруга и од магацина је направила силосе. Стога је зграда која је у периоду док је млин радио служила за канцеларије и управу остала неискоришћена. Преговоре око куповине овог објекта је повео и успешно реализовао Руски Црвени Крст. Такође, у исто време је започето са прикупљањем средстава за подизање самог склоништа. Формиран је одбор под руководством председника општине Угорице Будишина, који је прикупљао прилоге. Кнез намесник Павле, Бановина и Општина града Београда су дали по 20.000 динара³, а добровољним прилозима као и средствима прикупљеним путем забава и концерата, купљена је зграда⁴.

Дом руског Црвеног крста је освећен 10. јануара 1939. г. Он се налазио у улици Светозара Милетића број 170, на месту некадашњег старог млина. Сам дом је тада могао да прими 95 особа, колико се и у том тренутку налазило у њему. Посебна погодност за штићенике је представљао парк поред зграде. Управник дома 1939. године је био Михајло Голуб.

Самом освећењу Дома је присуствовао и Василиј Николајевич Штрандман, који се том приликом захвалио Југославији и њеном становништву, док је Голуб посебно истакао Сте-

¹ Дозвола бана Дунавске бановине, Руп, Секретар Одсека јавне безбедности, 08. 02. 1936, ИАК. ф. 60, к. 171, п. 355.

² Под почасним покровитељством Његове светости патријарха српског господина Варнаве, Одбор за прикупљање средстава за подизање дома за склониште Руског друштва Црвеног Крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад у Великој Кикинди, 27. 12. 1937, председнику Општине Велике Кикинде, ИАК, ф. 60.

³ Народна реч, бр. 3, 15. 01. 1939.

⁴ Време, 11. 01. 1939, 10.

<p>ПУНОМОЋНИ БИРО за заштиту интереса Руске емиграције у Србији</p> <p>Бр. 9119 15. 1. 1942 г. Београд, Кр. Наталије. 33.</p>	<p>VERTRAUENSSTELLE für die Russische Emigration in Serbien</p> <p>№ 9119 15. 1. 1942 Belgrad, Kr. Natalije Str. № 33</p>	
<p>Легитимација</p> <p>Овим се потврђује да је Г. <i>Роскицки</i> <i>Н. Алекса</i> рођен <i>1862</i> год у <i>Русији</i> са станом у <i>Загњу</i> по занимању <i>радник</i> заиста руски емигрант, прописно регистриран код овог Биро-а.</p> <p>Шеф одсека за евиденцију и регистрацију: <i>С. М. П.</i></p> <p>Начелник Биро-а <i>Василијевић</i></p>	<p>Ausweis</p> <p>Hiermit wird bestätigt, dass Herr <i>Frau-Freien</i> <i>Rosniski N. Alexa</i> geboren am <i>1862</i> in <i>Russland</i> wohnhaft in <i>Tschatschak</i> tatsächlich Russi- scher Emigrant, ordnungsgemäss bei dieser Vertrauens- stelle ewidirt, ist.</p> <p>Evidenz- und Registrierungs-Abteilung, Abteilungs-Chef: <i>В. Митич</i></p> <p>Der Leiter der Vertrauensstelle: <i>Јован В. Кривошеја</i></p>	

Удостоверение личности (источник: Исторический Архив Кикинды, ф.74, к. 13)

<p>ПУНОМОЋНИ БИРО за заштиту интереса Руске емиграције у Србији</p> <p>Бр. 10652 12. новембра 1943 г. Београд, Кр. Наталије. 33.</p>	<p>VERTRAUENSSTELLE für die Russische Emigration in Serbien</p> <p>№ 10652 12. November 1943 Belgrad, Kr. Natalije Str. № 33</p>	
<p>Легитимација Дупликат</p> <p>Овим се потврђује да је Г. <i>МУРЦИНОВ</i> <i>О. САНКА</i> рођен <i>1877</i> год у <i>Русији</i> са станом у <i>Београду</i> по занимању <i>домалин</i> заиста руски емигрант, прописно регистриран код овог Биро-а.</p> <p>Шеф одсека за евиденцију и регистрацију: <i>В. Митич</i></p> <p>Начелник Биро-а <i>М. Серафимовић</i></p>	<p>Ausweis</p> <p>Zweite Ausfertigung</p> <p>Hiermit wird bestätigt, dass Herr <i>Frau-Freien</i> <i>MURZINOW O. SANSCHA</i> geboren am <i>1877</i> in <i>Russland</i> wohnhaft in <i>Belgrad</i> tatsächlich Russi- scher Emigrant, ordnungsgemäss bei dieser Vertrauens- stelle ewidirt, ist.</p> <p>Evidenz- und Registrierungs-Abteilung, Abteilungs-Chef: <i>В. Митич</i></p> <p>Der Leiter der Vertrauensstelle: <i>Серафимовић</i></p>	

Удостоверение личности (источник: Исторический Архив Кикинды, ф.74, к. 13)

Удостоверение личности (источник: Исторический Архив Кикинды, ф.74, к. 13)

вана Будишина сенатора у Кикинди као заслужног што је добијена нова зграда¹. Сам Будишин је нагласио да је "жеља свију нас била да једном збринемо ове старе и изнемогле људе, да се на тај начин одужимо Русији за све оно што је она чинила за нас за време рата"².

Лица која су боравила у Склоништу, била су стара, изнемогла, радно неспособна и болесна, као и ратни инвалиди. Углавном су били и без икаквих прихода, финансијских средстава и имовине, а знатан број су били удовци и удовице или људи чија је породица остала у Русији. Штићеници су у ову установу долазили односно били су упућивани из различитих делова државе. Они су најпре слати на лекарске прегледе код комисије у Београду при Удружењу руских ратних инвалида³, док су они који су били слепи, ишли у пратњи једног од опскрбљеника Склоништа⁴. Постојала је и могућност да Склониште није могло да прими још штићеника. У том случају, појединци су били уписивани као кандидати који ће бити примљени кад буде било места⁵. За велику већину опскрбљеника и уопште руских емиграната који су живели у Великој Кикинди, ова установа је била место у којој су се упокојили.

Од премештања у Кикинду, ова установа је била суочена са значајним финансијским проблемима. Повремено је, пак, упућујући молбу градској власти добијала новчану помоћ од ње⁶. Такође, издржавало се и приређујући добротворне забаве. Године 1932., организована је забава са игранком у великој дворани Југословенског дома Краља Петра Ослободиоца. У њој су учествовали "Руско драмско друштво" из Новог Бечеја, Соколска музика и "Филхармонија" од Кикинде. Управник Склоништа Михаило Голуб је изразио "најдубљу захвалност на братској пажњи" према овој установи, као и помоћи која је

¹ Време, 11. 01. 1939, 10.

² Народна реч, бр. 3, 15. 01. 1939.

³ Објава, бр. 1224, 25. 09. 1938, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁴ Економ склоништа, 25. 09. 1938, Комесару Министарства Социјалне политике и народног здравља при Удружењу руских ратних инвалида, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁵ Петар Иванов, 07. 03. 1933, Управи Двора Његовог Величанства Краља, АЈ, Двор КЈ 74 (490/79).

⁶ Одлука Матковића, бан Дунавске бановине од 24. 09. 1934, ИАК. ф. 60, к. 168, п. 1822.

Удостоверение личности (источник: Исторический Архив Кикинды, ф.74, к. 13)

указана. Нарочито је истакао помоћ одбора, на челу са госпођом Десом М. Стефановић, који се постарао да забава оствари материјални и морални успех, као и прилагачима и донаторима¹.

Годину дана касније је поновно организована велика добротворна забава и лутрија, и то у корист потпорног фонда за своје сиромашне штићенике у меленачкој Бањи Русанди. Главне награде су били радио апарат, јарац, прасе, сандолина, брашно, фотографски апарат итд. У Курсалону бање Русанде је био приређен концерт са балетским тачкама уз учешће ученица Балетске школе Јелене Пољакове. Након њега је била организована игранка са "шаливом поштом" и серпентинама².

С обзиром на изузетно тешку материјалну ситуацију у којој се Склониште налазило, у кикиндским новинама је 1932. године објављен позив становницима града да помогну руским инвалидима. Апеловано је да се дају животне намирнице, огрев, одећа, обућа, али "никако новац, који се неће примати", као и да се наведе име и презиме дародавца, прилог и његову количину. Сва имена су била обелодањивана у јавности.³ Тако је на пример Иван Николић дао 10 килограма, Лаза Бушин млађи 100, а град Велика Кикинда 260 килограма брашна⁴.

Такође, и на градској конференцији одборника је разматрано питање пружања хитне помоћи градској сиротињи и руским инвалидима у Склоништу. Одлучено је да сваки градски заклетник обиђе једну четврт и прикупи од имућнијих грађана добровољне прилоге у пшеници, која је потом била самлевена о трошку општине, а брашно подељено овим лицима⁵.

Веома друштвено активно, поред добротворних забава, Склониште је организовало и изложбе радова својих опскрбљеника и радионица. Тако су септембра 1934. г. биле изложене салонске гарнитуре, теписи, уметничке израђевине, укупно 500 предмета, који су истовремено представљали и награде лутрије која је била организована у просторијама

¹ Југословен, бр. 11, 20. 03. 1932.

² Северна стража, бр. 223, 07. 07. 1934.

³ Југословен, бр. 9, 06. 03. 1932.

⁴ Југословен, бр. 9, 06. 03. 1932.

⁵ Југословен, бр. 9, 06. 03. 1932.

щества, многие потеряли супругов, у кого-то семьи остались в России. Сюда направляли нуждающихся со всех концов Югославии. Сначала они проходили медицинскую комиссию в Белграде в Обществе русских военных инвалидов¹. В случае, если приют был переполнен, кандидатов на проживание там записывали в очередь и отправляли, когда места появлялись². Слепым выделяли сопровождающего. Для большинства насельников приюта Великая Кикинда стала местом упокоения.

И в Кикинде приют имел серьёзные финансовые трудности. Время от времени руководство приюта обращалось к городским властям и получало денежную помощь³. Организовывались также благотворительные вечера. Так, в 1932 г. был организован вечер в большом зале Югославского дома Короля Петра Освободителя. В нём приняло участие "Русское драматическое общество" из Нового Бечая, Сокольская музыка и "Филармония" — оркестр из Кикинды. Управляющий приютом М. Голуб выразил "самую глубокую благодарность за братское внимание" к проблемам инвалидов, за оказанную помощь. Особо он подчеркнул помощь членов комитета во главе с госпожой Десой Стефанович, их стараниями вечер принёс моральное и материальное удовлетворение и участникам, и подопечным⁴.

Год спустя опять был организован большой благотворительный вечер и лотерея в пользу вспомогательного фонда поддержки малоимущих обитателей приюта из Бани Русанди. Главными наградами были радиоаппарат, коза, поросёнок, мука, фотоаппарат и т. д. Был подготовлен концерт с балетными номерами, в которых участвовали ученицы Балетной школы Е. Поляковой, затем был вечер танцев "с шуточной почтой" и серпантин⁵.

В связи с исключительно тяжёлым материальным положением приюта в 1932 г. в городских газетах было опубликовано обращение к жителям города с просьбой о помощи

¹ ИАК, ф. 74, к. 13.

² АЈ, 74 (490/79).

³ ИАК, ф. 60, к. 168, п. 1822.

⁴ Југословен, № 11, 20.03.1932.

⁵ Северна стража, № 223, 07.07.1934.

установе¹. Око 500 награда, колико је било представљено на лутрију, израдили су штићеници дома. Главна награда је била гарнитура за гостионицу².

Упркос чињеници да се и само налазило у веома тешкој материјалној ситуацији, Склониште руског друштва Црвеног Крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад је поводом новогодишњих празника, послало јануара 1933. г. сиромашној деци 10 бесплатних улазница на приредбу, која се одржавала у просторијама Југословенског дома Краља Петра Ослободиоца. Такође, ова установа је и делила слаткише најсиромашнијим³. Другог дана Божића је организовало "Божићну јелку" за децу, а за одрасле забаву са играчком. Деци, која су се благовремено уписала у канцеларији установе, били су дељени поклони, а забава је подразумевала посебно спремљен програм са певањем, играњем и рецитовањем. Свирала је и џез-капела Фишера из Великог Бечкереча. А специјално је била наручена и јелка из Словеније⁴.

Склониште је пружало и помоћ ученицима. Тако је Лазару Аласеву, ученику Средње техничке школе у Београду, детету сиромашних родитеља, који су у том периоду живели у Кикинди, давало храну, одећу, обућу и све неопходно за школу. Међутим, с обзиром да Склониште није било у могућности да исплаћује пансион, стан и храну у Београду, упутило је молбу градском поглаварству да ученику исплаћује 300 динара месечно⁵. Ипак, градске власти су одлучиле да одбију молбу, објашњавајући своју одлуку да се из буџета издваја помоћ искључиво за ђаке који су са одличним успехом завршили последњу школску годину⁶.

¹ Југословен, бр. 192, 09. 09. 1934.

² Северна стража, бр. 205, 10. 08. 1934.

³ Михаило Голуб, управник Склоништа руског друштва Црвеног крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад, 03. 01. 1933, Ротарову, градском начелнику Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 166, п. 40.

⁴ Југословен, бр. 52, 24. 12. 1933.

⁵ Михаило Голуб, управник Склоништа руског друштва Црвеног крста за престаре, инвалиде и неспособне за рад, 20. 08. 1938, градском поглаварству Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 173 1, п. 1616.

⁶ Градско поглаварство Велике Кикинде, Извод из записника вођен у редовној седници града Велике Кикинде одржане у Великој Кикинди 5. новембра 1938, ИАК, ф. 60.

русским инвалидам продуктами питания, топливом, одеждой, обувью, деньги не принимали. При этом просили указать имя и фамилию дарителя, все они впоследствии были опубликованы в газетах. Так, например, Иван Николитч дал 10 кг муки, Лаза Бушин младший — 100 кг, а город Великая Кикинда — 260 кг¹.

Вопрос о необходимости экстренной помощи малоимущим и русскому приюту рассматривался на городской конференции членов совета. Было принято решение, согласно которому каждый присяжный заседатель должен обойти часть городского квартала и собрать у состоятельных граждан добровольные пожертвования пшеницы, которую затем предполагалось смолотить в муку за счёт общины и раздать нуждающимся².

Наряду с благотворительными вечерами, приют очень активно организовывал выставки работ своих сотрудников и подопечных. Так, в сентябре 1934 г. были выставлены салонные гарнитуры, ковры, произведения искусства, всего около 500 предметов, которыми награждались выигравшие в лотерею, организованную приютом³.

Несмотря на то, что приют Русского Красного Креста сам находился в тяжёлом материальном положении, в связи с новогодними праздниками в январе 1934 г. его руководство выделило десять бесплатных билетов для детей-сирот на представление, которое проводилось в помещении Югославского дома Короля Петра Освободителя. Самым бедным бесплатно раздавали сладости⁴. На другой день после Рождества Христова приют организовал Рождественскую ёлку для детей, а для взрослых вечер с танцами. Детям раздавали подарки, а в специально подготовленной программе вечера выступали певцы, танцоры, читали стихи. Играл и джаз-оркестр Фишера из Великого Бечкерека. Ёлку специально заказывали в Словении⁵.

¹ Југословен, № 9, 06.03.1932.

² Там же.

³ Југословен, № 192, 09.09.1934.

⁴ ИАК, ф. 60, к. 166, п. 40.

⁵ Југословен, № 52, 24.12.1933.

Такође, ова установа је организовала и забаве недобротворног карактера. Поводом годишњице боравка Склоништа у Кикинди, октобра 1932. године је у присуству највиђенијих чланова руске колоније и штићеника установе, служен традиционални чај и приређен је програм у оквиру којег су биле организоване декламације и певање. Певао је и Руски хор у Кикинди, а кубански козаци су наредног дана изводили војне вежбе на војном мањезу допунивши програм народним играма¹. Такође, 1932. године је био приређен и концерт у Соколском дому².

Ова установа је била веома привржена Краљевском дому. Након Марсејског атентата октобра 1934. године, управа Склоништа је донела одлуку да један кревет у овој установи носи име Блаженопочившег краља Александра. У Руској цркви је била освећена икона Св. Апостола Андрије Првозваног са неугасивим кандилима као успомена на дан славе преминулог владара, а током првих четрдесет дана од његове смрти били су свакодневно одржавани помени³.

Кроз склониште је прошао велики број људи, углавном војничког ранга. Један од штићеника Склоништа је био и Иван Дубовик. Он је био рањен у бици са бољшевицима код Ставропоља на Кавказу септембра 1918. г. и затим августа 1919. код станице Апшеронске Кубанске области у кажипрст леве руке, због чега му је он ампутан⁴. Био је потпуно слеп. Није био држављанин Југославије и боравак у Краљевини су му одобриле полицијске власти. Из Државне болнице у Београду је дошао у Склониште 1933. године и од тада није напуштао територију државе⁵. Био је потпуни инвалид због рана које је задобио у рату⁶.

¹ Југословен, бр. 43, 30. 10. 1932.

² Кикиндска Недеља, бр. 12, 04. 12. 1932.

³ Југословен, бр. 198, 21. 10. 1934.

⁴ Предмет Иван Дубовик, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁵ Михаило Голуб, управник Склоништа, 09. 03. 1938, Предстојништу градске полиције Велике Кикинде, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁶ Михаило Голуб, управник Склоништа, 24. 03. 1938, Комесару Министарства Социјалне политике и народног здравља при Удружењу руских ратних инвалида, ИАК, ф. 74, к. 13.

Приют оказывал помощь и ученикам. Так, Лазарю Аласеву, ученику Средней технической школы в Белграде, из семьи малоимущих родителей, которые в тот период жили в Кикинде, приют помогал продуктами, обеспечивал одежду, обувь и всё необходимое для школы. Поскольку приют не мог оплачивать школьнику целый пансион, квартплату и питание в Белграде, было направлено ходатайство городским властям о выплате ученику по 300 динаров ежемесячно¹. Власти ответили отказом, так как по закону из бюджета помощь оказывалась только тем учащимся, которые на отлично закончили предыдущий учебный год².

Приют организовывал вечера и без благотворительной цели. В связи с первой годовщиной пребывания приюта в Кикинде в октябре 1932 г. в присутствии видных представителей русской колонии и насельников приюта было устроено чаепитие и подготовлена программа, в которой прозвучали стихи и песни. Выступал Русский хор в Кикинде. А на другой день кубанские казаки продемонстрировали своё военное искусство³. Состоялся концерт и в Сокольском доме⁴.

В приюте очень почиталась Сербская королевская семья. После трагических событий в октябре 1934 г. в Марселе руководство приюта приняло решение назвать одно койко-место именем Блаженно почившего короля Александра. В Русской церкви была освящена икона св. апостола Андрея Первозванного с неугасимой лампадой в память о погибшем короле, которого ежедневно поминали в течение сорока дней после гибели⁵.

Через приют прошло множество людей, преимущественно военных. Так, И. Дубовик прибыл в Югославию в составе Кубанской казачьей дивизии армии генерала Врангеля в 1921 г. Из-за ранений был инвалидом. В приюте жил с 1933 г.⁶

¹ ИАК, ф. 60, к. 173 1, п. 1616.

² ИАК, ф. 60.

³ Југословен, № 43, 30.0.1932.

⁴ Кикиндска Недеља, № 12, 04.12.1932.

⁵ Југословен, № 198, 21.10.1934.

⁶ ИАК, ф. 74, к. 13.

Најпре је боравио у Шапцу, затим од 1923. до 1929. у Славонској Пожези, па у Београду до 1933. г. Као члан армије Врангела имао је право на боравак у држави¹.

Штићеник Склоништа је био и генерал-мајор Владимир Степанович Васиљев. Био је бригадни генерал морнарице². Радио је у Техничкој управи А. Д. Канала Краља Петра I у Сомбору. У тренутку када је дошао у Склониште није поседовао имовину. Ствари и новац које је понео са собом, припадале су његовим пријатељима Семјонову, Зеленхги и Дмитрију Иванову који су живели у Сомбору. Они су и одредили да ће покрити све трошкове везане за сахрану, куповину гроба и превоза тела, док је бригу о сахрани у Сремској Митровици, с обзиром да је генерал одредио да се сахрани у овом граду поред своје жене, преузео Иван Иљич Римски-Корсаков, становник Митровице³. Једно време се Васиљев налазио на лечењу у Сомборској болници. С обзиром да није могао више да ради у служби, дирекција канала га је упутила на опскрбљење у Склониште. Његов боравак је издржавала Државна комисија⁴. Упркос својим жељама, из непознатих разлога је сахрањен на Мелином гробљу.

Склониште је поред управника и управног одбора, имало извештан број особља, који су бринули о штићеницима. Николај Александрович Терешченко је као санитарски бригадни генерал био лекар у овој установи. Рођен 1863. године, ступио је у службу 1888. Учествовао је у руско-јапанском рату. У Првом светском рату је био дивизијски лекар најпре 64. пешадијске, затим 34., 13. дивизије и корпусни лекар VII армијског корпуса. У грађанском рату је био гарнизонски лекар града Севастопоља. Ранг санитарског бригадног генерала је добио 1916. године. Одликован је орденом Св. Станислава III и II степена, Свете Ане III

¹ Уверење бр. 398, Михаило Голуб, управник Склоништа, 08. 03. 1938, ИАК, ф. 74, к. 13.

² Максимов, технички директор Управе А. Д. Канала Краља Петра I, 22. 06. 1939, Склоништу Руског Црвеног Крста, ИАК, ф. 74, к. 13.

³ Б. Семенов, М. Зеленхга, Д. Иванов, 04. 07. 1939, Михаилу Романовичу, управнику Склоништа, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁴ Сергеј Павлович Максимов, директор А. Д. Канала Краља Петра, 21. 06. 1939, Управнику Склоништа, ИАК, ф. 74, к. 13.

Одним из подопечных был генерал-майор военно-морского флота В. С. Васильев¹. Он работал в Техническом управлении канала Короля Петра I в Сомборе. Когда он оказался в приюте, у него не было имущества. Деньгами и вещами его снабдили его друзья, И. И. Римский-Корсаков обещал похоронить его рядом с женой в Сремской Митровице.

Одно время он находился на лечении в городской больнице Сомбора. Поскольку он был парализован и не мог работать, дирекция канала направила его в приют за счёт Государственной комиссии². Васильев похоронен на Мелинском кладбище.

Наряду с руководством о насельниках приюта заботилось несколько сотрудников. Н. А. Терещенко, генерал-майор медицинской службы, был врачом. Он родился в 1863 г., поступил на службу в 1888 г. Участвовал в русско-японской войне. В годы Первой мировой войны был дивизионным врачом сначала 64, а затем 34, 13 пехотных дивизий и врачом 7 армейского корпуса. В Гражданскую войну был гарнизонным врачом г. Севастополя. Ранг бригадного генерала медицинской службы получил в 1916 г. Имел орден св. Станислава третьей и второй степени, св. Анны третьей и второй степени, св. Владимира четвёртой степени с мечами и бантом и третьей степени, Черногорский орден Князя Даниила третьей, второй и первой степени³. Кроме врачей в приюте работали сестры милосердия, священник, эконом, кассир и помощники.

Поскольку при Инвалидном доме был храм Святых Кирилла и Мефодия, эмигранты создали хор, которым руководил Д. А. Балдырев. Архиерейский Синод Русской Зарубежной церкви в 1943 г. наградил его за многолетнее руководство хором⁴. Приют считал своими небесными покровителями Святых братьев Кирилла и Мефодия, на празднике в честь их памяти присутствовали представители власти и ответственных учреждений⁵.

¹ Там же.

² Там же.

³ ИАК, ф. 74, к. 13.

⁴ Церковная жизнь, № 6, 1943, 81.

⁵ Кикиндска Недеља, № 18, 04.06.1933.

и II степеня, Светог Владимира IV степеня са мачевима и патљиком, Светог Владимира III степеня, Црногорски орден Кнеза Данила III, II и I степеня¹. Поред лекара, у Склоништу су постојале и милосрдне сестре, свештеник, економ, благајник и помоћници.

С обзиром да је при Инвалидском дому постојао храм Светих апостола Ђирила и Методија, емигранти су формирали и руски хор, чији је диригент био Д. А. Балдырев. Њему је Архијерејски Синод Руске Православне Заграничне Цркве 1943. године дао награду због дугогодишњег руковођења овим хором². Иначе, Склониште је прослављало као своју славу Свете словенске апостоле. Њиховим прославама су углавном присуствовали представници власти и утицајних установа³.

Подопечные приюта Русского Красного Креста (источник: журнал "Часовой". 05.06.1939, № 236–237).

¹ Кратак извод из картона личних и службених података санитетског бригадног генерала Терещенка /Александар/ Николе, 25. 02. 1937, ИАК, ф. 74, к. 13.

² Церковная жизнь, бр. 6, 1943, 81.

³ Кикиндска недеља, бр. 18, 04. 06. 1933.

Русский приют во время и после Второй мировой войны

После оккупации Королевства Югославии немецкие власти возложили вопросы, связанные с русской эмиграцией, на Управление делами Русской эмиграции в Сербии. Уже на второй день после оккупации новые власти в Кикинде приказали портнихе, вдове З. И. Борисевич сшить флаг Рейха, который должен был быть установлен на здании Городского совета. Однако с самого начала в среде русских эмигрантов отмечались проявления нерасположения к новой власти. Так, Зинаида Борисевич намеренно сделала флаг, на котором свастика была изображена в обратном направлении, что вызвало замешательство властей и присутствующих, увидевших его на крыше совета. Во время оккупации немцы переправляли в Банат на работу пленных красноармейцев и гражданских лиц из оккупированных частей Советского Союза. В Кикинде у русских эмигрантов они получали новую гражданскую одежду, бежали и вступали в ряды сопротивления¹.

В годы Второй мировой войны приют продолжал работать. М. Голуб был уволен с должности управляющего приютом, ликвидировано было представительство Русского Красного Креста в Югославии². И хотя приют работал более или менее нормально, в его зданиях был размещен лагерь³. Появились и новые правила. Управление делами русской эмиграции в Сербии постановило имущество одиноких, умерших в приюте, продавать на аукционе с передачей 3 % вырученной суммы оценочной комиссии⁴.

Материальное положение приюта в годы войны было особенно тяжёлым. Повышение цен на продукты особенно ударило по насельникам, так как большинство их составляли

¹ А. Арсеньев. Указ. соч. С. 183.

² ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Там же.

⁴ ИАК, ф. 74, к. 12.

Склониште Друштва Руског Црвеног Крста током и након Другог светског рата

Након окупације Краљевине Југославије, немачка власт је одредила да је за послове руске емиграције надлежна Управа пословима Руске емиграције у Србији. Већ другог дана окупације, нова власт је у Кикинди одредила да кројачица, удовица Зинаида Ивановна Борисевич сашије заставу Рајха која ће бити постављена на зграду Градске куће. Међутим, од самог почетка су међу емиграцијом били видљиви извесни знаци њиховог нерасположења према новој управи. Наиме, Зинаида је намерно усмерила кукасти крст у супротном смеру, тако да је након постављања заставе проузроковала пометњу у редовима нове власти, као и реакције мештана. Такође, током окупације немачке власти су слале у Банат на рад заробљене Црвеноармејце и остарбајстере из окупираних делова Совјетског Савеза. Али, они су у Кикинди у домовима руских емиграната добијали нову, цивилну одећу, бежали, ступајући притом у јединице отпора¹.

Склониште је у периоду Другог светског рата наставило са радом. Међутим, Михаило Голуб је био смењен са функције његовог управника и било је укинато представништво Руског Црвеног Крста у Југославији². Иако је функционисање Склоништа било у извесној мери нормално, у његовим зградама је био током рата смештен логор³. Међутим, донети су, ипак, нови прописи. Правно-конзуларно одељење Управе пословима руске емиграције у Србији је донело одлуку да се имовина и ствари покојника из Склоништа, који није имао породицу, продају на аукцији након процене њихове вредности, као и да Комисији која утврђује списак ствари припада 3 % од саме продаје⁴.

¹ А. Арсеньев, Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини. Нови Сад, 2001.

² Михаил Иљенко, члан Управног одбора Руског Склоништа, 22. 01. 1946, Градском народном одбору, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Михаил Иљенко, члан Управног одбора Руског Склоништа, 22. 01. 1946, Градском народном одбору, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁴ Одлука начелника Правно-Конзуларног одељења Управе пословима Руске емиграције у Србији, 01. 06. 1944, ИАК, ф. 74, к. 12.

нетрудоспособные и инвалиды. Управление делами русской эмиграции в Сербии оплачивало расходы на погребение, известную помощь оказывал Союз русских женщин¹.

Новым управляющим после М. Голуба стал М. Ильенко. Представляет интерес его письмо от 14 сентября 1944 г., то есть перед освобождением Кикинды, В. В. Крейтеру, начальнику Управления делами русской эмиграции в Сербии. Он пишет, что все эвакуируются, а его приют должен остаться, поскольку большое число стариков и больных не встают с постели. Это "слепые, парализованные, эпилептики и инвалиды с протезами". Ильенко обращается за денежной помощью, указывая, что имеющихся средств хватит только до 1 декабря (в сентябре 1944 г. в приюте было 95 насельника, 15 человек управляющего и обслуживающего персонала, месячные расходы составляли 130 тыс. динаров). Управляющий просил передать любую помощь через отца Льва Шепеля или сестру Екатерину Михайловну Воробьеву, интересовался возможностью получить поддержку Международного Красного Креста².

В сентябре 1944 г. представители гестапо оповестили Ильенко о предстоящей эвакуации. Ильенко написал письмо Е. П. Джунковскому, ветеринару, предложив руководство приютом, "пока ещё есть средства". В приюте "около 35 подопечных, которых нельзя эвакуировать, не считая глубоких стариков. Всего 86 насельников, из них 15 подлежат эвакуации. Сотрудников 10 человек, но, видимо, только один уедет (А. Д. Переход). Таким образом, остаётся 80 человек". Он также интересовался, остались ли какие-нибудь вещи (наряду с обувью, бельём, одеждой) кадетского корпуса в Белой Церкви, которые могли бы пригодиться приюту. Своё письмо Ильенко закончил словами: "Начинаем испытывать нужду в топливе, соли, сахаре и жирах"³. Определённую помощь вещами, кредитами и продуктами несколько раз оказывал Г. Н. Озеров из Бечы.

Во время оккупации несколько изменился состав сотрудников приюта. С 1941 г. Л. И. Шепель был священником. Его сестра Е. И. Шепель с 1931 г. — сестра милосердия

¹ ИАК, ф. 74, к. 12.

² Там же.

³ Там же.

Посебно је током рата материјална ситуација била тешка. Повећање цена животних намирница је погодило Склониште с обзиром да је оно збрињавало знатан број штићеника који су највећим делом били радно неспособни и инвалиди. Ипак, током рата је начелнику Одсека социјалне помоћи Управе делима руске емиграције у Србији подносило рачуне за гробно место, крст и надгробник преминулог у овој установи¹. Такође, извесну помоћ је Склоништу пружао Савез руских жена².

Сменом Голуба, за управника је постављен Михаил Ильенко. Интересантно је његово писмо из 14. септембра 1944. године, односно пред ослобођење Кикинде, Владимиру Владимировичу Крејтеру, начелнику Управе пословима руске емиграције у Србији. У њему се наводи да се "сви евакуишу", али да "њему верно склониште мора да настави своје постојање" с обзиром да велики број старијих и болесних не напушта постељу. То су "слепи, парализовани, људи са епилепсијом и инвалиди са протезама". Обраћајући се за новчану помоћ, Ильенко наводи да са постојећим средствима установа може да преживи само до 1. децембра (септембра 1944. године, боравило је 95 штићеника и 15 чланова управе и особља, а месечно је трошено 130.000 динара). Управник је молио и да се уколико постоји могућност за пружањем помоћи, она преда оцу Лаву Шепељу или сестри Катарини Михайловној Воробјевој, притом питајући за могућност добијања покровитељства Међународног Црвеног Крста³. Иначе, током септембра 1944. г. представници Гестапа су обавестили тадашњег управника Ильенка о томе да се очекује евакуација. Међутим, Ильенко је у писму Евгенију Петровичу Джунковском, ветеринарском лекару, предложио да настави да руководи Склоништем "док још има средстава". У овој установи "је око 35 штићеника које је скоро немогуће евакуисати, не рачунајући лица у дубокој старости. Укупан број

¹ Михаил Ильенко, управляющий Приютом, 04. 05. 1944, Начальнику Отдела Социальной помощи Управления Русской эмиграции в Сербии, ИАК, ф. 74, к. 12.

² Михаил Ильенко, управляющий Приютом, 28. 06. 1944, Начальнику Отдела Социальной помощи Управления Русской эмиграции в Сербии, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Михаил С. Ильенко, 14. 09. 1944, Владимиру Владимировичу Крейтеру, Начальнику Управления Русской эмиграции в Сербии, ИАК, ф. 74, к. 12.

вместе с В. Н. Нижницкой (с 1941 г.) и Т. Берг (с 1935 г.). Н. А. Терещенко оставался врачом, хотя с 1942 г. исполнял обязанности помощника. Сестрой-хозяйкой была К. М. Воробьева (с 1942 г.), кассиром Г. П. Рыков (с 1940 г.)¹. В 1943 г. в приюте было 96 подопечных, а в 1944 г. — 69². В годы войны известное число русских эмигрантов, кому позволяло здоровье, покинули приют, уехали в другие города и страны.

Русский приют продолжал работать и после 1945 г., хотя и произошли известные перемены. После войны он стал находиться под контролем Представительства социальной опеки Главного Народного Комитета автономного края Воеводины, которое выдавало разрешение на размещение в приюте.

Произошли изменения и в структуре приюта. На основе инструкции Министерства социальной опеки от 1947 г. был прописан его внутренний распорядок. Он предусматривал, что руководство осуществляют управляющий, как распорядитель и доверенное лицо Отдела социальной опеки Городского Народного Комитета Великой Кикинды, чиновник-кассир и помощник управляющего, который отвечает за чистоту и порядок, а также эконом-кладовщик. Служащие и подопечные должны были строго придерживаться распорядка руководства и утверждённого распорядка. Все насельники имели "равные права и обязанности независимо от ранее занимаемого положения". С марта до октября подъём был в 6 утра, а с октября в 7 часов, в течение 1,5 часов полагалось заправить кровати. Завтрак был с 8 до 9 часов, обед в 12 часов, а ужин в 17 часов. С 13 до 15 часов — отдых, "строго запрещалось шуметь и нарушать покой". С 20 до 21 часа — отход ко сну, в 21 час гасили освещение. В среду, пятницу и воскресенье до обеда подопечные могли выходить в город, если возникала необходимость, можно было покидать приют и в другие часы. Посещения разрешались с 9 до 12 и с 15 до 19. В зависимости от "своего физического состояния и способностей" насельники должны были помогать по дому и по хозяйству, в канцелярии. Порядок их работы определяло руководство, принимая во внимание состо-

¹ ИАК, ф. 74, к. 13.

² Там же, к. 13.

штићеника је 86, али се 15 определило за евакуацију. Запослених је 10, а изгледа да ће само један отићи (А.Д. Переход). На тај начин ће остати 80 особа". Том приликом се интересовао и да ли су остале поједине ствари (попут обуће, веша, одеће) кадетског корпуса у Белој Цркви, које су потребни Склоништу. Овој установи је, иначе, у неколико наврата помагао и Григориј Николајевич Озеров из Бечеја у стварима, кредитима и намирницама. Иљенко је своје писмо завршио речима "Почињемо да бивамо лишени топлоте, соли, шећера и масти"¹.

Током периода окупације, структура запослених је у одређеној мери измењена, поред промене на месту управника, која је извршена 1942. године. Лав Јосипович Шепељ је био свештеник у Склоништу (постављен је 1941. године). Његова сестра Јулија Јосиповна Шепељ је била милосрдна сестра од 1931., уз Ванду Николајевну Нижницкају (од 1941) и Татјану Берг (од 1935.). Николај Александрович Терещенко је остао лекар, иако је обављао и функцију помоћника од 1942. Сестра домаћинства је била Катарина Михајловна Воробјева (од 1942.), а благајник Георгиј Павлович Риков (од 1940. године)². Године 1943. је у Склоништу боравило 96 штићеника³, а 1944 — 69⁴. Током рата извршен број руских емиграната који су били крепкији, напустио је Склониште, отишавши у друге градове Краљевине или ван земље.

Руско склониште је наставило са радом и после 1945. године. Ипак, дошло је до извесних промена. Након рата је ова установа одговарала директно Повереништву социјалног старања Главног Народног Одбора Аутономне Покрајине Војводине, с обзиром да је оно издавало дозволе за смештај, за разлику од периода окупације када је за то била задужена Управа руске емиграције у Југославији, а до 1941. Управа Руског Црвеног Крста⁵.

¹ Михаил Иљенко, управляющий Приютом, 25. 09. 1944, Евгению Петровичу Джунковскому, ИАК, ф. 74, к. 12.

² Список, Михаил Иљенко, управляющий Приютом, 08. 08. 1944, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Списак штићеника Руског Склоништа Црвеног Крста за престаре и изнемогле у Кикинди, 01. 12. 1943, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁴ Сведение № 570 о движении призреваемых с 1-го по 30-е ноября 1944 года, 13. 12. 1944, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁵ Адам Супринович, помоћник управника, 27. 07. 1949, Повереништву социјалног старања Главног Народног Одбора Аутономне Покрајине Војводине, ИАК, ф. 74, к. 12.

яние здоровья, оно же давало разрешение на работу вне приюта. Правила предписывали "пристойное поведение" как между насельниками, так и в отношении руководства, строго запрещались "оговоры, клевета, любая пропаганда и слежка за поведением служащих и обитателей приюта", а также "пьянство, нарушение порядка, спокойствия и дисциплины", "непристойное поведение в городе". За нарушение внутреннего распорядка насельник мог быть исключён из приюта или переведён в дом престарелых в Кикинде.

Подопечные должны были поддерживать чистоту; член руководства, ответственный за санитарное состояние приюта, должен был два раза в день осматривать комнаты. Каждый имел право обратиться с жалобой к члену руководства, ответственному за поддержание порядка, в случае, если считал, что к нему относятся несправедливо или незаконно. Выяснив все обстоятельства, ответственное лицо передавало жалобу руководству, которое могло передать её на рассмотрение Отдела социальной опеки, тот в свою очередь направлял её в Представительство. Ежедневно в приюте находился член руководства или медицинская сестра¹.

Состав служащих приюта претерпел некоторые изменения. И после войны, в 1950 г., экономом и кладовщиком оставался А. Тимофеев, А. Супринович был служащим и помощником управляющего, Татьяна Берг — санитаркой. Сербские сотрудники занимали должности санитарки, помощницы повара, уборщицы и разнорабочего. Эконом отвечал за приобретение, хранение и выдачу продуктов, топлива, инвентаря, ведение документации о приходе и расходе, контролировал порядок и чистоту на кухне².

Изменения произошли и в финансировании. В 1946 г. была упразднена Комиссия фонда помощи приюту, её функции взял на себя Управляющий Комитет³. Согласно его документам, в августе 1947 г. в приюте было 53 человека (34 мужчины и 19 женщин). В октябре 1945 г. в Кикинде проживало 46 русских⁴.

¹ ИАК, ф. 74, к. 12.

² Там же.

³ Там же.

⁴ ИАК, ф. 101, к. 162.

Такође, и структура Дома је у извесној мери измењена. Наиме, на основу Упутства Министарства Социјалног старања из 1947. године прописан је домаћи ред Склоништа. Он је предвиђао да Управу чини управник као наредбодавац-повереник Одсека за социјално старање Градског Народног Одбора Велике Кикинде, административни чиновник-благајник и помоћник управника који се стара о домаћем реду и чистоћи, као и економ-магационер. Службеници и штићеници су били дужни да се строго придржавају наређења и распореда управе. Сви штићеници су имали "једнака права и дужности без обзира које су положаје пре они заузимали". Устајали су од марта до октобра у 6 h, а од октобра у 7 h, уз обавезу да у року од 1,5 часа распреме своје кревете. Доручак је био у 8-9 h, ручак у 12 h, а вечера у 17 h. Период од 13 h до 15 h је био предвиђен за одмор и "строго је била забрањена свака ларма и рушење мира" у Склоништу. Одлазак на спавање је био у периоду између 20 h и 21 h, с обзиром да је од 20 h забрањена "ларма", а од 21 h је прописано гашење свих светала. Средом, петком и недељом, у преподневним сатима, одобран је штићеницима одлазак у варош, али се допуштало и у осталим часовима у случају потребе. Посете су биле у периоду од 9 h до 12 h и од 15 h до 19 h. У складу са "својим физичким и стручним способностима", штићеници су били дужни да помажу у домаћинству, економији и канцеларији. Њихов распоред рада је прописивала управа, узимајући у обзир здравствено стање особа, док су радове ван склоништа попут давања часова и слично могли обављати уз одобрење управе. Прописано је и "пристојно" понашање особа, и међусобно и према управи, а строго је било забрањено "оговарање, клеветање, свака пропаганда и присвајање себи права контроле над поступцима појединих штићеника и службеника", као и "опијање, прављење нереда, рушење мира и дисциплине" и "непристојно понашање у вароши".

Били су дужни да одржавају чистоћу кревета и ствари, а члан управе који је задужен за чистоћу је био обавезан да два пута дневно прегледа све просторије склоништа. Такође је штићеник имао и право да уложи жалбу код члана управе којем је поверен надзор над редом, уколико је сматрао да се друго лице (штићеник, члан управе или службеник) односило неправедно или незаконито према њему. Након што би добио потребне податке или после саслушања, члан је прослеђивао жалбу управи која је доносила одлуку, на коју је било мо-

И после окончания войны приют находился в исключительно тяжёлом положении. Оно ухудшилось после того, как в мае 1946 г. Городской народный комитет принял решение о строжайшей экономии. Предусматривалось сокращение нормы потребления электроэнергии на единицу площади¹. О финансовом состоянии приюта свидетельствует сохранившееся меню от мая 1947 г. В воскресенье, среду и пятницу на обед давали суп из шпината (шпинат, зелёный лук, вермишель или картофель), в понедельник – лапша, во вторник — суп из фасоли (фасоль, зелёный лук, картофель и молотый перец), в четверг — суп из макаронных изделий. На ужин в воскресенье и понедельник давали отварное мясо с соусом, в другие дни суп из макаронных изделий².

Несмотря на это, продолжались выплаты самым бедным и тем насельникам, которые выполняли тяжёлую работу³. После войны по решению руководства назначался старший по комнате, который контролировал работу дежурных, следивших за чистотой и порядком, за своевременным выключением освещения. За старших по комнате отвечал член управляющего комитета А. Супринович⁴.

Насельникам выплачивали деньги за помощь при погребении умерших⁵. Это, возможно, было связано с тем, что обитатели приюта не имели никакого имущества и источников дохода. Большинство из них были одинокими, лишь у некоторых остались семьи в России. Из 46 насельников, сколько их было в 1948 г., только К. Попова получала ежемесячно по 1000 динаров от фонда Вспомоществования, П. Ратаев — 1300 динаров от Государственного института страхования и С. Тельпугов — 900 динаров согласно Финансовому закону 1938–1939 гг.⁶ Некоторые подопечные смогли получить работу, соответствующую их физическому состоянию, как, например, вдовец С. Жегалов⁷.

¹ ИАК, ф. 74, к. 12.

² Там же, к. 13.

³ Там же, к. 12.

⁴ Там же.

⁵ Там же.

⁶ Там же, к. 13.

⁷ Там же.

гуће уложити жалбу која се преко управе упућивала Одсеку за социјално старање, који је пак могао нагласити да се подносилац жалбе може жалити и Повереништву. У склоништу је такође у сваком тренутку боравио један члан управе или здравствена сестра¹.

Иначе, састав особља је у извесној мери промењен. И након рата, 1950. године је економ и магационер склоништа био Анатолиј Тимофејев, Адам Суприновић је био чиновник и помоћник управника, Салов Катарина куварица, болничарка Татјана Берг², док су представници српског народа били болничарка, помоћна куварица, спремачица и радник за физичке послове³. Сама дужност економа је подразумевала да је он био задужен за набавку, чување и издавање животних намирница, огрева и инвентарских ствари, затим за вођење књига прихода и расхода и надзора над радом и чистоћом у кухињи⁴.

Доношење домаћег реда Склоништа могуће, пак, је повезати са забележеним извесним непримерним понашањима појединих штићеника 1946. године. У неким случајевима је то резултирало и укорима, попут једног упућеног Николају Скубочевском који је вређао лице у установи, жалио се и протествовао због обеда, притом просипајући ручак по поду, а притом није ни извршио посао који му је био додељен⁵. Чак су штићеници могли бити искључени из Склоништа, као што је било предочено Григорију Онишченку након стро-

¹ Управник-Повереник Одсека за социјално старање Г. Н. О. Велике Кикинде, 16. 06. 1947, Руском склоништу за престаре и изнемогле, ИАК, ф. 74, к. 12.

² Списак чланова Руског склоништа за престаре и изнемогле у Кикинди за издавање шибица, 18. 04. 1949, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Списак особља и штићеника Руског склоништа за престаре и изнемогле у Кикинди, 23. 02. 1950, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁴ Народни Одбор Одсек за социјалну политику, 12. 12. 1946, Руском склоништу Црвеног Крста за престаре и изнемогле, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁵ Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 20. 06. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

Каждые полгода обитатели приюта, как иностранные граждане, обязаны были подавать документы в соответствующие органы внутренних дел для получения разрешения на продление своего пребывания в стране. Поскольку они не имели доходов вследствие нетрудоспособности, с 1947 года они были освобождены от уплаты таксы¹.

В 1950 г. в приюте было 37 человек, из которых чуть меньше трети были сербы². В этот период приют смог принять 37 человек (27 мужчин и 10 женщин). Каждый месяц руководство приюта оповещало Главный Комитет о числе насельников, приёме новых, количестве умерших.

Некоторые приезжали в приют с членами семьи. Так, насельник М. Ильенко был братом А. Ратаевой, которая приехала в приют со своим мужем П. Ратаевым. П. Рыбинцев был в приюте со своей женой Р. Рыбинцевой, которая осталась там и после смерти мужа в 1947 г. Она родилась в 1869 г. в г. Александрове, имела сына Бориса, проживавшего в Каире³.

Поскольку финансовое положение приюта было очень тяжёлым (в месяц на питание 60 человек уходило 400 динаров, оплата труда управляющих и сотрудников составляла 2700, отопление, электроэнергия, лекарства, услуги прачечной и другие расходы — 7300 динаров), его руководство было вынуждено в 1946 г. заключить договор с Главным народным комитетом. За помощь и содержание приюта Главному народному комитету передавалось недвижимое имущество — участок величиной в 6656 кв. м (постройки занимали 1100 кв.м) на улице Светозара Милетича № 170 и 172, которую приобрёл управляющий М. Голуб в 1938 г. и участок земли в 2500 кв. м на улице Светозара Милетича № 158, который в 1939 г. К. Скадовский, промышленник из Панчево, подарил приюту⁴. По предложению руководства приюта договор предусматривал, чтобы подопечные работали в приюте бесплатно, деньги на продукты должны выплачиваться на месяц из расчёта 400 динаров на человека.

¹ ИАК, ф. 74, к. 12.

² Там же.

³ Там же, к. 13.

⁴ Там же, к. 12.

гог укора¹ и поновно Скубочевском². Укори су давани и за немарност и неизвршење одређених дужности³. Такође, поједина лица која су чинила испаде су била премештана у Убоги дом у Кикинди према решењу Одсека за социјалну политику⁴.

Такође, промене су извршене и на пољу финансија. Године 1946., укинута је и Комисија фонда помоћи Склоништу, с тим да је њене послове преузео Управни Одбор⁵. Према извештају ове установе, августа 1947. године је било 53 штићеника, од тога је било 34 мушкарца 19 жена.225 Према извештају о поверљивим статистичким подацима Председништва Градског Народног Одбора из октобра 1945. године у Кикинди је тада живело 46 Руса⁶.

И након Другог светског рата, Склониште је било у изузетно тешкој материјалној и физичкој ситуацији. Поготово се она погоршала одлуком Градског народног одбора у Великој Кикинди из маја 1946. године, којом су предвиђене мере најстроже штедње. Те мере су подразумевање смањење потрошње струје у одређеном броју соба⁷. О финансијском стању у Склоништу сведочи и сачувани јеловник за штићенике из маја 1947. године. За ручак у недељу, среду и петак имали су супу од спанаћа (спанаћ, зелени лук и тестенина или кромпир), у понедељак супу од резанаца, уторак од пасуља (пасуљ, зе-

¹ Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 06. 08. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

² Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 08. 09. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

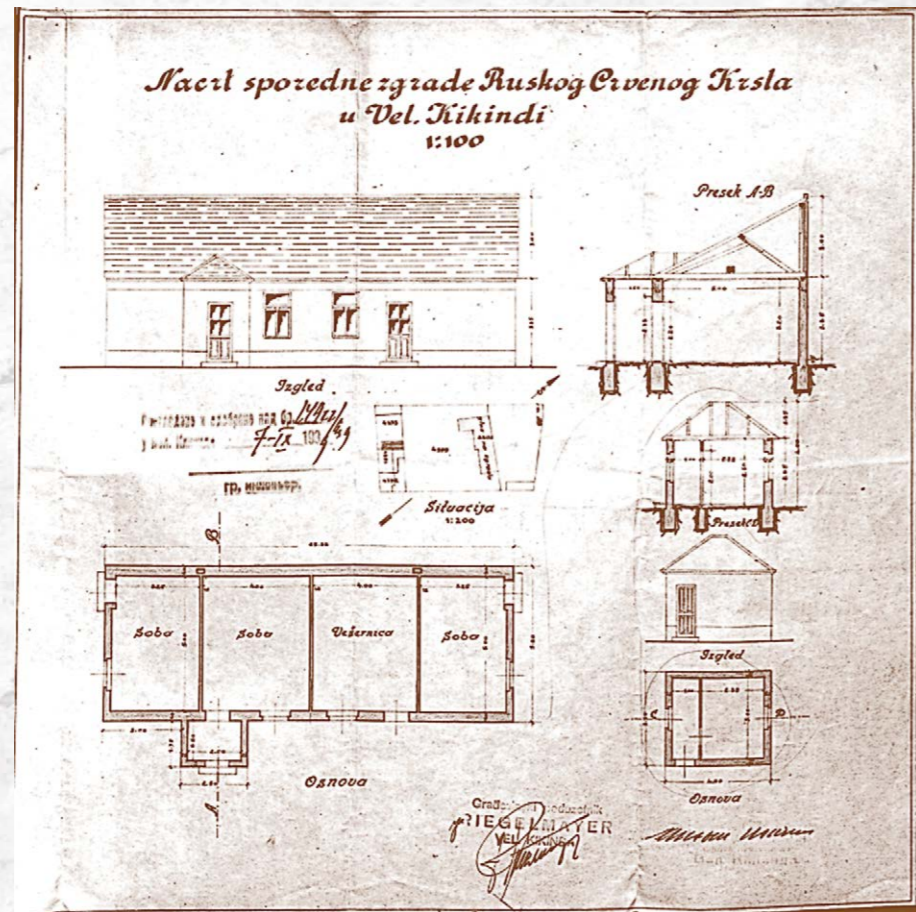
³ Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 21. 09. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁴ Лаковић, повереник за социјалну политику, 09. 04. 1947, Управи руског склоништа, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁵ Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 08. 07. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁶ Председништво Градског Народног Одбора, 22. 10. 1945, Председништву Народне Скупштине Аутономне Покрајине Војводине, статистичком одсеку, ИАК, ф. 101, к. 162.

⁷ Одлука Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 18. 05. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

лени лук, кромпир и паприка у праху), а у четвртак и суботу од тестенине. За вечеру су у недељу и понедељак имали кувано месо са сосом, а осталих дана супу од тестенина¹.

Ипак, упркос томе, настављено је са исплатом награда сиромашним особама и штићеницима, који су обављали тешке послове². У Склоништу је такође након рата, везано за наређење Градског народног одбора и управног одбора саме установе, одређено да собе имају старешине, који су надзирали рад дежурних особа, које су се, пак, бринуле о одржању чистоће соба, реда и мира, као и о томе да се осветљење гаси у тачно назначеним сатима. Контролу над старешинама је вршио члан управног одбора Адам Супринович³.

Тakoђе, штићеницима су исплаћиване и новчане награде за помоћ приликом сахране једног од опскрбљеника⁴. Овакав поступак Управе могуће је повезати са чињеницом да опскрбљеници углавном нису поседовали имовину нити остваривали приходе. Такође знатан број њих су били удовци или удовице, мада је и извесном броју породица остала у Русији. Од њих 46 колико их је било 1948. године у Склоништу, само је Клаудија Попова примала месечно 1000 динара од помоћног особља Потпорног фонда, Павле Ратајев од Државног завода за осигурање 1300 и Сергеј Тољпугов на основу Финансијског закона за 1938/1939. годину 900 динара⁵. Ипак, поједине особе које су биле смештене у Склоништу, након извесног време су сходно њиховом здравственом стању добијале посао. Тако је удовац Жегалов Сарник, рођен 1894. године, који је боравио у Склоништу 3 месеца, добио службу 1948. године⁶.

¹ Јеловник Руског склониште Црвеног Крста за престаре и изнемогле у Великој Кикинди од 11. до 17. маја 1947. године, ИАК, ф. 74, к. 13.

² Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 27. 05. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Решење Управног Одбора Руског Склоништа Црвеног Крста за престареле и изнемогле у Великој Кикинди, 14. 06. 1946, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁴ Списак штићеника Руског Склоништа Црвеног Крста у Кикинди, којима су исплаћене новчане награде за радове при сахрани штићеника Соколова Николе, који је преминуо 21. 11. 1948. године, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁵ Списак штићеника Руског Склоништа Црвеног Крста за престаре и изнемогле у Кикинди, бр. 31, 19. 01. 1948, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁶ Списак штићеника Руског Склоништа Црвеног Крста за престаре и изнемогле у Кикинди, бр. 31, 19. 01. 1948, ИАК, ф. 74, к. 13.

Руководство как правопреемник Русского Красного Креста было собственником его недвижимости в Кикинде. Вообще после 1945 г. в Югославии больше не существовало ни одного учреждения Русского Красного Креста, кроме приюта в Кикинде, который был ликвидирован в 1952 г.¹

После окончания войны положение эмиграции было тяжёлым. Немногим удавалось найти работу. Так, в январе 1945 г. В. Гонель временно исполнял обязанности учителя гимнастики в Государственной реальной гимназии в Кикинде (похоронен на римско-католическом Железнодорожном кладбище)². В том же году на чугунолитейном заводе Кикинды получил работу инженер А. Сухомлинов. Он приехал в Королевство СХС в 1921 г., в 1926 г. окончил гимназию в Земуне, а в 1933 г. Технический факультет, получил диплом инженера-электротехника. Сначала был рабочим на строительстве линии Валево—Лозница, а затем инженером на литейном предприятии. Одно время он работал техническим руководителем. Сухомлинов первым в Югославии изучил и организовал производство закаленной стали. Был награждён Орденом труда 3 степени в 1948 г., орденом труда 2 степени в 1950 г., и Октябрьской наградой г. Кикинды³. Умер в Кикинде.

¹ ИАК, ф. 74, к. 12.

² Там же, ф. 101, к. 162.

³ Д. Дејанац. Лексикон познатих Кикиндана. Кикинда. 2003. С.132–133.

Иначе, штићеници су били у обавези да сваких 6 месеци, с обзиром да су били страни држављани, регулишу свој боравак у земљи подношењем молбе надлежном одсеку унутрашњих послова за продужење боравка. Ипак, пошто су радно неспособни за привређивање, није им се наплаћивала такса од 1947. године¹.

Године 1950. је у Руском склоништу боравило 37 штићеника, од којих је било мало мање од трећине Срба.² У том периоду је Склониште могло да прими 37 штићеника (од тога 27 мушкараца и 10 жена³)⁴. Стога је сваког месеца Управа склоништа извештавала Главни Одбор о броју штићеника, пријему нових и смрти лица⁵.

Неопходно је напоменути и да су поједине особе долазиле са својом породицом у Склониште. Штићеник Михаил Иљенко је био брат опскрбљенице Ане Ратајеве, која је дошла у ову установу са мужем Павлом Ратајевим⁶. Жена Владимира Павлович Рјединцева, Раиса такође је била у Склоништу. Она је остала у њему и након смрти мужа 1947. године. Рођена је у Александрову (Владимирски округ) 1869. г. Са супругом је имала сина Бориса, који је био у Каиру⁷.

¹ Шеф одсека повереника Главног извршног одбора Аутономне покрајине Војводине одељење за социјалну политику, 04. 09. 1947, Руском склоништу за престаре и изнемогле, ИАК, ф. 74, к. 12.

² Списак особља и штићеника Руског склоништа за престаре и изнемогле у Кикинди, 23. 02. 1950, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Адам Супринович, помоћник управника, 27. 02. 1949, Повереништву социјалног старања Главног Народног Одбора Аутономне Покрајине Војводине, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁴ Адам Супринович, помоћник управника, 27. 07. 1949, Повереништву социјалног старања Главног Народног Одбора Аутономне Покрајине Војводине, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁵ Адам Супринович, помоћник управника, 25. 03. 1949, Повереништву социјалног старања Главног Народног Одбора Аутономне Покрајине Војводине, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁶ Списак штићеника Руског Склоништа Црвеног Крста за престаре и изнемогле у Кикинди, бр. 31, 19. 01. 1948, ИАК, ф. 74, к. 13.

⁷ Списак штићеника Руског Склоништа Црвеног Крста за престаре и изнемогле у Кикинди, бр. 31, 19. 01. 1948, ИАК, ф. 74, к. 13.

С обзиром да је финансијска ситуација у Склоништу била веома тешка (месечно је за исхрану 60 особа издвајано по 400 динара, за плате управе, њених чланова и службеника 2.700 и 7.300 за огрев, осветљење, прање веша, лекове и осталих расхода), управа је била принуђена да склопи 1946. године уговор са Градским Народним Одбором. У замену за помоћ и издржавање ове установе до његове ликвидације, Градском одбору су предате непокретности Склоништа - плац величине 6.656 квадратних метара (зграде су заузиле површину од 1.100 квадратних метара) у улици Светозара Милетића бр. 170 и 172, који је купио управник Голуб 1938. године и празан плац величине 2.500 квадратних метара, који је панчевачки индустријалац Коста Скадовски 1939. г. поклатио Склоништу, у улици Светозара Милетића бр. 158¹. Уговор између две стране је према предлогу Управног одбора Склоништа предвиђао и да службеници којима је служба престала постану штићеници, да се намирнице и огрев издају по нормалним ценама, да штићеници раде бесплатно у установи како би се смањио расход и да се новац за исхрану издаје на месец у складу са бројем чланова (400 динара по особи)². Управа као установа Руског Црвеног Крста је била власник непокретног имања Руског Црвеног Крста у Кикинди, јер је Голуб био опуномоћен за куповину. Иначе, након 1945. године у Југославији није више постојала ниједна установа Руског Црвеног Крста осим кикиндског склоништа³. Оно је коначно укинато 1952. године.

И окончањем рата, положај емиграната је био тежак. Ипак, поједини су успевали да пронађу посао. Тако је јануара 1945. године Вјечеслав Гоњељ који је сахрањен на римокатоличком железничком гробљу, био привремено постављен за учитеља вештина (гимнастике) у Државној реалној гимназији у Кикинди⁴. Исте године се у кикиндској Ливници

¹ Михаил Иљенко, члан Управног одбора Руског Склоништа, 18. 01. 1946, Градском народном одбору, ИАК, ф. 74, к. 12.

² Михаил Иљенко, члан Управног одбора Руског Склоништа, 18. 01. 1946, Градском народном одбору, ИАК, ф. 74, к. 12.

³ Михаил Иљенко, члан Управног одбора Руског Склоништа, 22. 01. 1946, Градском народном одбору, ИАК, ф. 74, к. 12.

⁴ Народно Ослободилачки Одбор Града Велике Кикинде, 14. 03. 1945, Окружном народно-ослободилачком одбору, одсеку за Просвету, ИАК, ф. 101, к. 162.

железа и темпера запослио и инжењер Афанасиј Сухомлинов. Рођен у Русији 1903. године, у Краљевину СХС је дошао 1921. г. Завршио је 1926. г. гимназију у Земуну, а Технички факултет 1933. дипломом електро-техничког инжењера. Најпре је радио као радник на изградњи пруге Ваљево-Лозница, затим у ливници као инжењер. Једно време је био и технички руководиоца. Рад у овој установи је био усмерен на проблематику технологије ливарства и процес темперовања. Први је у Југославији проучавао и организовао производњу темпер лива и модифицираног лива. Низом рационализација у технологији производње је успоставио услове за производњу за светско тржиште. Носилац је био Ордена рада III реда од 1948. године, Ордена рада II 1950. г. и Октобарске награде града Кикинде¹. Преминуо је у Кикинди.

¹ Д. Дејанац, Лексикон познатих Кикинђана. Кикинда, 2003, 132–133.

Знаменитые русские эмигранты в Великой Кикинде

Покинув свое Отечество, русские эмигранты никогда не отказывались от идеи возвращения на Родину. Об этом свидетельствует и тот факт, что они привозили с собой частицу родной земли как символ своих надежд. Пережив страдания и мучения в поисках убежища, многие из них оказались в Королевстве СХС, а кто-то обрёл здесь вечный покой и был похоронен с частицей родной земли в руке¹.

Большое число русских эмигрантов жили в Великой Кикинде — от белогвардейцев, представителей интеллигенции до церковных иерархов. Многие из них похоронены на городских кладбищах — Железнодорожном, Мокринском и Мелинском.

В феврале 1939 г. здесь скончалась Т. Крылова, чей отец занимал высокое положение в царской России. Белградская газета "Време", сообщая об этом событии, писала, что "её смерть осталась незамеченной, как и многих других, скончавшихся далеко от своей Родины". Т. Крылова происходила из очень богатой семьи, которая находилась в родстве с Лениным. "Крылов, отец семейства, был очень гостеприимным человеком и всегда был рад всем своим родственникам, кроме одного. Тот, кого он терпеть не мог, стал позднее вождём и идеологом красной революции", — писало "Време". Революция застала Крылова в Киеве. Ночью в его дом ворвались солдаты, семья спряталась в подвале, но после четырёх дней без воды и еды Крылов вышел из подвала, однако обратно уже не вернулся. Матери и дочери удалось бежать, на берегу Днепра они сели в лодку, которая перевозила беженцев и приплыли в болгарский порт. В Болгарии они брались за любую работу, чтобы прокормиться, после окончания войны перебрались в Королевство СХС.

Вблизи Великой Кикинды в имении "Дубоко" жил русский князь Георгий Маврокордато. Он принадлежал к семье владетельных князей Валахии и Молдавии. Его предок, Алек-

¹ М. Јовановић. Херој је умро — идеја је бесмртна. Годишњак за друштвену историју. 1–3/ 2007. С. 59.

Знаменити руски емигранти у Великој Кикинди

Напустивши своју отаџбину, руске емигранте, пак, никад није напуштала идеја о повратку у домовину. О томе сведочи и чињеница да су они са собом понели комад руске земље, као симбола тих надања. Проживевши трауматична искуства и суочивши се са низом потешкоћа тражећи уточиште, многи су стигли у Краљевину СХС као старија лица и изнемогла и у њој се упокојили. И управо су сахрањени са комадима руске земље¹.

У Великој Кикинди се настанио и преминуо велики број знаменитих руских емиграната, од белогардејаца, представника интелгенције до црквених великодостојника. Они су сахрањивани на градским гробљима — Железничком, Мокринском и Мелином гробљу.

У овом граду је фебруара 1939. г. преминула Татјана Крилова, чији је отац заузимао високе положаје у царској Русији. Београдска новина "Време" извештавајући о овом догађају, објавила је да је "њена смрт прошла незапажено, као и смрт толико других који умиру далеко од своје домовине". Ова изузетно богата породица, која је становала у Кијеву, била је у родбинским везама са Лењиним. "Крилов је био врло гостољубив човек, а своје рођаке, сем једног, врло је радо виђао. Тај један кога он никако није могао да трпи, није био нико други касније вођа и идеолог црвене револуције", писало је "Време". Почетак револуције затекао је Крилова у Кијеву. Њега су погубили војници који су једне ноћи упали у његову кућу. Иако је Крилов успео да се сакрије са породицом у подрум, након четири дана без воде и хране, изашао је из подрума, али се није вратио. Наредне ноћи су и Татјана и њена мајка покушале бекство, успевши да дођу до обале Дњепра, где се једна барка спрема да одвезе избеглице. Након неколико дана путовања, стигле су у бугарско пристаниште. У овој земљи, у којој је Татјанина мајка радила разне послове како би преживеле, остале су до завршетка рата, када су дошле у Краљевину СХС.

¹ М. Јовановић. Херој је умро — идеја је бесмртна: симболика смрти и погребних ритуала у избеглиштву (пример Руског избеглиштва на Балкану), Годишњак за друштвену историју 1–3/ 2007, 59.

Вилла Маврокордато (источник: колекција В. Йовановича)

У Југославији се Татјана упознала и заљубила у сина богатог индустријалца, који је био спреман да се ожени њом, иако се његова породица противила овом браку, јер је желела да га ожени ћерком имућног фабриканта. Због тога је младић писао својој тетци у Француској, тражећи да их прими у свој дом, што је она и прихватила. Међутим, Татјана је одбила ову понуду због своје мајке, која је била тешко болесна и која не би била у стању да издржи то путовање. Њена мајка се у том периоду налазила у панчевачкој болници, а ускоро се и Татјана разболела и напустила је службу. Дошла је у Склониште Руског Црвеног крста у Кикинди и свакодневно се дописивала са мајком. Али једног дана су престала да стижу писма од мајке. Нико из дома руских старца није смео да каже Татјани да јој је мајка умрла и сахрањена. Татјана је наставила да пише својој мајци, али није добијала одговор. Зато су њене пријатељице почеле да уместо њене мајке одговарају на писма све до тренутка када Татјана није прочитала у новинама да јој је мајка умрла. Након тога стање јој се погоршало и у 35. години је умрла¹.

У близини Велике Кикинде, на имању "Дубоко" је боравио руски кнез Георгије Маврокордато. Припадао је породици владајућих кнежева Влашке и Молдавије. Његовог претка Александра Маврокордато који је учествовао у освајању Крима, утврдила је царица Катарина Велика у кнежевском достојанству. Георгије је рођен 1881. године. Студије је завршио на Универзитету у Петрограду и ступио је у дипломатску службу. До 1914. године је био секретар генералног конзулата Русије у Будимпешти. У овом граду је упознао своју будућу супругу Катарину, ћерку Стеве Јовановића из Хајдучице и Олге, ћерке Лазара Дуњерског. Током рата је радио у царској руској амбасадри у Паризу. Након револуције се настанио у Југославији. Изградио је на свом салашу летњиковац, уз који је био велики парк. У новини "Време" се наводи да је "највећи део свога време посвећивао руској емиграцији". Умро је у Београду јула 1939. године од болести срца. Сахрањен је у крипти Иверске капеле на руској парцели Новог гробља. "Руска емиграција у нашој земљи претрпела је још један тежак губитак. Прекјуче је она изгубила још једног од својих најугледнијих

¹ Време, 01. 03. 1939, 6.

Памјатник П. Н. Врангелю в г. Сремски Карловци

представника око којих су се окупљали сви они којима је била потребна морална или материјална потпора"¹ писало је "Време".

Живот руске емиграције у Великој Кикинди је као и у осталим деловима Југославије, био изузетно тежак. О томе сведочи и случај поручника Николаја Н. Ордовски-Танајевског. Рођен у Ревелу 1897. године, учествовао је у Првом светском рату као официр, а затим и у грађанском. Као ратни инвалид, који је неспособан за физички рад, имао је потешкоћа да се запосли у канцеларијској служби. Он је издржавао жену Олгу (рођена Превиш-Квинто), такође неспособну за рад и два малолетна детета. Молио је Градско поглаварство Велике Кикинде да добије службу, али му је одговорено да нема места, чак ни посао послужитеља у црквеној кући није успео да добије. Ни његова жена није успела да пронађе посао. Покушавао је у периоду од 1937. до 1939. да се запосли у фирми "Браћа Бон", јер није успео због, како су наводили, "мало посла" у предузећу, иако је добио препоруку од градоначелника Кикинде, Угорице Будишина. Поред чињенице да је био ратни инвалид и да му је и жена била неспособна за рад, и његова ћерка Зинаида је била болесна (од 1939. г.). Она је иначе 1940. била ученица IV разреда Грађанске школе у Кикинди. Упутио је молбу и "Највишем Месту" тражећи помоћ да би могао да купи лекове и инјекције које су биле потребне за лечење ћерке. Добијао је месечну припомоћ од 200 динара и још 150 за лечење ћерке. Са женом је прихватао различите послове — носио је свакодневно воду Наталији Ивановој за плату од 45 динара месечно, а Олга са маном срца је бринула о Нини Барамовој, која се касније преселила у Сплит, за минималну накнаду. Узео је за годину дана унапред инвалидску помоћ, а Државна комисија за руске избеглице му је дала помоћ од 550 динара, а један део новца је позајмио. У Кикинду је дошао, јер му је Михаило Голуб гарантовао запослење у Водној задрузи. Иначе, у овом граду је био секретар Представника Делегата за заштиту интереса руске емиграције².

Као југословенски поданик, тражио је помоћ од Министарства социјалне политике и народног здравља, али су га упућивали на Државну комисију, која је одбијала да повећа

¹ Време, 04. 07. 1939, 9.

² Руски Одбор, 20. 12. 1938, Предстојништву Градске полиције, кривичном одељењу, ИАК, к. 173, п. 485.

Памјатная табличка на доме, где жил и работал генерал-лейтенант барон П. Н. Врангель

припомоћ. И Удружење руских ратних инвалида је одбило да му помогне објашњавајући своју одлуку тиме да "његова породица нема права на заштиту". Сам Штрандман је дао из својих средстава 300 динара за куповину лекова који су били хитно потребни његовој ћерки. И његов отац, архимандрит Никон Ордовски-Танајевски је добијао од Склоништа Руског Црвеног крста минималну накнаду од 300 динара месечно. Наиме, након што је 1938. године поломио ногу на три места, када је прикупљао новац за ову установу по овлашћењу Будишина, смањена му је плата коју је исплаћивало Склониште као знак захвалности за његов труд. Такође, у тој периоду је вођена парница у вези са висином ренте, док је сам Николај од 1938. г. водио спор на суду у Београду преко адвоката како би добио инвалидску пензију као југословенски поручник. Током 1940. г. поновно је упутио молбу Градском поглаварству за добијање службе¹. Међутим, све његове молбе су биле безуспешне.

Након операције гнојног запаљења слепог црева, ћерка Зинаида је боловала од "запаљења срчаног залиска". Лекар јој је препоручио, поред лекова, и хитну промену климе и одлазак у лечилиште у Словенију, за шта породица није имала средстава. Према лекарским извештајима, деца су због слабе исхране била анемична и претило им је обољење од туберкулозе у случају ако не буду добили појачање хране и специјалне лекове за јачање организма. Према извештајима бановинске болнице у Кикинди од 1936. и општинског лекара од 1939. г. Олга је боловала од неизлечиве мане срца и требало је да избегава свако физичко напрезање и узрујавање. Са Николајем је имала сина Вадима, рођеног око 1925. године (15 година је имао 1940. г.) и Зинаиду, рођену око 1926 (14 година је имала 1940. године). Похађали су Државну Грађанску мешовиту школу у Кикинди.

И Николај је боловао од неизлечиве мане срца са учесталим срчаним нападима. Због тога није био у стању да иде и путује без пратиоца. Министарство социјалне политике и народног здравља га је прогласило 1926. године за ратног инвалида. Међутим, према Уредби из 1938. г. ратни инвалиди који су били југословенски држављани нису имали права на повећање инвалидске припомоћи ни на поновни преглед (ни у случају погоршања

¹ Николај Никонов Ордовски-Танајевски, 14. 02. 1940, Градском Поглаварству Велике Кикинде, ИАК, ф. 60, к. 175, п. 339.

сандр Маврокордато, который участвовал в завоевании Крыма, получил титул князя от Екатерины Великой. Георгий родился в 1881 г., окончил университет в Петрограде, поступил на дипломатическую службу. До 1914 г. был секретарём в генеральном консульстве России в Будапеште. Там он познакомился со своей будущей женой Екатериной, дочерью Стеве Йовановича из Хайдучицы. Во время войны работал в российском посольстве в Париже. После революции поселился в Югославии. Построил на своём хуторе виллу с огромным парком. Газета "Време" отмечает, что "большую часть своего времени он посвящал русской эмиграции". Умер в Белграде в 1939 г. от болезни сердца, похоронен в крипте Иверской часовни на русском участке Нового кладбища. "Русская эмиграция в нашей стране понесла ещё одну тяжелую утрату. Она потеряла одного из своих самых видных представителей, около которого собирались все, кому была нужна моральная или материальная поддержка", — писало "Време"¹.

Судьба поручика Н. Н. Ордовского-Танаевского — яркое подтверждение тяжёлой жизни русских эмигрантов². Он родился в Ревеле в 1897 г., как офицер участвовал в Первой мировой войне, затем в Гражданской. В Кикинду приехал, будучи военным инвалидом, неспособным к физической работе. Жена его, урожденная Превиш-Квинто, была также нетрудоспособной. У супругов было двое малолетних детей. Ордовский-Танаевский обращался в городское управление с просьбой помочь с трудоустройством, но получил отказ из-за отсутствия вакансий и не смог получить даже место служителя при церкви. Не нашла работу и его жена. Будучи гражданином Югославии и имея поручительство градоначальника Кикинды, ему не удалось получить работу и в фирме "Братья Бон" в 1937–1939 гг. Он лишь выхлопотал ежемесячное пособие размером в 200 динаров и 150 динаров на лекарства и инъекции для заболевшей дочери. Штрандман дал ему 300 динаров, когда срочно понадобились лекарства ребенку. 550 динаров в качестве единовременной помощи ему выплатила Государственная комиссия по русским беженцам. Ордовский-Танаевский

¹ Време, 04.07.1939, 9.

² ИАК, ф. 60, к. 175, п. 339.

здравственог стања након првог прегледа), ни на породични додатак, додатак на скупоћу, лечење породице из средстава инвалидског фонда. Удружење руских ратних инвалида у својој потврди је навело да није у могућности да помогне породици, пошто оне нису заштићене Уредбом.¹ Преминуо је у Немачкој 1981. године, а о његовој жени нестaje траг 1945. године².

Његов отац, Николај Александрович Ордовски-Танајевски, био је у царској Русији на важним државним положајима. У тренутку почетка Фебруарске револуције, био је губернатор Тобољска. Међутим, 1918. године су га ухапсили припадници Чеке и тамновао је у Петропавловској тврђави у Петрограду, а затим су га преместили у Кронштат. Крајем исте године је успео да побегне преко Естоније у Немачку. У Хамбургу се замонашио под именом Никодим. У Југославију је дошао 1930. године. Службовао је у великом броју места, између осталих и у Кикинди. Након окончања рата 1945. године је отишао у Немачку, у којој је дуго време живео у логорима за избегла лица. Његова жена Јелисавета Павловна, рођена Петрова (1864-1942) је умрла 1942. године у Кикинди. Имали су шесторо деце. Александар је завршио Санкт-Петербуршки факултет. Преминуо је током блокаде Лењинграда (његови потомци и даље живе у Русији). Ђерка Зоја и син Борис су преминули 1890. односно 1895. године у Ревелу. Јелисавета Николајевна је емигрирала у Швајцарску, у којој живе њени потомци. Умрла је 1961. године. Всеволод је био ухапшен 1938. године и стрељан³.

У Кикинди је преминуо и Владимир Бочковски, пуковник у бившој руској царској војсци и српски добровољац. Његова сахрана је протекла уз велико учешће становништва града. Сахрањен је уз војничке почасте, соколска фанфара је свирала посмртне маршеве, а организација месних добровољаца је из пијетета дошла са својом заставом. Тело је било положено на лафету који је вукло шест коња. Сахрана је кренула из бановинске болнице

¹ Потврда председника одсека, Под високом заштитом Његовом Краљевског Височанства кнеза Павла, Удружење руских ратних инвалида у Краљевини Југославији, велико-кикиндски одсек, ИАК, ф. 60, к. 175, п. 339.

² С.Ю. Нечаев. Русские в Латинской Америке. М., 2010, 279.

³ Исто, 277–279.

за 45 динаров носил воду Н. Ивановой, а его супруга, сама страдавшая пороком сердца, ухаживала за больной Н. Барановой за минимальную плату. В Кикинде он был секретарём Представителя Делегата по защите интересов русской эмиграции¹.

Решением Министерства социальной политики и народного здравоохранения Н. Ордовский-Танаевский был признан военным инвалидом. Однако по закону 1938 г. военные инвалиды — граждане Югославии не имели права ни на увеличение пенсии, ни на повторное освидетельствование, ни на доплату на нужды семьи, ни на компенсацию из-за инфляции, ни на лечение членов семьи из средств инвалидного фонда. Скончался поручик в Германии в 1981 г.²

Отец Николая, Н. А. Ордовский-Танаевский, занимал в царской России важное государственное положение. Февральская революция застала его на посту губернатора Тобольска. В 1918 г. он был арестован ЧК и брошен в Петропавловскую крепость, затем переведён в Кронштадт. В конце 1918 г. ему удалось бежать через Эстонию в Германию, где он принял постриг под именем Никодим. В Югославию приехал в 1930 г. Служил во многих местах, в том числе в Кикинде. После окончания войны в 1945 г. уехал в Германию, где долго жил в лагерях для беженцев. Его жена, урождённая Петрова (1864–1942), скончалась в Кикинде. Кроме Николая, у них было ещё пятеро детей. Александр погиб во время блокады Ленинграда, его потомки живут в России. Дочь Зоя и сын Борис умерли в Ревеле соответственно в 1890 и 1895 гг. Дочь Елизавета эмигрировала в Швейцарию, где живут её потомки, умерла в 1961 г. Сын Всеволод стал жертвой сталинских чисток и расстрелян в 1938 г.³

В Кикинде скончался В. Бочковский, полковник российской царской армии и сербский доброволец. Проститься с ним пришло огромное число горожан. Его хоронили с воинскими почестями, играл духовой оркестр, организация местных добровольцев в знак уважения к нему несла своё знамя. Гроб был установлен на лафет, который везла шестёрка

¹ ИАК, к. 173, п. 485.

² С.Ю. Нечаев. Русские в Латинской Америке. М., 2010. С. 279.

³ С.Ю. Нечаев. Указ. соч. С. 277–279.

ка православной церкви. Најпре је ношен барјак, затим је ишла музика, један одред војске, одличја покојника, застава добровољаца и лафет са посмртним остацима. Бочковски је био рођен у Москви 1859. године. Као ђак Војне Академије, постао је 1876. године добровољац у српско-турском рату 1876–1877. г. Био је у одреду генерала Черњајева, али је код Алексинца рањен у сукобу са Турцима. Након оздрављења, вратио се у Русију, учествујући притом и у руско-турском рату 1877–1878. У руско-јапанском рату 1904–1905. г. је био као официр. Био је један од првих митраљеских команданата војног округа. У Кикинду је дошао 1921. године. Као српски добровољац добијао је помоћ од државе. Имао је велики број руских одличја, као и Румунски крст за прелаз Балкана. У Београду у којем је боравио извесно време, разболео се. Убрзо након повратка у Кикинду, умро је од запаљења плућа у 72. години. Сахрањен је на Мокринском гробљу.

У Великој Кикинди је преминуо и Константин Глинецки. Он је рођен у Варшави. Након завршетка школе, учествовао је као официр у руско-јапанском рату 1904–1905. и у Првом светском рату као пуковник руске царске војске. Током рата је био рањен. На служби је био и у Петрограду и на Далеком истоку. Преминуо је у децембру 1931. године. Имао је само једну ћерку, која се у тренутку његове смрти налазила у Јужној Америци. Приликом сахране, на којој су били присутни официри месног гарнизона, бригадни генерал Миливоје Стефановић и представници руске колоније у Кикинди, једна чета је испалила почасну паљбу¹. Као и његова, и сахрана артиљеријског дивизијског генерала Василија Массалитинова који је преминуо у Руском склоништу 1933. године, била је обављена у пратњи војске².

Представник Делегата за заштиту интереса руске емиграције за варош Велику Кикинду и околину, као и председник великокикиндског одсека Савеза руских ратних инвалида, био је бригадни артиљеријски генерал Борис В. Демјанович. Завршио је Павловску војну академију, учествовао је у руско-јапанском и у Првом светском рату као командант 120.

¹ Југословен, бр. 39, 20. 12. 1931.

² Југословен, бр. 36, 03. 09. 1933.

лошадей. Бочковский родился в Москве в 1859 г. Будучи слушателем Военной академии, в 1876 г. пошёл добровольцем на сербско-турецкую войну 1876–1877 гг. Воевал в отряде генерала Черняева, был ранен у Алексинца. После выздоровления вернулся в Россию, участвовал в русско-турецкой войне 1877–1878 гг. Как офицер воевал в русско-японскую войну 1904–1905 гг. Имел множество российских наград и Румынский крест за переход Балкан. В Кикинду приехал в 1921 г. Как сербский доброволец получал государственную пенсию. Умер от воспаления легких в возрасте 72 лет, похоронен на Мокринском кладбище.

В Великой Кикинде скончался и К. Глинецкий. Он родился в Варшаве. Участвовал в русско-японской войне 1904–1905 гг. и в Первой мировой войне как полковник царской армии. Получил ранение. Служил в Петербурге и на Дальнем Востоке. Скончался в 1931 г., его единственная дочь находилась в Южной Америке. На траурной церемонии присутствовали офицеры местного гарнизона, бригадный генерал Миливое Стефанович, представители русской колонии в Кикинде. Прощание сопровождалось воинским салютом почётного караула¹. Такие же почести были отданы и генерал-лейтенанту В. Массалитинову, который скончался в русском приюте в 1931 г.²

Представителем Делегата для защиты интересов русской эмиграции в Кикинде и её окрестностях, а также председателем отделения Союза русских военных инвалидов Кикинды был генерал-майор артиллерии Б. В. Демьянович. Он закончил Павловскую военную академию, участвовал в русско-японской и Первой мировой войне как командир 120-й артиллерийской бригады. В Королевстве СХС был членом Общества русских офицеров³. Был женат на В. Шениот. Дочь Мария 1898 года рождения осталась в России. Демьянович скончался в городской больнице в 1938 г., похоронен на Мокринском кладбище с воинскими почестями⁴.

¹ Југословен, № 39, 20.12.1931.

² Там же, № 36, 03.09.1933.

³ Незабутые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Т. 2. М., 1999. С. 344.

⁴ ИАК. Ф.173, к.485.

артиљеријске бригаде. У Краљевини СХС је био члан Друштва руских официра¹. Био је ожењен Валентином Шениот. Ђерка Марија, која је рођена око 1898. године, остала је у Русији. У Кикинди је живео у изнајмљеној соби у улици Буре Јакшића бр. 53. Преминуо је у бановинској болници 1938. године². Сахрањен је на Мокринском гробљу уз војне почасте.

У Кикинди је преминуо и Михаил Арандаренко. Рођен 1889. године, као син пуковника, био је артиљеријски генерал. Имао је четворицу браће који су као официри погинули у Галицији почетком Првог светског рата 1914. године. Емигрирао је у Југославију. Ожењивши се Миланом Јовановић, постао је сувласник књижаре и штампарије Јована Радака. Преминуо је 1960. године. Сахрањен је у породичној гробници Јована Радака на Мелином гробљу.

Гардијски пуковник Георгиј Андрејевич Бензман је био председник руске колоније у Кикинди. Рођен је 1876. године у Вилни. Након завршетка Кијевске Војне академије, служио је у Финском стрељачком пуку. Био је офицер у најстаријем руском кадетском корпусу у Петрограду. Током немачке офанзиве, учествовао је у одбрани Варшаве са сибирским стрељачким одредом. Том приликом је и био рањен. Учествовао је грађанском рату са большевцима заједно са војском генерала Дењикина и Врангела. Са њима је и напустио Русију. У Кикинду је дошао 1923. године. Преминуо је у њој 1932³.

У овом граду је преминуо и Петар Павлович Непенин. Рођен 1872. године, завршио је Алексејевску војну академију и Николајевску академију Генералштаба. Учествовао је у Првом светском рату, у којем је и добио чин пуковника. Био је командант групе војске на југу Русије, у Украјини. Учествовао је и у грађанском рату. Био је командант 34. пешадијске дивизије армије Врангела. О њему је генерал забележио "Начелник дивизије генерал Бредов је био због нечега задржан у Ростову и на челу дивизије је био пуковник Непенин".

¹ Незабутые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том II. Г-3, сост. В.Н. Чуваков. М., 1999, 344.

² Руски одбор, 20. 12. 1938, Предстојништву Градске Полиције, кривичном одељењу, ИАК, ф. 173, к. 485.

³ Југословен, бр. 30, 31. 07. 1932; Незабутые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том I. А-В, сост. В.Н. Чуваков. М., 1999, 274.

В Кикинде скончался М. Арандаренко. Он родился в 1889 г. в семье полковника, был генералом артиллерии. У него было четыре брата, офицеры, которые погибли в Галиции в начале Первой мировой войны. Его сестра осталась в России, когда он эмигрировал в Югославию, связь с ней он потерял. Женился на Милане Йованович, стал совладельцем книжного магазина и типографии Й. Радака. Скончался в 1960 г., похоронен в семейном склепе Й. Радака на Мелинском кладбище.

Гвардии полковник Г. А. Бенземан был председателем русской колонии в Кикинде. Родился в 1876 г. в Вильно, после окончания Киевской Военной академии служил в финском полку стрелков. Был офицером в кадетском корпусе в Петрограде. Во время германского наступления участвовал в боевых действиях в рядах Сибирского отряда стрелков, получил ранение. Участвовал в Гражданской войне вместе с Деникиным и Врангелем, с которым покинул Россию. В Кикинду приехал в 1923 г. Скончался в 1932 г.¹

В Кикинде скончался П. П. Непенин. Родился в 1872 г., закончил Алексеевскую военную академию и Николаевскую академию Генштаба. Участвовал в Первой мировой войне, стал полковником. Был командующим группы войск на юге России, на Украине. В Гражданскую войну — командир 34 пехотной дивизии армии П. Н. Врангеля, который отмечал, что тот произвел на него "прекрасное впечатление"². Непенин командовал 7 пехотной дивизией во время боёв за взятие Царицына в 1919 г. Тогда он получил звание генерал-майора и Орден Святого Георгия 4 степени. В одном из боёв погиб его семнадцатилетний сын. П. П. Непенин эмигрировал в 1920 г., жил в Кикинде, где и скончался в 1932 г. Генерала похоронили с воинскими почестями³.

На Железнодорожном кладбище Кикинды похоронен А. А. Гейман. Он родился в 1866 г., закончил Третью Александровскую академию в 1885 г. Участвовал в Первой мировой войне как командир 14 и 8 Кубанских казачьих пластунских батальонов. Звание полковника получил в 1914 г., генерал-майора в 1916 г. В Гражданской войне участвовал

¹ Незабываемые могилы. Указ. соч. С. 274.

² П.Н. Врангель. Записки. Т. 1. Минск. 2002.

³ Незабываемые могилы. Указ. соч. Т. 5. С. 82.

нин. Последњи је на мене оставио диван утисак"¹. Командовао је 7. пешадијском дивизијом при заузимању Царицына 1919. године. Тада је добио чин генерал-мајора и награђен је орденом Светог Георгија IV степена. У тим борбама његов седамнаестогодишњи син је погинуо. Емигрирао је из Русије новембра 1920. године. Настанио се у Кикинди, у којој је умро 1932. године. Сахрањен је на исти начин као и остали генерали. У присуству месног гарнизона и представника руске колоније, његово тело је положено на лафету, а руски кадети су носили његове ордене и венце. Приликом полагања тела у гроб, испљени су почасни плотуни².

На железничком гробљу је сахрањен и Александар Александрович Гејман. Рођен 1866. године, завршио је Трећу Александровску академију 1885. г. Учествовао је у Првом светском рату као командант 14. и 8. Кубанског пешадијског батаљона. Чин пуковника је добио 1914. године, а генерал-мајора 1916. г. У грађанском рату је учествовао од новембра 1918. године, формирајући у Кубану козачки одред. Емигрирао је 1920. године³. Умро је 1940. године.

У Државној гимназији у Великој Кикинди је предавао познати филозоф и културолог Анатолиј Игнатјевич Шпаковски. Рођен у Петрограду 1895. године, завршио је гимназију у Москви и уписао универзитет. Почетак грађанског рата га је приморао на емиграцију, стога је наставио школовање филозофских наука на универзитету у Нансију и затим у Љубљани. У овом граду је и докторирао код филозофа и психолога Франца Вебера. Као професор француског језика и филозофије предавао је у гимназији у Великом Бечкерку и Великој Кикинди. У Кикинди је на дан Св. Саве 1928. године држао говор под називом "Културна перспектива Краљевине СХС", у којем је представљао присутнима друштвени живот у царској Русији, најновије догађаје и упозорио Србе на опасност од прихватања вредности западноевропске цивилизације. Од 1937. године је живео у Новом Саду. Био је

¹ П.Н. Врангель. Записки. Ноябрь 1916. г. —ноябрь 1920. г.). Том I. Воспоминания. Мемуары. Минск, 2002.

² В.Клавинг. Гражданская война в России: белые армии. М.-СПб. 2003, 507; Незабываемые могилы: Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том V. Н-П, сост. В.Н. Чуваков. М., 2004, 82; Часовой, 01. 10. 1932, № 89, 22–23.

³ В. Клавинг, нав. дело, 416.

с ноября 1918 г., сформировав на Кубани отряд казаков и подняв восстание против большевиков. Затем командовал крупными подразделениями Кубанского казачьего войска. Эмигрировал в 1920 г., скончался в 1940 г.¹

В Государственной гимназии Великой Кикинды преподавателем служил известный философ и культуролог А. И. Шпаковский. Он родился в Петрограде в 1895 г., окончил гимназию в Москве и поступил в университет. Когда началась Гражданская война, он эмигрировал, продолжил изучение философских наук в университетах Нанси, затем Любляны, где получил учёную степень доктора философских наук под руководством философа и психолога Ф. Вебера. Преподавал французский язык и философию в гимназиях Великого Бечкерее и Великой Кикинды. В Кикинде в 1928 г., в день святого Саввы, Шпаковский выступил с докладом "Перспективы развития культуры Королевства СХС", в котором рассказал об общественной жизни царской России, о последних событиях и предупредил сербов об опасности следования ценностям западной цивилизации. С 1937 г. жил в г. Нови Сад. Был сотрудником "Матицы Сербской", опубликовал многочисленные труды, трактаты, книги и стал профессором социологии в Джексонвилльском университете в Алабаме. Скончался в США в 1988 г.²

В Государственной гимназии Закон Божий преподавал М. Максимович. Он родился в Харьковской губернии. У отца были старинные сербские корни. Михаил закончил юридический факультет, как офицер воевал против большевиков, был ранен. После революции приехал в Белград, прислуживал в русском храме Святой Троицы на Ташмайдане. Пока учился на богословском факультете Белградского университета, подрабатывал уличным продавцом газет. Летом и зимой ходил босиком, был аскетом. В 1925 г. окончил университет, сначала получил распределение в гимназию в Нови Врбац, но очень скоро переведён в Государственную гимназию Кикинды, где преподавал до июля 1929 г. Его ученики с большим уважением отзывались о нём как о строгом преподавателе, который

¹ В. Клавинг. Гражданская война в России: белые армии. М.--СПб., 2003. С. 416.

² А. Арсеньев. У излуцины Дуная: очерки жизни и деятельности русских в Новом Саду. М., 1995. С.130–136.

сарадник "Летописа Матице Српске". Објавио је велики број радова, трактата, књига и песама. Током Другог светског рата је отишао у Немачку, а 1951. у Сједињене Америчке Државе, у којима је постао професор социологије на Џексонвилском универзитету у Алабами. Преминуо је у САД-у 1988. године¹.

У Државној гимназији је као наставник веронауке предавао и Михаил Максимович. Рођен је у Харьковској губернији, месту Адамовски. Његов отац Борис је био српског порекла. Наиме, он је из Србије дошао у Русију, у којој је примио племићку титулу. Михаил је завршио Правни факултет у Харкову и као руски официр се борио против большевика. Том приликом је био рањен у десну ногу, па је храмао. Након револуције, емигрирао је у Краљевину СХС. Дошавши у Београд, био је прислужник Храма Свете Троице на Ташмајдану (руској цркви). Док је студирао Богословски факултет у престоници, продавао је дневне новине (и "Политику") по Београду, на углу улица краља Петра и кнеза Михаила. Прича се да су пролазници само од њега куповали новине, без обзира на бројне продавце који су били у његовој близини. И лети и зими је ходао бос. Живео је аскетски. Теолошки факултет је завршио 1925. године.

Након завршетка студија, најпре је био одређен за суплента гимназије у Новом Врбасу, али је убрзо премештен у Државну гимназију у Кикинди. Предавао је од новембра 1925. до јула 1927. године и то у одељењима II а2, II б2, II в2, III а2, III б2, III в2, IV а2, IV б2, V2. Његови ученици га се сећају као веома преданог и строгог с обзиром да су били обавезни да одлазе у цркву, и са много поштовања су говорили о њему². Према уговору између Министарства просвете и њега, његова плата је износила 18.000 динара на "име основне и положајне плате" као и "станарине и личног додатка на скупоћу". Имао је "право на путне, селидбене трошкове приликом постављења, премештаја или службеног путовања", као и "на редовне дневнице ако буде привремено упућен на рад ван места редовног службовања". "Величина путних трошкова и дневница је била иста као и за државне службенике

¹ А. Арсеньев. У излуцины Дуная: Очерки жизни и деятельности русских в Новом Саду, 130–136; А. Арсеньев, Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини, Нови Сад, 2001.

² Госпођа Даница Белош је саставила списак његових ученика, укупно их је било 38. Са појединим од њих је разговарао професор Драгољуб Бадрџица из Мокрина.

требовал от них обязательного посещения церкви. Зарплата Максимовича составляла всего 18 тыс. динаров.

В 1926 г. Михаил Максимович принял монашеский постриг с именем Иоанн, в конце 1926 г. епископом Челябинским Гавриилом рукоположен в иеромонаха. Впоследствии он преподавал и на Богословском факультете в Битоле.

В 1934 г. в белградской русской церкви Иоанн Максимович рукоположен в сан епископа Шанхайского и выехал на служение в Китай. В 1951 г. назначен архиепископом Сан-Франциским и Западноамериканским. Скончался в Сиэтле в 1966 г. Русская Зарубежная Церковь провозгласила его святым в 1904 г., Архиерейский Собор Русской Православной Церкви — в 2008 г.

одговарајућег ранга и положаја". Имао је "право и на годишњи одмор и на боловање" с тим да уколико последње "траје дуже од три месеца, министар просвете може на месец дана отказати службу"¹.

Замонашио се током 1926. године у манастиру Миљково у Браничевској епархији. Стога се у документима из септембра наведене године наводи као јерођакон Јован. Од тог датума његово име се наводи као Јован Максимович, а не Михаил Б. Максимович². Крајем новембра, односно почетком децембра по новом календару, 1926. године, епископ чељабински преосвештени Гаврил га је у споразуму са епископом темишварским Георгијем рукоположио у Великој Кикинди, у капели Руско-српске гимназије, за презвитера³. Међутим, истог месеца, Одељење за средњу наставу Министарства просвете је донело одлуку да му се као контрактуалном супленту гимназије не продужи уговор⁴, иако је та одлука ускоро стављена ван снаге и донета нова да остане на дужности до јула наредне године⁵. Предавао је и на Богословском факултету у Битољу. За епископа шангајског је рукоположен 1934. године у београдској руској цркви. Више година је у Кини помагао душевно и смртно болесним људима. За архиепископа западноевропског је постављен 1951. године, након што је комунизам завладао у Кини. У Паризу је био до 1962. године, када је постављен за архиепископа Сан Франциска. Преминуо је у Сијетлу 1966. године. Руска Загранична Црква га је прогласила за свеца 1994, а Архијерејски Сабор Руске Православне Цркве 2008. године.

¹ Уговор закључен између Министарства просвете на основу решења Министарског Савета од 24. Септембра 1924. СНБр. 22275 овлашћења господина Министра просвете СНбр. 22299 од 3. децембра ове године у име државе са једне стране и господина Михаила Максимовича с друге стране о примању у државну службу г. Михаила Максимовича као контрактуалног службеника, ИАК, ф. 36, к. 316.

² Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 15. 09. 1926, Директору гимназије Велике Кикинде, ИАК, ф. 36, к. 316.

³ Зборник службених објава Епархијске управе у Великој Кикинди, бр. 2, година XI, 1/14. 04. 1927.

⁴ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 10. 12. 1926, Директору гимназије Велике Кикинде, ИАК, ф. 36, к. 316.

⁵ Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Одељење за средњу наставу, 04. 01. 1927, Директору гимназије Велике Кикинде, ИАК, ф. 36, к. 316.

Монахини манастиря Хопово

Когда в Королевство СХС прибыла первая волна русских беженцев, то одной из главных проблем, стоявших перед югославскими властями, было их размещение. Государственный комитет по русским беженцам предложил министерству вероисповеданий поселить определённое количество эмигрантов в монастырях на Фрушкой горе¹. Представители Карловацкой митрополии, руководствуясь церковным канонном, не могли разрешить проживание в монастыре мирян. Кроме того, монастыри не располагали продуктами для "пропитания русских братьев", поскольку в результате аграрной реформы были лишены собственного хозяйства. Тем не менее, митрополия предложила для беженцев монастырь Хопово, где не было монашествующих, и временно размещались сироты². Именно в этот монастырь поселили русских монахинь Леснинского женского монастыря, основанного игуменьей Екатериной (Ефимовской)³.

Е. Б. Ефимовская родилась в 1850 г. в набожной графской семье. Ее брат, граф А. Б. Ефимовский был камергером царского двора, участником войны 1877 г.⁴ Ефимовская изучала литературу в Московском университете, занималась благотворительностью и педагогической деятельностью, помогая сиротам под влиянием известного русского педагога С. А. Рачинского, который отказался от места преподавателя университета ради просвещения народа. Ее желанием было осно-

¹ АЈ, 69 (175–276).

² Там же.

³ А. Тарасјев. Четири духовника. Београд. 2013. С. 181.

⁴ АЈ, 74(490/10).

Монахиње манастира Хопово

Доласком руских избеглица у првом таласу, један од главних проблема за Краљевину СХС и њене институције представљало је питање њиховог смештаја. Стога је Државни одбор за руске избеглице упутио представку министру вера тражећи да се један део смести у просторијама фрушкогорских манастира, испитујући притом колики би сваки од њих могао да прими избеглица¹. Међутим, представници карловачке митрополије нису могли "ни поред најбоље воље" да изађу у сусрет овој молби с обзиром на чињеницу да правилник цркве искључује могућност живота световњака у манастиру. Проблем је представљала и спроведена аграрна реформа, којом су манастири остали без своје економије и нису располагали намирницама за "издржавање браће Руса". Ипак, предложили су да се избеглице сместе у манастир Хопово, који је испражњен и привремено уступљен држави за смештај ратне сирочади². У њему ће, пак, бити смештене руске монахиње.

Међу руским избеглицама које су напустиле своју отаџбину, биле су и монахиње Лесничког женског манастира. Оне су биле превођене игуманијом Катаринином, која је утемељила овај западноруски манастир³.

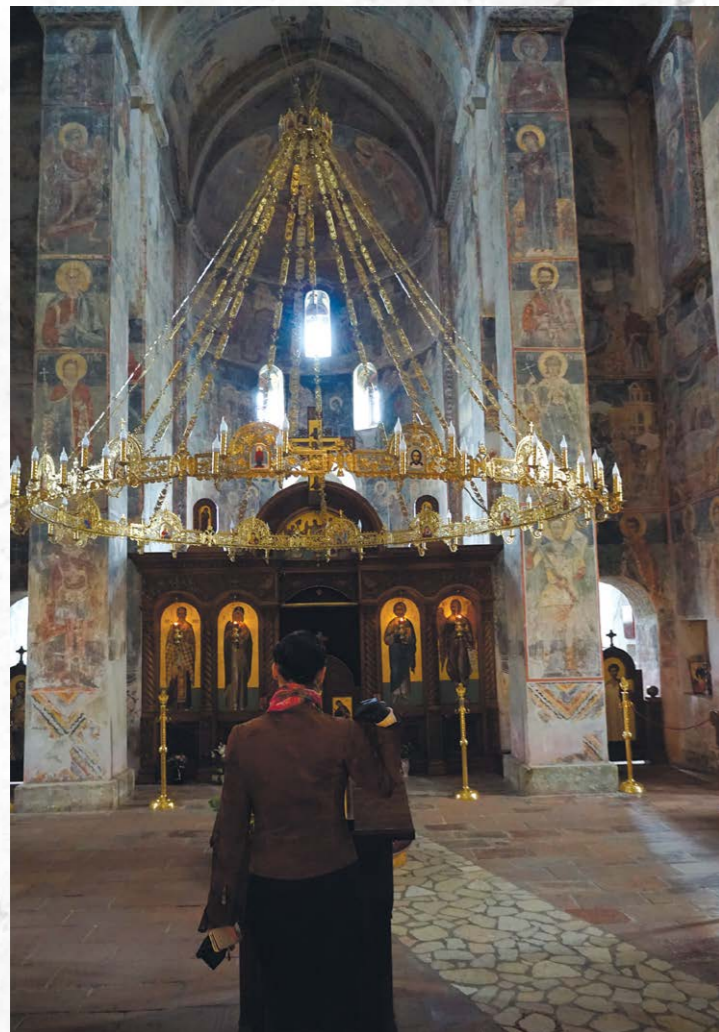
Јевгенија Борисовна Јефимовска је рођена 1850. године. Припадала је побожној грофовској породици. Њен брат, гроф Андреј Борисевич је био камерхер царског двора и учествовао је у рату 1877. године⁴. Уписала је књижевност на Московском универзитету. Студирајући, бавила се и добротворним и педагошким радом помажући сирочад, под ути-

¹ Министар за социјалну политику и народно здравље Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 29. 01. 1920, министру вера, АЈ, Министарство вера Краљевине Југославије 69 (175/276).

² Администратор Православне Архиепископије Карловачке и Митрополије Српске, епископ темишварски, Георгије, 11. 02. 1920, Арауповићу, министру вера, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

³ А. Тарасјев. Четири духовника, Београд. 2013, 181; А. Арсењев, Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини, Нови Сад, 2001.

⁴ Андреј Борисевич Јефимовски, 31. 08. 1926, Његовом Краљевском Величанству, АЈ, Двор КЈ 74 (490/10).

Манастиръ Ново Хопово.

вать детский дом и школу для детей-сирот. Несмотря на все трудности, она не отказывалась от своей идеи, и её усилия были вознаграждены — она получила поддержку Амвросия Оптинского. Девушка приняла монашеский постриг, богослужения она любила с детства. Во время обучения в университете она изучала и богословскую литературу, встречалась с представителями духовенства, писала статьи на богословские темы и дискутировала с такими богословами, как Антоний Храповицкий и Анастасий Грибановский.

Вскоре после принятия пострига, получив имя Екатерина, в 1885 г. вместе с пятью монахиням и двумя девушками она приехала в новый монастырь Лесну в нынешней Белоруссии, в окрестностях которого в деревянном храме хранилась чудотворная Леснинская икона Божией Матери. Несмотря на тяжёлые условия, монахини, которые жили в старых амбарах, руководствовались главным правилом: "делать как можно больше добрых дел во имя Божие и как можно меньше заниматься собой, так как по делам нужно узнавать не только других, но и себя". Сама Екатерина приходила в храм в 3 часа утра, обучала детей, которых становилось всё больше, учила других монахинь. Её вклад в развитие монастыря был огромным. По соседству с ним были построены образовательная и сельскохозяйственная школы, больница и медицинская консультация. Затем были воздвигнуты шесть храмов, которые посещали около 30 тыс. верующих (включая покаявшихся униатов и католиков). Большую поддержку монастырю и игуменье Екатерине оказывал Иоанн Кронштадтский, который произнёс такие слова: "Из твоего улья, Екатеринушка, вылетит не один рой". За 30 лет существования сестричества в монастыре жили 500 монахинь и тысяча сирот, которые получили образование, мечтали просвещать народ, стали учителями и медицинскими сестрами. Монастырь пользовался покровительством императора Николая II, который лично знал игуменью Екатерину и посетил сестричество в 1905 г.

Когда началась Первая мировая война, монастырь оказался на линии фронта. Власти распорядились о его эвакуации. Так начался тяжёлый путь игуменьи и монахинь, которые увезли с собой чудотворный образ Божией Матери. Сначала прибыли в Петроград, однако там не было возможности разместить всех приехавших. Игуменья и 200 монахинь остановились в Свято-Иоанновском монастыре. Затем наступили революция, Граждан-

цаем Сергея А. Рачинского, који је напустио професорско место на Универзитету како би просвећивао народ. Желећи да оснује прихватилиште и школу за децу без родитеља, налазила је на тешкоће, али није одустајала. На крају, њен труд је био успешан — добила је подршку од Амвросија Оптинског. Том приликом је и примила монашки постриг, с обзиром да је од малена била заинтересована за богослужења. Током студирања је изучавала и богословску литературу, посећивала многе духовнике, објављивала теолошке чланке и полемисала са теолозима, попут митрополита Антонија Храповицког и епископа Анастасија Грибановског.

Убрзо након замонашења, добивши име Катарина, 1885. године, са пет монахиња и две девојчице је стигла у нови манастир Лесну, у западној Русији, у чијем се оближњем православном дрвеном храму чувала чудотворна Леснинска икона Богородице. Упркос тешким условима, монахиње које су живеле у некадашњим амбарима, водиле су се основним геслом "што више добрих дела у име Божије, а што мање бављења самим собом. Јер по делима треба препознавати не само друге, већ и себе". Сама Катарина је у цркву долазила у 3 h ујутру, обучавала је децу, којих је било све више, и поучавала друге монахиње. Њен допринос развоју овог манастира је био огроман. У његовој близини је основана основна и пољопривредна школа, болница и медицинско саветовалиште. Затим је подигнуто шест нових храмова, на које је долазило и до 30.000 верника (укључујући и покајане унијате или католике). Велику подршку раду манастира и игуманији Катарини је пружао и Јован Кронштадски, који је изговорио речи "Из твоје кошнице, Јекатеринушка, одројиће се многи ројеви". За тридесет година постојања сестринства, у манастиру је живело 500 монахиња и 1.000 сирочади, које су из манастира одлазиле као школоване учитељице, медицинске сестре или младићи који су желели да просвећују народ. Иначе, сам манастир је уживао покровитељство императора Николаја II, који је и лично познавао Катарину и посетио сестринство 1905. године.

Избијањем Првог светског рата, манастир се налазио на линији фронта. Стога је власт наредила његову евакуацију. Тако је почело тешко путовање игуманије са монахињама које су понеле са собом чудотворну икону Мајке Божије. Најпре су стигле у Петроград,

ская война. По приглашению епископа Кишиневского Анастасия (Грибановского) сестры приехали в Бессарабию. Им было поставлено условие вести богослужения на румынском языке и перейти на новый календарь¹. В связи с этим игуменья обратилась с просьбой принять сестричество в сербские карловацкие монастыри Кувеждин и Чипша. Святой Архиерейский Синод принял решение о размещении русских монахинь в монастыре Хопово, т. к. он был самый большой (там могли разместиться от 50 до 60 монахинь). Имелось в виду также и то, что сестры могли заниматься там своим привычным занятием — воспитанием и образованием находившихся в монастыре сирот. Однако сначала монахини всё же были временно размещены в монастыре Кувеждин. Несколько месяцев они ждали переселения в Хопово и даже были готовы вернуться в Румынию².

Все монахини имели профессиональное образование, умели ткать полотно, шить, кроить бельё и одеяла, делать обувь, вязать носки и рукавицы, делать восковые свечи, писать иконы, готовить еду, обрабатывать землю, занимались садоводством, пчеловодством и шелководством³.

В монастырь Хопово монахини окончательно переселились в ноябре 1920 г.⁴ Там разместились 60 монахинь и 30 русских детей-сирот. Леснинско-Хоповский монастырь стал важным духовным центром. Ему оказывали поддержку митрополит, а затем патриарх Дмитрий, регент, а затем король Александр, который познакомился с игуменьей ещё при царском дворе в Петрограде. В монастыре был восстановлено хозяйство и возобновлена традиция, существовавшая в Леснинском монастыре, — принимать сирот, хотя в Хопово их уже было около 50 человек. В монастыре часто бывал митрополит Антоний и другие русские владыки, которые жили во фрушкогорских обителях.

¹ А. Тарасјев. Указ. соч. С. 181–186.

² АЈ, 69(175/276).

³ Там же.

⁴ А. Арсенјев. Самовари у равници. Указ. соч. С. 31.

али није било могућности да се прихвате свеridoшле. Игуманија са 200 монахиња је смештена у Свето-Јовански манастир, задужбину светог Јована Кронштатског. Затим је наступила револуција и грађански рат. На позив кишињевског епископа Анастасија (Грибановског) дошле су у Бессарабију. Међутим, биле су условљене да држе службу на румынском језику и да пређу на нови календар¹.

Стога је игуманија из Румуније упутила молбу за смештај у карловацки манастир Кувеждин и Ђипшу. Међутим, Свети архијерејски синод је донео одлуку да се сместе у манастир Хопово, имајући у виду да је највећи по просторанству (могао је да прими између 50 и 60 калуђерица). Као и чињеницу да би у њему могле да остваре свој задатак — да брину о васпитању и образовању ратне сирочади, која се већ налазила у манастиру². Ипак, монахиње су најпре биле привремено смештене у манастир Кувеждин³. Неколико месеци су боравиле у њему, чекајући да се преселе у Хопово. С обзиром да нису имале могућности да се баве својим задатком, биле су спремне и да се врате у Румунију⁴.

Циљ је био да, након смештаја у манастир који би могао да прими све монахиње, уреди своју "матицу" после чега би се "упућивале редом у домове православне деце да их преузму под своју управу уколико досадашња управа не би задовољавала или да у такве станове одашиљу по неколико сестара за педагошко васпитање деце". Монахиње је требало да према речима министра за социјалну политику "помажу у нашем раду око заштите деце" и буду "марљиве раднице око душевне основе нашег народа који је дејством рата као и сви остали, поред огромног материјалног губитка морално пострадао." Министар је био свестан да је њима било потребно "стално и прикладно обитавалиште из којег ће се ширити

¹ А. Тарасјев, нав. дело, 181–186.

² Администратор Православне Архиепископије Карловачке и Митрополије Српске, епископ темишварски Георгије, 29. 06. 1920, министру за социјалну политику, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

³ Представка Министарство за социјалну политику, одељење за заштиту деце и младих ДМ бр. 3234, 30. 09. 1920, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

⁴ Државни одбор за пријем и смештај руских изаблица, 21. 09. 1920, Светом Архијерејском Сабору, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

В конце 1926 г. игуменья Екатерина скончалась. Ее похоронили у ворот монастыря Хопово вблизи южной стены храма Святителя Николая¹. Сестричество возглавила игуменья Нина (Косаковская).²

В годы Второй мировой войны монахини находились в исключительно тяжёлом положении, так как фрушкогорские монастыри находились на территории фашистской Хорватии. У них отбирали собранный урожай, скотину, им угрожали, а в 1943 г. партизаны подожгли монастырь. По приказу германских властей монахинь отправили в Белград в дом престарелых на Сеняке. И после окончания войны их невзгоды не закончились. После смерти игуменьи Нины монахиням удалось добиться разрешения уехать во Францию, куда они вывезли и чудотворную икону Божией Матери. В Париже архиепископом западноевропейским был тогда Иоанн Шанхайский, который сделал Леснинский монастырь своей резиденцией. Он оказывал поддержку сестричеству и помог восстановить прежнюю жизнь монастыря. После того как у монастыря было отнято имущество, в 1967 г., сестричество обосновалось во Франции в нормандском селе, где находится и по сей день и известен как "русский хоповский монастырь"³.

¹ А. Тарасјев. Указ. соч. С. 186–189.

² А. Арсењев. Самовари у равници. Указ. соч. С. 31.

³ Там же.

дух њихове идеалне преданости алтруистичким циљевима човечанства и где ће се створити институције које ће подстицати друге руске калуђерице да за поприште свога рада узму нашу отаџбину, већ ће и деловати на наше девојке и жене да се прикључе у сличне институције"¹.

Иначе, све монахиње су биле стручно образоване и "одабране за задатке" ткања платна и штофова везива, шивења, кројења рубља и одела, израду обуће, плетење чарапа и рукавица, израду воштаних свећа, сликање икона, спремања хране, обраду земље, а бавиле су се и воћарством, пчеларством и свиларством².

У манастир Хопово су коначно пресељене новембра 1920. године³. Том приликом је смештено 60 руских калуђерица и 30 руске деце без родитеља⁴. Леснинско-Хоповски манастир је доласком монахиња постао значајно духовно средиште. Имао је подршку митрополита затим патријарха Димитрија и регента, па краља Александра, који је упознао игуманију на царском двору у Петрограду. У манастиру је обновљено газдинство, уређен конак и установљена је традиција која је постојала у Лесновском - прихвата сирочади, иако је њихов број због самих услова у Хопову износио око 50. У њему су такође монахиње неговале јединствено "леснинско појање". У манастиру су често боравили и митрополит Антоније као и руске владике које су смештене по фрушкогорским манастирима.

Крајем октобра, односно почетком новембра 1926. године, игуманија Катарина се упокојила. Сахрањена је у порти манастира Хопово ближу јужног зида храма Светог Николе⁵. Након ње, сестринство је наставило рад под игуманијом Нином (Косаковском)⁶.

¹ Министар за социјалну политику, 01. 07. 1920, Министру вера, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

² Државни одбор за пријем и смештај руских избеглица, 21. 09. 1920, Светом Архијерејском Сабору, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

³ А. Арсењев, Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини, Нови Сад, 2001.

⁴ Калуђерица Меланија, намеснички економ, 02. 07. 1922, Министарству пољопривреде и вода, АЈ, Министарство вера КЈ 69 (175/276).

⁵ А. Тарасјев, нав. дело, 186–189.

⁶ А. Арсењев, Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини, Нови Сад, 2001.

Током Другог светског рата, монахиње су се налазиле у изузетној тешкој ситуацији, с обзиром да су фрушкогорски манастири били на територији Независне Државе Хрватске. Одузimana им је летина и стока, упућиване су им претње, а 1943. године, партизани су запалили манастир. По наређењу немачке команде су пребачене у Београд у руски старачки дом на Сењаку. Ни по завршетку рата, њихове недаће нису окончане. Ипак, издејствовале су након смрти игуманије Нине, пресељење у Француску, носећи поновно са собом чудотворну икону Богородице. У Паризу је тада архиепископ западноевропски био Јован Шангајски, којем ће Леснински манастир постати владичанско средиште. Пружајући подршку сестринству, обновио је и стари Леснински типик. Након што је манастиру одузет део имања, сестринство се 1967. године настанило у норманском селу у којем се и данас налази, а познато је као "руски хоповски манастир"¹.

¹ Исто, 31; А. Тарасјев, нав. дело, 190–193.

*Могила игуменѝ Екатерины
в Хоповом монастыре*

Заклучение

Испытывая чувство долга перед Россией, власть и население Королевства СХС, по словам П. Н. Врангеля, "с первых дней Голгофы Великой России преданно и с огромной братской любовью и самопожертвованием бросились первыми принимать мучеников". Югославянское государство, как отмечает русский генерал, "первым предложило им стать второй матерью", а народ "единственный, кто до конца остался другом". Эта великодушная и гостеприимная помощь страны, которая сама тяжело пострадала в результате последних войн, вызвала у самих русских эмигрантов чувство долга: "Все мы будем служить нашему второму Отечеству, которое позволило нам сохранить жизнь"¹. Свой долг Королевству они вернули возрождением, подъёмом и модернизацией разорённого войной государства, в котором эмигранты снискали славу создателей. Их следы остались на всей территории страны, а воспоминания о русских беженцах бережно хранятся в памяти тех, кто делил с ними кусок хлеба и невзгоды.

¹ Политика, 04. 03. 1922, № 3.

Закључак

Руководећи се идејом одужења Русији, власт и становништво Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца је, према речима П. Н. Врангела "још од првих дана Голготе Велике Русије предано и са пуно братске љубави и пожртвовања потрчало да први прихвати страдалника". Држава се, како наводи руски генерал, "прва понудила да им буде друга мајка", а народ је "једини остао до краја пријатељ". Та великодушна и гостољубива помоћ земље која је била тешко пострадала у ратовима из којих је изашла са упропаћеним финансијама, произвела је међу самим емигрантима потребу за одужењем коју осликавају речи "сви ми заједно служићемо нашој другој отаџбини која нам пружа могућности да се одржимо"¹. Њихово одужење Краљевини биће реализовано у обнављању, подизању и модернизацији ратом разорене државе у којој су емигранти остали запамћени као њени креатори. Њихови трагови су видљиви на територији целе земље, а успомене на руске избеглице су брижљиво уткана у сећања оних који су са њима поделили парче хлеба и недаће.

¹ Политика, 04. 03. 1922, 3.

Список источников и литературы / Списак извора и литературе

Архивные документы / Архивска грађа:

1. Исторический архив Кикинда (ИАК) / Историјски архив Кикинда (ИАК)
 - ф. 8 Збирка штампата
 - ф. 36 Гимназија-Кикинда
 - ф. 60 Општина града Кикинда-Велика Кикинда
 - ф. 74 Руско склониште Црвеног Крста-Кикинда
 - ф. 101 Скупштина општине Кикинда-Кикинда
2. Архив Югославии (АЈ) / Архив Југославије (АЈ)
 - ф. 66 Министарство просвете Краљевине Југославије
 - ф. 69 Министарство вера Краљевине Југославије
 - ф. 74 Двор Краљевине Југославије

Периодика:

Банатски гласник
 Време
 Сборник службених објава Епархијске управе у Великој Кикинде
 Југословен
 Кадетская перекличка
 Кикиндска неделья
 Народна реч
 Политика
 Северна стража
 Церковная жизнь
 Часовой

Литература

- Арбатская Ю., Вихляев К.* Влюбленная в Россию. По воспоминаниям Елены Сергеевны Арбатской. Ялта, 2015 (в электронном варианте).
- Арсеньев А.* Крај других обала и степа — руска парцела Успенског гробља у Новом Саду. Нови Сад, 2009.
- Арсеньев А.* У излучины Дуная: Очерки жизни и деятельности русских в Новом Саду. М., 1995.
- Арсеньев А.* Руси у Банату, Банат кроз векове. Слојеви култура Баната: Зборник радова. Београд, 2010.
- Арсеньев А.* Руска емиграција у Сремским Карловцима. Сремски Карловци, 2002.
- Арсеньев А.Б.* Русские педагоги в Воеводине (1920–1950-е гг.). Руска дијаспора и српско-руске културне везе. Зборник реферата, Београд, 2007.
- Арсеньев А.* Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини. Нови Сад, 2001.
- Белоэмиграција Југославији 1918–1941, Том I, прир. М. Павловић, Т. Миленковић.* Београд, 2006.
- Врангель, П.Н.,* Записки. Ноябрь 1916. г. — ноябрь 1920 г.; Воспоминания. Мемуары. Том I. Минск, 2002.
- Дејанац Д.* Лексикон познатих Кикинджана. Кикинда, 2003.
- Димић Љ.* Културна политика у Краљевини Југославији 1918–1941, Том III. Београд, 1996.
- Ђурић О.* Руска литерарна Србија 1920–1941: Писци, кружоци и издања, Горњи Милановац — Београд, 1990.
- Јовановић М.* Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, Београд, 1996.
- Јовановић М.* Руска емиграција на Балкану 1920–1940, Београд, 2006.
- Јовановић М.* "Sveštenik i društvo-eto parole": Ruska pravoslavna zagranična crkva na Balkanu 1920–1940, Tokovi istorije 3–4/2005.
- Јовановић М.* "Херој је умро — идеја је бесмртна": симболика смрти и погребних ритуала у избеглиштву (пример Руског избеглиштва на Балкану), Годишњак за друштвену историју 1–3/2007.
- Качаки Ј.* Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији-библиографија радова 1920–1944. Покушај реконструкције. Београд, 2003.
- Клавинг В.* Гражданская война в России: белые армии. М.;СПб, 2003.
- Козлитин В.Д.* Русская и украинская эмиграция в Югославии 1919–1945. Харьков, 1996.

- Козлитин В.Д.* Российская эмиграция в Королевстве Сербов, Хорватов и Словенцев (1919–1923) / *Славяноведение*, 4 (1992).
- Косик В.И.* Из истории начала российской эмиграции / *Славяноведение* 4 (1992).
- Косик В.И.* Русская Церковь в Югославии (20–40-е годы XX века). М., 2000.
- Косик В.И.* Русская Церковь в Югославии 1921–1939 годы / *Славяноведение* 6 (1996).
- Косик В.И.* Русская Югославия: фрагменты истории 1919–1944 / *Славяноведение* 4 (1992).
- Косик В.И., Тесемников В.А.* Русский Белград. М., 2008.
- Косик В.И.* Что мне до вас, мостовые Белграда? Очерки о русской эмиграции в Белграде 1920–1950-е годы. М., 2007.
- Литвињенко С.* Руски лекари у Србији и Црној Гори. Београд, 2007.
- Маевский В.А.* Русские в Югославии 1920–1945. Нью-Йорк, 1966.
- Миленковић Т.* Руски инжењери у Југославији 1919–1941. Београд, 1997.
- Миленковић Т.* Школовање деце емиграната из Русије у Југославији 1919–1941. Београд, 2004.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том I. А-В / сост. В.Н. Чуваков. М., 1999.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том II. Г-З / сост. В.Н. Чуваков. М., 1999.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том III. И-К / сост. В.Н. Чуваков. М., 2001.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том IV. Л-М / сост. В.Н. Чуваков. М., 2004.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том V. Н-П / сост. В.Н. Чуваков. М., 2004.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том V. Н-П / сост. В.Н. Чуваков. М., 2004.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том VI. Книга I. Пос-Скр / сост. В.Н. Чуваков. М., 2005.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том VI. Книга II. Скр-Ф / сост. В.Н. Чуваков. М., 2006.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001. Том VI. Книга III. Х-Я / сост. В.Н. Чуваков. М., 2007.

- Нечаев С.Ю.* Русские в Латинской Америке. М., 2010.
- Павлов Б.* Русская колония в Великом Бечкереке (Петровграде — Зренянине). Зренянин, 1994.
- Руси без Русије. Српски Руси, ур. З. Бранковић. Београд, 1994.
- Руска дијаспора и српско-руске културне везе. Зборник реферата. Београд, 2007.
- Руска емиграција у српској култури XX века. Зборник радова. Том I-II, приредили М. Сибиновић, М. Межински, А. Арсењев. Београд, 1994.
- Русские в Сербии: Взаимоотношения России и Сербии с конца XII до начала XX века; Русская эмиграция в Сербии; Россияне в Сербии — последних 60 лет и сегодня; Координационный совет российских соотечественников в Сербии / Сборник, авторы А.Ю. Тимофеев, А.Б. Арсењев. Белград, 2009.
- Тарасјев А.* 4 духовника. Београд, 2013.
- Тимофејејев А.* Руси и Други светски рат у Југославији. Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945. Београд, 2011.
- Ђурић Б.* Из живота руског Београда. Београд, 2011.

Русским людям,
нашедшим последний приют
на сербской земле Воеводины

Рускому народу, који је своје
последње уточиште пронашао
на српској земљи у Војводини

АБЛОВ Евгений Петрович Подполковник. Род. в Керчи	1865–1940
АБРАГАМСОН Анна Алексеевна Жена инженера. Род. в Златоусте	1885–1948
АВАИЛОВ Иван Никитович	1899–1972
АДАМОВИЧ Семен Михайлович Статский советник	ок. 1861–1933
АКУЛОВ Иван Илларионович	1900–1973
АЛАЛЫКИН Владимир Дмитриевич Поручик	ок. 1880–1932
АЛЕКСЕЕВ Леонид Аркадьевич Юрист. Вдовец. Род. в Красноармейске	1899–1983
АНДЕРС Павел Карлович Гвардии полковник. Род. в Камышине	1878–1940
АНДРЮКИН Петр Прокофьевич Полковник	ок. 1867–1932

Русское кладбище в г. Кикинда.

АПУХТИН Михаил Михайлович Род. в Курске	1885–1958
АРАНДАРЕНКО Михаил	1889–1969
АФАНАСЬЕВ Григорий Иванович Род. в Орле	1863–1935
АШИКОВА Елена Григорьевна Род. в Крымске	1862–1942
АШИХОВА Елизавета Григорьевна Род. в Крыму	1861–1942
БАЙЗДРЕНКО Иоанн Андреевич Протодьякон	1886–1945
БАЛИКОВА Лидия Моисеевна Род. в Петигорске	1921–1980
БАЛКОВСКИЙ Василий Род. в Москве	1859–1931
БАРИЧКИН Антоний Род. в Калуге	1889–1946
БАРТЕНЕВ Николай Иванович Род. в Курской губернии	1895–1945
БАШИНСКАЯ Мария Александровна Род. в Одессе	1860–1938
БЕЗУГЛОВА Параскева Жена прапорщика. Род. в Курске	1889–1928
БЕЛАЕВА Нина Род. в Великой Кикинде	1945–1947
БЕЛОМЕСТНОВ Никита Петрович Казак. Род. в ст. Владимировская, Кубанской обл.	1877–1940
БЕНЗЕМАН Георгий Андреевич Гвардии полковник. Род. в Вильно	1876–1932

БЕРДЫШЕВ Павел Николаевич Судебный пристав. Род. в Короче, Курской губ.	1886–1942
БЕРЕСКИН Атанасий Род. в Калуге	1889–1946
БЕРЕСТОВСКИЙ Владимир Герасимович Промышленник	1864–1936
БЕРШОВ Владимир Никифорович Генерал–майор	1857–1932
БИАНКИ Елена Константиновна Вдова инженера. Род. в С.-Петербурге	1863–1940
БОБОРЫКИН Александр Васильевич Нотариус. Род. в Орловской губ.	ум. в 1936
БОБРОВНИКОВ Борис Андреевич Помещик. Род. в Черниговской губ.	1872–1943
БОБРОВНИКОВ Николай Андреевич Купец	1871–1947
БОГДАНОВА Мария Васильевна Род. в Великом Новгороде	1836–1936
БОДЕ Лев Яковлевич, барон Штаб-ротмистр. Род. в Воронеже	1868–1941
БОЙКО Иван Андреевич Казак. Род. в ст. Пластуновская, Кубанской обл.	1896–1940
БАЗДЫРЕВ Тит Андреевич Коммерции советник. Род. в Николаеве	1864–1940
БАКЛАНОВСКАЯ Екатерина Николаевна Врач. Род. в Царском Селе	1880–1956
БОРЗАКОВСКАЯ Софья Николаевна Род. в Херсонской губ.	1861–1940
БОРИСЕВИЧ Александр Людвигович Секретарь Русско-сербской девичьей гимназии. Род. в Риге	1887–1939

БОРМАНЖИКОВ Эржен Эльзенгович Сын донского казака. Род. в Белграде	1925–1945
БОЧКОВСКАЯ Лидия Осиповна	1875–1943
БОЧКОВСКИЙ Василий Константинович Полковник. Род. в Москве	1861–1931
БОЧКОВСКИЙ Владимир Полковник	1859–1931
БРАЦИЛО Иван Демьянович Подхорунжий, ст. Староминская, Кубанской обл.	1897–1935
БРЕННЕКЕ Ева Адольфовна Жена офицера	1858–1936
ВАНИНА Наталия Тихонович Род. в Ялте	1893–1974
ВАСИЛЕВСКИЙ Владимир Дементьевич Председатель земской управы Черниговской губ.	1847–1936
ВАСИЛЕНКО Александр Ипполитович	1894–1965
ВАСИЛЕНКО Павел Наумович Род. в Краснодаре	1885–1956
ВАСИЛЬБЕВ Владимир Степанович Генерал-майор, Род. в Кронштадте	1875–1945/1946
ВАСИЛЬБЕВ Николай Гаврилович Полковник. Род. в Херсоне	1872–1926
ВАСИЛЬБЕВА Ольга Захарьевна Жена полковника. Род. в Одессе	ок. 1875–1942
ВАСИЛЬБЕВИЧ Ангел Крестьянин. Род. в Кишиневе	1878–1953
ВЕДЕРНИКОВ Петр Алексеевич Полковник. Род. в Москве	1875–1940
ВЕСНОВСКИЙ Павел Алексеевич Статский советник. Род. в Костроме	1869–1939

ВОЛКОВ Николай Васильевич Статский советник. Род. в С.–Петербурге	1861–1929
ВОЛКОНСКИЙ Николай Сергеевич, князь Камергер Высочайшего Двора	1865–1936
ВОРОНЦОВ Григорий Васильевич	1884–1946
ГАВРИЛОВ Сергей Дмитриевич Полковник. Род. в Ярославле	1859–1940
ГЕБЕЛЬ Елизавета Ивановна Жена полковника. Род. в Киеве	1887–1950
ГЕЙМАН Александр Александрович Генерал-лейтенант. Казак. Род. в ст. Тихорецкая, Кубанской обл.	1866–1940
ГЕРНГРОСС Ольга Михайловна Жена генерала. Род. в Сороках, Бессарабской губ.	1851–1941
ГЛЕБОВ Александр Васильевич Полковник. Род. в Москве	1858–1936
ГЛИНОЕЦКИЙ Константин Игнатьевич Полковник	1858–1922
ГРИПБЕРГ Елена Анатольевна	1886–1964
ГОНЕЛЬ Вячеслав Преподаватель. Род. в Карсе	1889–1958
ГОНЧАРОВ Александр Фёдорович Генерал-майор	1865–1940
ГОРДИНСКАЯ Магдалина Константиновна	ок. 1852–1934
ГРЕЧЕВ Тихон Андреевич Судебный чиновник. Род. в Тихвине	1872–1940
ГРУЗНОВ Филипп Еремеевич Подполковник. Род. в Пскове	1871–1947
ГУЗИК Симеон Иванович Казак. Род. в ст. Старовеличковская	1875–1951

ДЕМБОВЕЦКИЙ Николай Эдуардович Подполковник. Род. в Екатеринославе	1895–1939
ДЕМБЯНОВА Параскева Ивановна Род. в Рязани	ум. в 1937
ДЕМБЯНОВИЧ Борис Васильевич Генерал-майор. Род. в Гомеле	1871–1938
ДОНСКОВ Филипп Михайлович	1881–1951
ДОЛГОРУКОВ Дмитрий Николаевич, князь Корнет. Род. в Черниговской губ.	1888–1955
ДОЛГОРУКОВ Иван Григорьевич Надворный советник, учитель	ум. в 1933
ДОЛИНСКИЙ Михаил Игнатьевич Полковник, пограничник	1871–1933
ДУБОВИК Иван Титович Казак, ст. урядник. Род. в ст. Медведовская, Кубанской обл.	1882–1944
ДУТОВ Дмитрий Иванович Казак, вахмистр. Род. в ст. Безстрашная, Кубанской обл.	1893–1940
ЕГОРОВ Николай Коллежский советник. Род. в Ялте	1886–1949
ЕМЕЛЬЯНОВА Евфимия Борисовна Род. в Мелитополе	1855–1940
Ерёменко Илья	1884–1950/1951
ЕРОШИН Василий Иванович Род. в Валуйках, Белгородской обл.	1883–1947
ЖДАНОВА Александра Род. в Смоленске	1898–1977
ЖЕЛЕЗОВ Дмитрий Васильевич Полковник, юрист. Род. в Симбирске	1870–1942
ЖИТЛОВ Владимир Трофимович Сын офицера. Род. в Тифлисе	1908–1940

ЖУКОВСКИЙ Михаил Андреевич Род. в Полтаве	1877–1947
ЗАБЛОЦКИЙ Виктор Федорович Статский советник, предводитель уездного дворянства в Витебской губ.	1865–1933
ЗАЛЕССКИЙ Леонид Иосифович Поручик. Род. в Екатеринбурге	1876–1942
ЗАРЕМБА-ВЛАДИЧАНСКАЯ Ольга Александровна Род. в С.-Петербурге	1861–1941
ЗАРЕЦКИЙ Павел Александрович Полковник. Род. в Козельске	1859–1942
ЗАРУБИНА Вера Николаевна Учительница. Род. в Киеве	1891–1968
ЗАХАРОВ Терентий Дмитриевич Казак. Фельдшер. Род. в Кубанской обл.	1865–1942
ЗЕЛИНСКАЯ (Дорошкевич) Татьяна Манеевна	1899–1980
ЗИБЕР Иван Полковник. Род. в Черниговской обл.	ок. 1864–1927
ЗИБЕР Лидия Аркадьевна Жена полковника	1869–1942
ЗОЛОТУХИН Иван Борисович Полковник. Род. в Одессе	ок. 1855–1933
ЗОЛОТУХИНА Мария Род. в Киеве	1884–1973
ЗУБКОВ Степан Григорьевич Род. в Александровске	1892–1959
ЗУТИКОВА Анна Александровна Род. в Нижнем Новгороде	1894–1984
ИВАНОВ Михаил Александрович Генерал-майор. Георгиевский кавалер.	1873–1929

ИГНАТЬЕВ Константин Николаевич Казак, полковник. Род. в Донской обл.	1901–1945
КАГАРЛИЦКИЙ Александр Матвеевич Поручик. Род. в Киеве	1896–1945
КАЗАНСКИЙ Валериан Андреевич Статский советник. Род. в Орле	1869–1941
КАЛАШНИКОВ Федор Петрович Полковник	1858–1933
КАЛИНОВСКАЯ Валентина Степановна Род. в Екатеринодаре	1870–1944
КАЛМЫКОВ Полиект Казак. Род. в Кубанской обл.	1872–1946
КАРПОВИЧ Ольга Григорьевна Вдова сенатора. Род. в Кишиневе	1876–1939
КАЧЕВСКАЯ Мелодия Род. в Вознесенске	1900–1986
КИРЬЯНОВ Григорий	1876–1948
КИСЕЛЕВ Владимир Андреевич Капитан I ранга. Род. в Воронеже	1876–1943
КИТАЕВА Матрена Абрамовна Вдова солдата. Род. в Пензе	1864–1940
КИТЧЕНКО Анастасия Григорьевич Замужняя	1904–1981
КИЯНИЦА Мария	1885–1957
КЛОЧКОВ Ефрем Иванович Казак. Род. в ст. Березовская, Донской обл.	1881–1942
КНИППЕР Борис Александрович Надворный советник. Род. в С.-Петербурге	1875–1943
КОБИЕВА Евгения Григорьевна Вдова генерала. Род. в Майкопе	1871–1941

КОВАЛЕНКО Мария Род. в Вознесенске	ум. в 1934
КОВАЛИНСКАЯ Ольга Михайловна Жена полковника. Род. в Вильно	1860–1940
КОВАЛИНСКИЙ Алексей Дмитриевич Полковник	ок. 1860–1932
КОЗИНЦЕВ Анатолий Яковлевич Бухгалтер городского управления. Род. в Полтаве	1876–1946
КОЗИНЦЕВА (Агеева) Елена Васильевна Жена чиновника	1876–1945
КОЛОКОЛОВ Владимир Анатольевич Полковник, прокурор	1871–1943
КОМРАКОВ Алексей Род. в Баку	1878–1963/1964
КОМАРЕНКОВА Клавдия Род. в Вознесенске	1889–1976
КОРНИЛОВ Александр Николаевич Статский советник. Госконтроль.	ок. 1866–1934
КОРНОВИЧ Ольга Григорьевна Род. в Кишиневе	1876–1939
КОРОБОВ Александр Иванович Юрист. Род. в Киеве	1891–1973
КОРОБОВА Антонина Ивановна Род. в Санкт-Петербурге	1891–1981
КОРОБОВА (Бистрицкая) Лидия Георгиевна Род. в Киеве	1894–1978
КОРФ Сергей Павлович, барон Титулярный советник, камер-юнкер Высочайшего Двора	1867–1936
КОСАРЕНКО Мария Игнатьевна Дочь казака	1935–1935

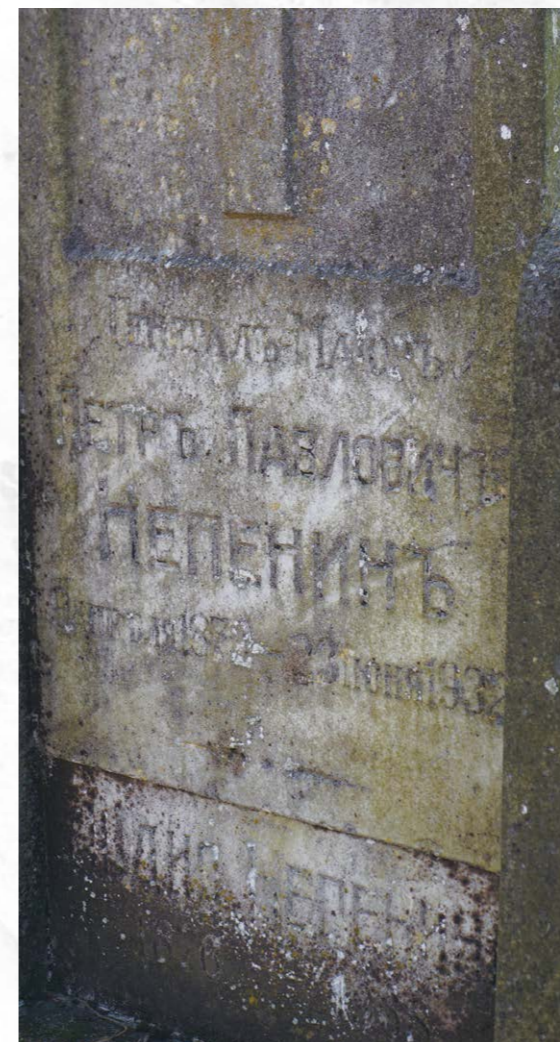
КОСАРЕНКО Николай Николаевич Род. в Велика-Киkinда	1952–1952
КОХАНОВСКИЙ Владимир Михайлович Полковник. Георгиевский кавалер. Род. в Херсонской губ.	1867–1943
КОЧЕРГОВ Яков Николаевич Полковник. Род. в Полтаве	1869–1944
КРАВЕЦ Антон Антонович Полковник	1873–1944
КРАСНОВ Константин Тимофеевич Казак, полковник. Род. в ст. Гундаревская, Донской обл.	1858–1935
КРАФТ Евгений Карлович Вице-адмирал. Род. в Одессе	1861–1942
КРИКУНОВ Григорий Федорович Становой пристав. Род. в Черниговской губ.	1871–1940
КРИТСКИЙ Владимир Всеволодович Чиновник городского управления. Род. в Самаре	1901–1948
КУЗИК Александра Александровна Жена купца 1-й гильдии. Род. в Одессе	1870–1945
КУЗНЕЦОВ Александр Константинович Инженер. Род. в С.-Петербурге	1866–1943
КУЗНЕЦОВ Андрей Иванович Казак, подхорунжий. Род. в ст. Отважная, Кубанской обл.	1859–1942
КУЗНЕЦОВ Владимир Николаевич Надворный советник, управляющий конторы Госбанка в Плоцке	ум. в 1945
КУЗНЕЦОВА Татьяна Константиновна Ученица Русско-сербской гимназии, дочь полковника. Род. в Тифлисе	1915–1927
КУЛИКОВ Виненин Ипполитович Казак. Род. в ст. Спокойная	1899–1956

КУЛЬГАВ Петр Галактионович Казак, военный чиновник. Род. в ст. Николаевская, Кубанской обл.	1873–1939
КУПЛЕВАЦКИЙ Павел Яковлевич Коптенармус	1872–1947
КУРАС (Черская) Варвара	1903–1986
КУРАС Теодор	1899–1980
ЛАВРИНОВ Иван Ильич Казак. Род. в ст. Константиновская, Кубанской обл.	ум. в 1930
ЛАЗАРЕВ Иаков	1882–1935
ЛАТЫШЕВ Федор Данилович Полковник. Род. в Киеве	1869–1939
ЛАХТИОНОВ Василий Демьянович Род. в Смоленской губернии	1894–1939
ЛЕВИНА (Левицкая) Любовь Григорьевна Род. в Харькове	1884–1961
ЛЕНЧЕВСКИЙ Дмитрий Полковник. Род. в Могилеве	1878–1944
ЛЕСЕВИЦКИЙ Дмитрий Николаевич Ротмистр	1878–1939
ЛИМАНСКИЙ Иван Иванович Казак. Кубанская область	1893–1955/1956
ЛИНЧЕВСКИЙ Митрофан Федорович Надворный советник, Ковенская контора Госбанка. Род. в Киеве	1866–1944
ЛИПИЛКИН Константин Андреевич Казак. Род. в ст. Успенская, Кубанской обл.	1877–1949
ЛИТВИНОВ Иван Алексеевич Действительный статский советник. Род. в Черниговской губ.	1855–1935
ЛИТВИНОВ Михаил Владимирович Пенсионер	1897–1969

ЛИТВИНОВА Мария Николаевна	1906–1981
ЛИШИНА Варвара Виссарионовна Жена капитана I ранга	ум. в 1942
ЛОБАНОВ Владимир Род. в Москве	1895–1931
ЛОБАЧЕВ Филипп Никифорович	1906–1984
ЛЫСЕНКО Иоаким Иванович Казак. Род. в ст. Старонижестеблиевская, Кубанской обл.	1871–1934
МАГАЛЯС Митрофан Чиновник. Род. в Ростове-на-Дону	ум. в 1921
МАКАРОВ Леонид Сергеевич Подпоручик. Род. в Орловской губ.	1884–1942
МАКСИМЕНКО Михаил Род. в Новочеркасске	1898/1899–1969
МАКСИМЕНКОВА Анна	1910–1995
МАКСИМОВ Антон Иванович Полицейский чиновник. Род. в Ивангороде	1871–1941
МАЛИНОВСКИЙ Александр Иванович Род. в Нижегородской обл.	1871–1930
МАЛЯ Анастасия Михайловна Род. в Ивангороде	1876–1943
МАЛЯРЕВСКАЯ Анастасия Ивановна Сестра милосердия, жена учителя. Род. в Полтавской губ.	1876–1943
МАСЛОВ Михаил Емельянович Действительный статский советник. Казак. Род. в Астрахани	1867–1942
МАССАЛИТИНОВ Василий Иванович Генерал-лейтенант	1861–1933
МАЧИНСКИЙ Николай Иванович Поручик. Род. в Волынской губ.	1879–1941

МЕРКУЛОВ Игнат	1891-1940
МЕЧЕНОВА Людмила Ученица Русско-сербской гимназии	ок. 1910-1924
МИТРОХИН Евгений Петрович Коллежский секретарь. Род. в Киеве	1863-1934
МИХАЙЛОВ Алексей Александрович Капитан. Род. в Смоленске	1879-1945
МИХАЙЛОВ Мстислав Николаевич Полковник. Род. в Ставрополе	1882-1943
МИХАЙЛОВА Софья Робертовна Жена артиллериста	1904-1923
МИХАЛЕЦ Дмитрий П. Казак. Род. в ст. Попутная, Кубанской обл.	1870-1938
МИХАЛЕЦ Федор Симеонович Казак. Род. в ст. Переправная, Кубанской обл.	1871-1936
МОСКАЛЕНКО Михаил Александрович Кадет 1-го Русского кадетского корпуса	1922-1935
МОСКАЛЕНКО Александр Полковник. Род. в Житомире	1890-1922
МОШНЯКОВ Иван Васильевич Казак. Род. в ст. Есауловская, Донской обл.	1851-1942
МУЗЕН Владимир Ильич Полицейский служащий	1891-1942
НЕПЕНИН Петр Павлович Генерал-майор. Георгиевский кавалер.	1872-1932
НЕЦ Иван Иванович Казак, подхорунжий. Род. в ст. Староминская, Кубанской обл.	188?-1941
НИКОЛАЕВА Елена Диомидовна Род. в Саратовской губ.	ум. в 1942

НОВИЦКИЙ Георгий Александрович Полковник	1868–1932
НОСКОВ Степан	1890–1952
НОСОВИЧ София Александровна Жена генерал-лейтенанта. Род. в Полтаве	1864–1943
ОРАНОВСКАЯ Вера Алоизовна Дочь генерал-лейтенанта. Учительница. Род. в Варшаве	1870–1948
ОРДОВСКАЯ-ТАНАЕВСКАЯ Елизавета Павловна Жена губернатора города Тобольска	1864–1942
ОРЛОВА Ирина Васильевна Род. в Черкасской обл.	1858–1943
ОСАДЧАЯ Людмила	?–1993
ОСАДЧИЙ Степан Григорьевич Род. в Киеве	1889–1980
ОСИПОВ Владимир Николаевич Капитан. Георгиевский кавалер.	1889–1923
ОСМОЛОВСКИЙ Михаил Григорьевич Губернский секретарь	1870–1944
ОСТАПОВИЧ Антонина Жена офицера. Род. в Минске	1900–1924
ОСТРОВСКАЯ Любовь Сергеевна Бухгалтер. Род. в Харькове	1867–1929
ОТРЫГАНЬЕВА Августа Александровна Сестра милосердия	1860–1942
ПАВЛЕНКО Владимир Полковник. Род. в Великом Новгороде	1868–1925
ПАВЛЕНКО Владимир Владимирович Студент. Род. в Ковенской губ.	1897–1923

ПАВЛЕНКО Михаил Иванович Гвардии полковник	1880–1942
ПЕДЬКО Иван Фомич Казак, ст. урядник. Род. в ст. Каневская, Кубанской обл.	1872–1940
ПЕЛИН Василий Исидорович Повар. Род. в Кишиневе	1877–1936
ПЕРВАГО Владимир Николаевич Ротмистр. Род. в Рязани	1873–1944
ПЕРЕДИСТЫЙ Василий Архипович Капитан каботажного плавания	1874–1944
ПЕТРОВА А. П.	1874–1932
ПЕТРОВ Владимир Адрианович Сын действительного статского советника	1904–1933
ПЕТРОВ Михаил Кириллович	1868–1934
ПЕТРОВСКАЯ Любовь	1920–1953
ПИЛИПЕНКО Елизавета Семеновна	1871–1948
ПЛЕТНЕВ Алексей Петрович Статский советник, цензор, литературный критик. Род. в Херсонской губ.	1854–1934
ПЛУГАТЫРЕВ Николай Александрович Казак. Георгиевский кавалер	1875–1942
ПЛЫШЕВСКАЯ Евгения Петровна Жена полковника. Род. в Саратове	1877–1944
ПОГОРЕЛЬСКИЙ Иван Михайлович Казак. Род. в ст. Слепцовская, Кубанской обл.	1860–1934
ПОЛИЕНКО Яков Федорович Губернский секретарь. Род. в Симферополе	1884–1945
ПОЛЯНСКИЙ Андрей Давидович Казак, сотник. Род. в ст. Архангельская, Кубанской обл.	ум. в 1941

ПОНОМАРЕВ Николай Федорович	1906–1980
ПОНОМАРЕВ Семен Николаевич Генерал-майор. Род. в Харькове	1860–1945
ПОПОВ Александр Константинович Полковник. Род. в Елабуге	ум. в 1942
ПОПОВ Андрей Тимофеевич Казак, мл. урядник. Род. в ст. Мигулинская, Донской обл.	1885–1945
ПОПОВ Константин Александрович Род. в Харькове	1895–1964
ПОПОВА Евгения Дмитриевна Род. в Ставрополе	1859–1941
ПОПОВА Клавдия Григорьевна Вдова штабс-капитана	189?–1942
ПРОЙДАКОВ Игорь Лавреньевич	1879–1948
ПРОСКУРА Иван Прокопьевич Казак, урядник. Род. в ст. Брюховецкая, Кубанской обл.	1874–1934
ПЫРКОВ Василий Арсентьевич Казак. Род. в ст. Нижнестромынская, Донской обл.	ум. в 1939
ПЫШКИН Василий Иванович Врач	1890–1980
ПЫШКИНА Надежда Ивановна Врач. Род. в Гродно	1914–1971
РАДИНА Мария	1885–1957
РАЕВСКАЯ Зинаида Павловна Род. в Перми	ум. в 1942
РАЛЛЬ Борис Васильевич Предводитель дворянства Старицкого уезда Тверской губ.	1880–1933
РАТАЕВ Павел Васильевич Полковник. Род. в Ярославле	1870–1948

РЕЗНИКОВ Алексей Антонович	1902–1977
РЕЗНИКОВ Аристарх Данилович Промышленник. Род. в Харькове	1871–1940
РЕЗНИКОВ Павел Данилович	1871–1936
РЕЧИЦКИЙ Георгий Трофимович Подполковник	1865–1941
РЖЕВУССКИЙ Иосиф Владиславович Генерал-майор. Георгиевский кавалер.	1870–1933
РОГОЖИН Иван Петрович Казак, полковник. Род. в ст. Червленая, Терской обл.	1865–1940
РОМАШКЕВИЧ Александр Дмитриевич Полковник	1861–1934
РОСНИЦКИЙ Алексей Николаевич Полковник	1862–1944
РУДАКОВ Павел Род. в Оренбурге	1893–1957/1958
РУДАНОВСКАЯ Лидия Григорьевна Учительница. Род. в Нижнем Новгороде	1867–1951
РЫБИНЦЕВ Владимир Павлович Полковник. Род. в Чернигове	1863–1947
РЯЦОВ Вячеслав Петрович	1876–1933
РЯБИНИН Иван Семенович Казак. Род. в ст. Каладжинская	1897–1951
САВКИН Николай Николаевич Полковник	1874–1933
САЛОВ Владимир Иванович Род. в Кронштадте	1891–1961
САЛОВА Екатерина Фёдоровна	1892–1980
САЛЬНИКОВ Пантелеймон Михайлович Надворный советник, казак. Род. в Донской обл.	1879–1936

САПАРОВ Павел Иванович	1869–1951
САФОНОВА Мария Николаевна Вдова генерал-майора. Род. в Тирасполе	1853–1942
СЕНИЦКИЙ Викентий Викентьевич Генерал от инфантерии. Род. в С.-Петербурге	1847–1945
СЕПКОВ Никита Казак, вахмистр. Род. в Донской обл.	1901–1944
СИМОНОВА Варвара Виссарионовна	1855–1942
СИНЬКЕВИЧ Василий Арсентьевич Полковник. Род. в Подольской губ.	1858–1940
СИНЯТНИКОВ Иван Ефимович Казак, урядник. Род. в ст. Есауловская, Донской обл.	1867–1944
СКРЫНЧЕНКО Дмитрий Васильевич Преподаватель гимназии. Род. в Воронежской губ.	1874–1947
СКУБАЧЕВСКИЙ Николай Род. в Харькове	1886–1964
СКУЛИЧ Ирина Михайловна Ученица Русско-сербской гимназии	1915–1927
СКУЛЬТЕ Амалия Антоновна Род. в Одессе	1871–1948
СМИРНОВ Николай Васильевич Статский советник. Род. в Москве	1867–1942
СМИРНОВА-РАЛЛЬ Нонна Алексеевна Врач. Род. в Ярославле	1886–1933
СОКОЛОВ Виктор Михайлович Полковник. Род. в Оренбурге	1879–1937
СОКОЛОВ Георгий Владимирович Казак	1878–1944

СОКОЛОВ Николай Иванович Преподаватель. Род. в Москве	1873–1948
СОКОЛОВА Вера Идиевна Род. в Польше	1883–1940
СОЛОВЬЕВ Всеволод Николаевич Род. в Луцке, Волынской обл.	1900–1940
СОЛОВЬЕВ Сергей Петрович Род. в Киржаче, Владимирской обл.	1894–1942
СОЛОД Евфимий Александрович Казак, ст. урядник. Род. в Кубанской обл.	1900–1936
СПАЖУКОВА Анна	1890–1936
СТАНКЕВИЧ Василий Михайлович Полковник. Георгиевский кавалер. Род. в Одессе	1870–1943
СТАРОСТИН Лаврентий Иванович Род. в Калужской губ.	1850–1941
СТЕФАНСКАЯ Анна	1893–1978
СТОЯКОВ Дмитрий Род. в Одессе	1900–1976
СТРАШКОВ Алексей Дионисьевич Казак, подхорунжий. Род. в ст. Урупская, Кубанской обл.	1881–1939
СТРЕКАЧЕВА Анна Григорьевна Жена купца. Род. в С.-Петербурге	1865–1943
СУПРИНОВИЧ Адам Станиславович Род. в Липецке	1871–1957
СУПРИНОВИЧ Евгения Николаевна Род. в Минске	1889–1987
СУХОМЛИНОВ Афанасий Яковлевич Род. в Краснодаре	1903–1977
ТАРАСЕНКО Роман Иванович Моряк. Род. в Киеве	1862–1940

ТЕЛЬПУГОВ Сергей Петрович Статский советник. Род. в Москве	1869–1944
ТИМОФЕЕВ Андрей Георгиевич	1895–1980
ТИМОФЕЕВ Василий Александрович Капельмейстер	1878–1945
ТИХОЦКИЙ Владимир Анатолиевич Полковник	1850–1933
ТКАЧЕНКО Михаил Карпович Казак, ст. Запорожская, Кубанской обл.	1877–1933
ТОДОРОВ Николай Алексеевич	1858–1940
ТОПОРНИНА Тереза Карловна Род. в Варшавской губ.	1863–1945
ТОРЯННИКОВ Николай Николаевич Полковник. Род. в Харькове	1868–1948
ТРЕТЬЯКОВ Сергей Яковлевич Надворный советник. Род. в Туле	1863–1940
ТРИПЕНБЕРГ Елена Анатольевна Преподаватель иностранных языков. Род. в Санкт-Петербурге	1886–1964
ТРУШИН Иван Яковлевич Род. в Тамбове	1850–1936
УШАКОВ Иван Григорьевич Учитель	1869–1933
УШАКОВА Зинаида Николаевна Жена учителя	1880–1933
ФЕДОРОВА Елена Дмитриевна	1865–1937
ФЕДОСЕЕВ Иосиф Иванович Служащий Хабаровского кадетского корпуса	1850–1934
ФИКСЕН Александр Константинович Корнет	1887–1944

ФИЛИН Георгий Феогнеевич Казак, полковник. Род. в ст. Верхне-Чирская, Донской обл	1869–1943
ФИНК Лазарь Соломонович Портной. Род. в Киеве	1888–1944
ФОМИН Борис Васильевич Казак, есаул. Род. в Новочеркасске	1872–1940
ФУКС Елена Михайловна Вдова сенатора, члена Госсовета	ум. в 1931
ХАРЧЕНКО Яков Тарасович Действительный статский советник. Род. в Крыму	1853–1937
ХЕВЧУК Петр Игнатьевич Род. в Скалай	1885–1972
ХРУСТАЛЕВ Григорий Васильевич Титулярный советник	1871–1932
ЦАБУА-ДАДИАНИ Елена, княгиня Жена поручика. Род. в г. Зугдиди, Грузия	1891–1923
ЧАНЦЕВА Елизавета Яковлевна Род. в Уфе	1871–1942
ЧЕРНЫШЕВ Анатолий Трофимович Род. в Харькове	1895–1949
ЧЕРНЯВСКАЯ Мария Дмитриевна Мать казака. Род. в Новочеркасске	1869–1948
ЧЕЧЕЛЕВА Людмила Константиновна Ученица Русско-сербской гимназии	1911–1924
ЧИКОВ Иван Мартынович Род. в Ростове-на-Дону	1869–1946
ЧИТЛАКОВА Анна Ивановна Род. в Кубанской обл.	1882–1949
ЧУДАНОВА Вера Федоровна Род. в Запорожье	1896–1980

ЧУЙКО Иван Петрович Казак, коллежский регистратор. Род. в ст. Материнская, Кубанской обл.	1875–1940
ШАПОВАЛОВ Михаил Федорович Казак	1889–1934
ШАРЕВСКИЙ Михаил Петрович Полковник. Георгиевский кавалер.	1871–1936
ШВАЧКО Юлиана Пенсионерка. Разведенная	1910–1977
ШЕВЕЛЬ Игнат Саввич Казак, губернский секретарь. Род. в ст. Полтавская, Кубанской обл.	1872–1942
ШЕВЧЕНКО Роман Иванович Казак, подхорунжий. Род. в ст. Новотитаровская, Кубанской обл.	1891–1945
ШИДЛОВСКИЙ Михаил Константинович Гвардии корнет	1900–1944
ШМЕЛЁВ Сергей Врач. Род. в Астрахани	1871–1930
ШМИДТ Михаил Иванович Юрист	1887–1942
ШОКОТКО Сергей Александрович Офицер	1868–1939
ШПИЦМАХЕР Людмила Николаевна Род. в Вятке	1859–1941
ШУЛЬГА Анатолий Иосифович Полковник. Род. в С.-Петербурге	1866–1945
ШУЛЬГА Наталия Филипповна Жена полковника. Род. в Москве	1879–1944
ЩЕРБИНИНА Зинаида Семеновна Жена казака	1895–1945

ЩЁЧКИНА Анастасия Михайловна Род. в Ивангороде	1876–1943
ЮНЗУКОВ Дебе Калмык. Род. в ст. Грабовская	1902–1975
ЮРЛОВ Борис Владимирович Действительный статский советник	1869–1937
ЮРШЕВСКИЙ Дмитрий Александрович Чиновник МИД. Род. в Псковской обл.	1892–1951
ЮРЬЕВ Сергей Тимофеевич Род. в Казани	1892–1922
ЯВОРСКАЯ Анна Федоровна Жена капитана I ранга	1867–1943
ЯШНИК Семен Максимович Казак, мл. урядник. Род. в ст. Поповическая, Кубанской обл.	1900–1942

